

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Atlas minor Gerardi Mercatoris

Mercator, Gerhard

Amsterodami, 1610

Gallia

[urn:nbn:de:bsz:31-118360](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-118360)

*Regio.
Nomina & unde
deducta.*

Sinus.

Aeris temperies.

Solis fertilitas.

Hispaniam ejusque præcipuas Provincias perlustravi; Pyrenæos transgresso Gallia se offert. Hanc, qua potero fide percurram. Partem Europæ quæ hoc tempore *Francia*, dictam olim multi memoriam produunt *Γαλατίας*, ab *γᾶλα* Lac Latinis sonante, quod lacteos, id est albi coloris homines producat: Montibus (hoc enim addunt) nimium solis ardorem inde excludentibus. Diodorus nomen natum scribit ab *Galata* Herculis filia. Alii alia tradunt. *Celtogalatiam* Ptolemæus nominat lib. 11 cæterique Græci. Ab *Galatia* *Gallia* putatur formata; quam tamen vocem alii aliunde derivant. Hæc talia non tanti, ut Lectorem multis morentur. Certe Galliarum appellatio Latinis Scriptoribus fuit latissima, ut ex sequentibus plenius discemus. Hebræis *Tzarphat* vocari scribunt Postellus & Arias Montanus. *Francia* nuncupatur hodie ab Francis, Germaniarum ad Rhenum Populis; qui vi regionem hanc & armata manu occuparunt, vulgo *Le Royaume de France*. Gallos Græci *Celtas* universim & *Galatas* vocarunt. Iidem *Gomerita*, teste Iosepho, olim dicti fuerunt. Atque hæc breviter de nomine. Sequitur Situs & Quantitas. Eam explicabo in finibus, Longitudine, Latitudine, Circuituque. Quod ad Fines Regni quod *Francia* nunc dicitur, ad Septentrionem, qua quidem Germaniam Inferiorem respicit, Limes statui solet inducta ab Caletibus in Argentoratensium usque agros linea: quæ ab sinistra relinquit Artesios, Hannónios, Leuceburgenses, & alios: ad dextram Picardos & Lotharingos, qua vero Angliæ jacet obversa, vastus æstuosusque Oceanus Britannicus: Ad Occidentem idem eam pulsat, ingenti facto in Aquitaniam Sinu, Oceanus. Ad Meridiem, qua quidem Hispaniæ adhæret, Pyrenæos habet montes: qua vero apertior, liberiorque & sui quasi juri sit, placidiore, nempe Mediterraneo, terminatur Mari, quod ab ipsa *Gallicum*. Ad Ortum denique Alpibus separatur ab Italis, Jura ab Helvetiis, Rheno ab Germanis. Galliarum vel Franciæ (nam voces hæc *ἀδιαφόρος* usurpabo) Longitudo ab Occasu recta in Ortum, milliarium Gallicorum est paullo amplius ccc: vel a Cauro in Vulturum supra trecentorum & triginta. Latitudo milliarium fere ccxxv. Circuitus supra mille viginti milliaria. Ea igitur est Quantitas: sequitur jam nunc Qualitas: cujus causa plurimum Clima. Subjacet parti quidem Quinti, tota autem sexto septimoque Climatibus, Parti quoque Octavi inter gradus Latitud. xli & lxi: Longitudinis autem xx & xxxviii. Et licet universim Ventis obnoxia sit plurimum Septentrionalibus, propter Aeris tamen salubritatem & temperiem optimis Europæ Regionibus adscenda. Constitutione felicissimam facit Claudianus: saluberrimam dicit Cæsar lib. 111 bel. Civ.; fertilissimam hominum Genitricem lib. 11 de bell. Gall. Strabo ubi de Arvernīs, & alii. Ager magna parte est planus: amœnos hic ibi habens colles, interque eos valles jucundissimas: sua cum has, tum illos fecunditate admirabiles. Arva bene culta Triticum aliaque segetes luxurie magna produçunt. Multum fert Gallia Frumenti, teste Strabone, Milii, Glandis. Nihil in ea ociosum, nisi qua paludes aut Silvæ obstant. Vino abundat, eoque optimo, idque partim suis Britannis, Normannis, Picardis, partim consinalibus Germanis, Belgis, Anglis, aliisque quibus uvarum maturitatem negare solet aeris frigiditas, subvehunt. Auri quoque & Argenti apud Gallos fuisse Metalla, testatur præter Strabonem etiam

etiam Athenæus : ea nunc creduntur exhausta. Ager, qui aliunde non occupatus omnis generis nutrit armenta, quæ faciunt, ut Carnis, Lactis, Butyri, Cæsi, Lanæ, rerumque aliarum abundet copia. Franci omnes Gallias pacifice obtinuerunt sub Rege Hlodoveo, qui primus omnium totius Galliarum Monarcha est factus, primusque Christi nomen professus, ea, quibus in hodiernum usque diem Francorum Reges utuntur, Trium Liliorum insignia, cœlitus, ut volunt, accepta usurpavit. Regnasse post eum scribuntur successione nunc directâ, nunc collateralâ, Childericus, Hlotarius I, Cherebertus, Childericus II, Hlotarius II, Dagobertus Magnus, Hlodoveus III, Hlotarius III, Childericus III, Theodoricus I, Hlodoveus III, Childebertus II, Dagobertus II, Hlotarius IV, Chilpericus I, Theodoricus II, Chilpericus II. Hic anno Regni XI, Christi vero MCCCLII, auctoritate & jussu Zachariæ Pontificis, cui Pipinus vituperabilem & probrosam Regis vitam, transmissio libello, depinxerat, Regni jure privatus ad Monachatum est coactus. In locum ejus factus est accusator ipsius Pipinus Caroli Martelli F. Pipini N. Brevis cognomine, ex Præfecto & Majore Dominus. Hunc sequuti commemorantur Carolus Magnus, Ludovicus Pius, Carolus Calvus, Ludovicus III Balbus, Ludovicus IV & Carolomannus, Carolus Crassus, Odo, Carolus Simplex, Rudolphus Burgundio, Lotharius V, & Ludovicus V, ultimæ ex Caroli Magni posteritate: quo veneno necato, habentæ Regni translata sunt ad Hugonem Capetum, primum Gallum, Comitem Parisiensem, Ducemque Francorum & Burgundiæ titulo tenens, Capeto successerunt Robertus Pius, Henricus I, Philippus I, Ludovicus VI Crassus, Ludovicus VII Junior, Philippus II Adeodatus Augustus, Ludovicus VIII, Divus Ludovicus IX, Philippus III, Philippus IV Pulcher, Ludovicus X Hutinus, Philippus V longus, Carolus IV pulcher, cui sine prole mascula defuncto successit Philippus VI Valesius, Caroli Valesiorum comitis I filius. Sequenti hunc Ioannes Valesius, Carolus V Sapiens, Carolus VI Bene-natus, Carolus VII, Ludovicus XI, Carolus VIII Gibbosus, Ludovicus XII Caroli Aureliani F. Franciscus Valesius I Caroli Comiti Angolimentis F. Henricus III Valesius, Franciscus III, Carolus IX, Henricus tertius; cui Iacobitæ Monachi manu obruncato legitimus pronuntiatus est Successor Henricus IV Borbonius, Antonii Borbonii Ducis Vindocinensis Filius, Rex Navarra Galliarum Rex Christianissimus. Sunt autem Galli alacres & ad arma proni, de quorum bellica virtute operæ pretium est audire Strabonem virum peritissimum, genere Cappadocem, eruditione Græcum, iudicio priscum, incolatu Comanum, terrarum multorum peragratores. *Universa, inquit, natio eorum qui Galli nunc & Galatæ appellantur, Martis studio flagrans, animo est strenuo & celeri ad conferenda prælia: Majorum, viri, aliqui mente candida & simplici, & ab improbis moribus abhorrente. Itaque injuria successu: conferti coeunt in certamina a-
perre, nulloque periculi advenendi respectu. Nemo etiam ignorat quanto fuerit olim Comanis, Græcis & Asiaticis terro-
ri Gallorum nomen, quum quondam ab suis sedibus usque ad Appollinem Pythium, atque ad oraculum
Orbis Terræ vexandum ac spoliandum profecti sunt: quum Romam ceperunt & incenderunt, Capitolium ob-
federunt, urbes in Italia condiderunt, Mediolanum, Comum, Brixiam, Veronam, Bergomum, Tridentum, Vincentiam:*
Quum

Imperium majo-
rum.

Majorum, viri,
1168.

Quum

Quum recenti adhuc memoria Borbonius Romam vicit. Cæterum Gallie hodie non æque late patet atque olim; nam & Italix pars ea, quæ inter Alpes & Anconam sita est Gallia Cisalpina quondam dicta fuit, nunc autem Lombardia appellatur: & Belgarum magna pars hodie Germaniæ adscribitur, quæ ex Cæsaris, & Ptolemæi, veterumque omnium descriptione ad Galliam pertinebat: Galliam enim *Transalpinam*, quam Plin. *Comatam*, Ptolemæus *Celtogalliam* vocat, in tres partes divisere, *Celticam*, *Belgicam*, & *Aquitaniam*. Prole in quatuor, *Aquitaniam*, *Lugdunensem*, quæ eadem est cum Cæsaris *Celtica*, *Belgicam* & *Narbonensem*. Definiverunt eam Pyrenæis Montibus, Rheno, Oceano & Alpium jugis: quum hodie quicquid a Caletio Orientem versus spectat, non Gallix sed Germaniæ adenseatur, & Rheni utramque ripam Germani late sibi vindicent. Vrbes præcipuæ sunt *Lugetia Parisiorum*, *Massilea*, *Narbona*, *Lugdunum*, *Pictavium*, *Burdigola*, *Nicomagus*, *Julomagus*, *Aurelia*, *Rotomagus*, *Rupella*, aliæque plurimæ, de quibus in particularibus descriptionibus fusius. Lacubus non caret Gallia. Inter eos principis loci qui Latinis *Lemanus*: plerisque Gallix Lacus habitus. De quo cum peculiarem in hoc volumine Tabulam habeat, plura hic non addam, eo Lectorem remittens. Quarta ab Opido Arvernix Bessio miliaris parte Mons est, inque eo Lacus late se extendens: tam altus, ut fundo exsistatur carere. Nulla in eum, quod quidem intuentium oculis patere potest, influit Aqua. Si quis quid in eum projiciat, Tonitrua dicitur mox auditurus, Fulgetra visurus, Pluviam & Grandinem habiturus. Haud procul inde Crypra est, cujus os rotundum, vulgo *Crenx de Soulcis*: & *Abyssus*, cujus profunditas explorari nequit: & huic si quis injecto lapide aurem admoveat, murmur percepturus auribus perhibetur ingens & mirabile strepitum, Tonitruo ex remotioribus venienti locis non absolum. *Æstivis* mensibus et si nihil injiciatur, Strepitus tamen in cavitatibus intelligitur. Putantur inesse venti, inter se quasi belligerantes. *Abitacini* vel *Avitaci*, cui ab avito nomen, Locus in Arvernix apud Claromontem tam graphica est apud Sidonium lib. 11 Epist. 11 reique conveniens descriptio, ut hodie primum delineata videatur, qua dexter, qua laevus. De *Rubreso Lacu* legendus Pomponius Mela lib. 11 cap. quo Gallia Narbonensis depingitur, Plin. *Rubrensem* nominat. *Alum* *Nax* *Coovins* Strab. & Steph. Latatur etiam Gallia Fluminibus, quæ magna, quæ parva, innumeris. Nominat simul Fluvios non paucos Aufonius Eidyllio 111, ubi de Mosella.

*Non tibi se Liger anteferet, non Axona præcepit,
Matrona non, Gallis, Belgisque inter sit a fines;
Santonco refluxus non ipse Carantonus æstu,
Annis, & auriferum post ponet Gallia Tarnem:
Insanumque ruens per saxa rotantia late
In mare purpureum, Domina tamen ante Mosella
Numine adorato, Tarbellus ibit Aturmus.*

Et paulo post,
*Te Druna, se sparsis incerta Druentia ripis,
Alpique colent fluvii, duplicemque per urbem
Qui meat, & dextra Rodanus dat nomina ripe:
Te Stagnis ego ceruleis, magnimque sonoris
Annibus, equorea te commendabo Garumna.*

Primum

Primum autem inter fluvios agmen ducunt *Sequana*, *Ligeris*, *Garumna*, *Rodanus*. Qui *Sequana* Lat. *Σηκουάνα* Pt. *Σηκουάνας*, Str. *Σηκούανος* Steph. *Sibari*, Benjamine, *Sejne* vulg. Oritur in Burgundiæ Duc. in Alseti regione paulo amplius leuca versus Septentrionem a Burgo, qui S. Sequano Sacer; duobus rivulis, quos inter Pagi jacent *Billis* & *Perriere*. Lustratis fectisque cum aliis, tum Lutetia Parisiorum, cui nobilissimam facit Insulam, *Rotomago*que, Mare Britannicum vel Normannicum Ostio fatis lato irrumpit. Æstuarium ibi fatis est navigantibus periculofum: ideoque provide magnaue sollicitudine adeundum. Normannis vulgo vocatur *la Bave*. Sequana enim mare ingressus repente contra fluviorum ceterorum naturam refluit, horrendo sonitu ascendens ad haltæ longioris altitudinem. Inexpectata solent hic negligentibus & incuriosis oriri discrimina. Currens Sequana fluvios suscipit varios, in quibus nobiliores ceteris, Antiquis etiam noti *Matrona*, vulgo *Marne*: *Esia*, *Oyse* vel *Ayse* vulgo, *Axona*, vulgo *Ayne*, *Aisne* vel *Efne*. *Ligerim* secundo loco nominavi, ab *Cæsare* aliisque nobilitatam: *λίγηςος* (vel ut in aliis Codicibus melius *λίγηςος*) & *λίγηςος* Strab. lib. 1 v & Ptol. Hodie *Loire* & *Leire*. Caput ejus in pago Velauno: Locus vulgo *la Font de Leire*. Amplior est reliquis, ut merito *Pater Gallia Fluviorum* audiat: aquæ Limpidissimæ. Facto inter varios populos (Celtas ab Aquitanis olim ex Strabonis notatione dividebat) procurfui, exonerat se in Oceanum Occidentalem, inter Nannetes & *Pictones* Ostio quatuor fere leucas amplo, Pulvillis aliquot infelto: interius ad duas cū semi leucas Rupes sunt, quibus a Porcis cognomen: Ingentes & Navigatorum patientes excipit Fluvios non paucos, *Elaver*, vulgo *Allier*: *Carim*, nunc *Cher*: *Vigenman*, hodie *Vienne*, *Viane* & *Vignane*, *Meduanam*, hodie *Mayne*, & alios. *Garumna* sequitur, *Cæsari* Gallos ab Aquitanis disjungens: Strab. lib. 1 v *Γαργυνάς* Ptol. *Γαργυνα*: *Garonna* Frontino: quod nomen integrum hodieque retinet a Capite ad Blaviam Castrum, ubi lingua Romana incipit. Nam inde *Geronde* & *Givonde* dicitur. *Gerunnam* etiam vocat *Gulielmus Brito* in sua *Philippeide*. Oritur ex *Pyrenæis* haud procul *Opido*, quod vulgo *Cadalup*. Hic hodie perlustratis cum aliis, tum *Tolosa* & *Burdigala*, *Mari* se miscet *Aquitano*, duarum fere leucarum Ostio: quod intrantibus occurrunt scopuli, quibus ab *Afellis* cognomen. Septentrionalior *Nautis Belgis* *Noorder-Esel*, *Australior* *Suyder-Esel*, *Pharum* vel præaltam sustinens turrim, quæ vulgo *la Tour Cordan*. Excipit navigeros fluvios *Tarnim*, *Lo Tarn* vulgo: Gallice *le Tar*: *Egercium*, *Vasconibus* hodie *Gers*: *Oldum*, *Arvernatis* & *Montanis Cadurcis* *Ooldt*, vel cum articulo *l'Old*, *l'Oold*: *Duvanium*, hodie *la Dordogne*, & alibi *Dordonne*, & alios. Vltimum *Rodano* dedi locum. Fluvius hic *Scriptoribus* omnibus & *Græcis* quibus *Ῥοδανός*, & *Latinis* notissimus. In universum *Gallis* nuncupatur *le Rosne*: sed *Indigenis* *lo Ros*: *Eridanum* nominant *Oppianus* in *Haliectis* lib. 1 v & *Philostratus* in *Vitis Sophistarum*. *Plinius* ab *Reda*, *Rodiorum* in illo tractu *Colonia* nomen impositum scribit. Oritur haud procul *Danubii*, *Reni*, *Arolæ* *Ticini* aliorumque fontibus, prope montem, qui vulgo *Briga*. Lacum *Lemannum* apud pagum *Novam-Villam* (*Neuf Ville*) ingressus, servato fere colore permeat, & ad *Genevensium* opidum egressus: rapido cursu pergens in mare *Mediterraneum* erumpit: septem ostiis, ut scribit *Apollonius* in *Argonauticis*: quinque ut *Diodorus* & alii, tribus ut *Artemidorus* apud *Strabonem*, *Plinius* & *Ammianus*: duobus ut *Polybius*

eodem Strabone teste, & Ptolemæus: pluribus, ut prudenter sibi que, ne mendacii argui posset, cavens Livius: hodie quinque, & plura numerant nominantq; Adcolæ, *Gras Neuf*, *Gras d'Orgon*, *Gras Paulet*, *Gras Gram*, *Gras d'Enfer*, *Gras de Passon*, quorum postremum, quod versus Malsiliam sit, *Mossaleoticum* appellat Plinius, *Mossaleoticum* Polybius, qui hoc *Primum* vocat, quod ad *Gradus* Marcellino & Antonino: a quo cæteris etiam *Olliis Gradus* nomen inditum. Excipit Rodanus *Arviam*, *Ararim* hodie *Saone* vel *Sone*; *Isarim* hodie *Isere*; *Drumam*, qui hodie *Droma* est vel *Drosne*; *Druentiam*, hodie *Durance*. Sed hæc de Fluminibus in præsentia sufficiant. Oceanus Britannicus a Septentrione, qua Angliæ opponitur, eam pulsat, ut & ab Occasu, uti supra diximus. A Meridie Mare Mediterraneum, Cum ad hoc, tum ad illum Sinus Gallis sunt insignet. Ad Oceanum est cum primis ille, qui *Aquitanicus* Aethico & aliis. *Tarbellicus* Ancon elegantissime apud Lucanum vocatur. Sinus etiam ad idem Mare sunt non ignobiles, in quorum intimis recessibus locata videmus, opida, *Diepam*, *Constantiam*, & alia. Ad mare Mediterraneum *Galicus* (*Galaticus*) Sinus est duplex, *Major* & *Minor*. *Major* ea Mediterranei pars appellatur, ubi se in illud effundit Rodanus. *Angulus Gallicus* M. Porcio Catoni: *Galicus Sinus per excellentiam* Livio. Iustino & aliis. *Minor* apud Strabo. scribitur ad Promontorium Montis Pyrenæi, quod *Aphrodisium* dicitur. Hic *Salsus* vocatur *Melæ Gamblicianum* etiam Sinum ponit ad Galliam Narbonensem Antoninus. Portus, ut hodie, de quibus plene Lucas Aurigarius Charta v & quatuor sequentibus, sic olim habuit Gallia celeberrimos. Principem obtinent locum *Staliocanus*, *Vindana*, *Brrvates* & alii quidam Veteribus nominati. Qui *Staliocanus* Ptolemæo, aliis *S. Paul de Lyon* in Britannia existimatur, *Roscou* aliis, quibus ut subscribam, facit, quod posterior priore multo sit fidior & commodior, quamvis enim oppositam habeat Insulam, cui cognomen vulgo *De Bas*, facilem tamen & tutum septemque altum hodie ulnas, utrimque præbet Navibus ingressum. Priori, minax objacet Taurus (Insula est, vulgo *Le Taureau*) qui circumposita habet rupes innumeras & latentes & eminentes; a quibus magnum Nautis male providis creari solet periculum. Haud procul inde in eadem Britannia versus Meridiem post flexum Promontorii Gobæi, *Vindana* occurrit Portus. *Fenstiers* hodie, vel *Conquest*, Iovio male *Brest*. Adscribit hinc *Βερασίνυ* Portum Ptolemæus. Nomen hodie fere retinet, *Brest*. Sequitur apud eundem *Σητοίη* Portus; *Luffon* vel *Luxon* hodie. Hinc *Santonum*, Portus Ptol. scribitur, hodie *la Rochelle*, ut arbitrat Villanovanus. Succedunt Montes & Silvæ. Quod ad Montes, Gallia aliis, quam aliis, locis est montosior. Eminent hic Delphinatus, Provincia, Sabaudia, & Burgundia. Andegavensis Ager suos etiam habet Montes, qui in Britannorum Pictonumque fines late se insinuant. Montes Gallia cum primis celebrant Veteres Scriptores *Cebennam*, *Vogesum*, *Juram*. *Cebenna* Mons est, qui, ut Cæsar scribit, Arvernos (*ceulx d'Arvergne*) ab Helviis (*ceulx de Vvaretz*) distinguit. *Cebennam* Plin; *Gebennas*, Lucanus & Aufonius nominant; *Gebennicos* Mela, Vera genuinaque scriptura est, ut Scaliger suis ad Merulam literis monet, *Cebenna* per c: Dici enim hodie *Montaignes de Cebenes* & *Covenes*: ut rectius *Cemeterii* Ptolemæo & Straboni, *Cebenna* Latinis quibusdam dicantur. *Cebenna* Vineto, Nozoreno, Villanovano

Portus.

Montes.

Montaignes

Montagnes d'Auvergne nominantur. Horum Montium pars hodie *Tavara*, teste Gulielmo Budæo lib. iv. de Asse, qui Lugdunum euntibus est superandus. In vertice sedes visitur Petre incisa, cui Mercatores imponunt eos, qui Mercatum Lugdunensem nunquã frequentarunt. Vulgo *La Chere de la Verité* vocatur. Iurare namque coguntur veritatem, Lugduni fuerint unquam, nec ne, eoque nomine nonnihil, quo Genio simul indulgeant, polliceri. *Vogesus* Gallia: Mons Cæsari lib. de bell. Gall. iv. Lucano lib. i Plin. & aliis. *Vocetus* vel *Vocetium* corrupte dicitur apud Tacitum lib. i Hiltoria. & alibi, ut jam ab doctis viris notatum. Alpium nomine a Str. describitur lib. iv. Hodie *Mont de Faucilles*, aliisque nomenclaturis indigetatur. Separat Burgundiam Alsatiamque ab Lotharingia. Provomit Mosam, ut etiam testatur Cæsar, & infinitos alios fluvios, quorum plerique Rhenũ petunt. Pars unde Mosella profluit *Kratzer* appellatur: quod habere se tradit Ortelius ex Libello MS. Magni Gruberi, in quo Rhenum describit: addens, Tractum hunc *Estaye* Gallice, & *Auff der Stay* nuncupari in Chorographica Lotharingia: Tabula, jussu & impensis Ducis ab Ioanne Scyllio accurate delineata: nihilque ibi, eodem Scyllio teste, præter Asarum herbam provenire. Gignit *Vogesus* in valle Leberia Argentum purunt: sed, ut notat Munsterus, non ita multum. *Jura* Gallia: dicam Mons, an Germania? Olim fere totus Gallia: quã Helvetia Belgica: adcenseretur: Hodie magna etiam parte Germania: Initium ejus statui solet in finibus Basiliensium, juxta Rhenum, è regione Waldzuti. Altus est, multisque & ingentibus subnixus faxis. Meminerunt ejus Cæsar, Plinius, alii. Pr. *Jurassus* est: Strab. *Jurassus* & *Joras*. Evo nostro Accolis, Incolisque pro ratione Locorum aliis atque aliis vocatur nominibus, Haud procul arce Hasburgensi prope Burgim) opidulum est sic dictum Idiomate Germanico a Ponte, qui hic super Arolã ex uno Arcu) *Botzberg* audit: a pago *Botzen*, qui cũ multis aliis *Pedi Mõtis* adlocatus. Hanc Juræ portionem *Vocesium* vel *Vocetium* esse Cornelii Taciti censent Munsterus, Scudus, Lazius, & alii. Ortelius tamen apud Tacitum *Vogesium*, de quo ante, legendum esse minime dubitat. Est eadem hac Montis parte Vallisingens cui nomen *Frickthal*, a pago cognomine. Occurrunt & alia: hic ibi Valles, ut obiter hoc dicam, *Lauffen-thal*, & *S. Imers-thal*, & similes: quarum tamen nulla Montem per transversum penetrat. Vbicunque volueris trajicere, opus est alta scansione. Inter Ararim porro & Farspurgum hic Mons appellatur *Schaffmã*, quod Latinis *Ovinum* sonat *Pratum*. Inter opidum *Olsen* & Humburgensem Præfecturam dicitur *Nider-Hauwenstein*, *Inferior sectus Lapis*: Per saxa enim factum est iter. Inter Walnburgum & Balstallium *Ober-Hauwenstein* vocatur, *Superior sectus Lapis*: ubi currus onusti grandibus funibus per Montis declivitatem demittuntur. Occasum versus procedendo *Wasser-fal* nuncupatur, id est *Aquaruina*. Vterius eundo *Jurten*, ab Sabaudis prisco fere nomine appellatur. Brachium quod se extendit Basileam versus, uno ab urbe milliario, juxta Byrsam fluvium *Blouwen*, dicitur: crescitque non parum in altitudine & asperitate quousque Delspergum veneris, ubi rursus in planiciem diducitur. Vterius versus *Bellele* Monasterium Gallicum procedendo, rursus crescit, ac deinde iterum evanescit spatio unius milliarii: hinc iterum saxosum horrendumque Montis jugum ab Oriente in Occasum extenditur: quod pervium fecisse scribitur Julius Cæsar perforato in portæ formam saxo.

Portam hanc nominant alii *Pierreport*, *Petraport* alii *Pierre-pertus* *Petram pertusam*. Descriptam vere accurate. que ab Sebastiano Munstero, Merula, qui eam aliquando transgressus, testatur. Inscriptioem supra Portam satis claram idem deprehendit, nisi quod primæ vocis litteræ reliquis magis sint extritæ

N. . . . ANGVSTI VIA DVCTA PER ARDVAMONTIS

FECIT ITER PETRAM SCINDENS IN MARGINE FONTIS.

Per hunc fontem intelligit Poeta Byrsam amnem, qui ibi ex Petra magna Aquarum vi erumpit. Procurrit inde Iura versus Libonotum inter Helvetios Sabaudosq;, quos ad Vulturum respicit, & Burgundos, quos ad Caurum relinquit (unde & apud Cæsarem lib. 1. duobus locis Iura Sequanos ab Helvetiis dividit) secus varios Lacus, quorum præcipuus Lemannus; ubi longe lateq; *Mons S. Claudii* nuncupatus ad Rodanum tandem terminatur. De aliis, qui ad Gallias etiam non nihil spectant, de *Pyrenæo*, inquam, dixi, in Descriptione Hispania: de que Alpibus disseram, ubi Italiam percurrendum mihi erit. Silvæ Galliis sunt frequentes, non tamen, ut

Silvæ.

alii in regionibus, magnæ non densæ, non ita dumis horridæ. Apud Cenomannos varæ sunt, *Les Forests de Versay, Longoubney, Perse, Sille, Charnay, Audain, Maine, Concise* apud Britannos Inferiores, *de Bostblanc, de Torvot, de Guierche*; apud Pictones, *Les Forests de Moulloire, Dyne, Bresse, Ligne*, & aliæ: apud Bituriges *Silva Roberto* cum aliis visitur; apud Andegavos, *Loursais & Marsin*. Totus Bononiensium Ager una quasi obsessus est Silva, cujus partes, *Les Bois de Surene, Celles, Hurdelot, Dalles, Bomsin*. Apud Veromandos haud procul Perona Nemora sunt *Recoigne & Bouhâ*: Apud Picardos, *Bois de Baine, de Beaulieu, de la Fere, de Conssi*. Nec suis caret Silvæ Lotharingia: *Warned-Walds, le Bambois, Bois de Monden, de Heyde, de S. Benoyt, de la Voyge, Mortaigne, Doseyne*. In Burgundis multæ sunt silvæ, quarum nunc non occurrunt nomina. Alias præterea, quæ passim per Gallias hic ibi sparsæ.

Opera publica.

Arduenna, hodie potissima parte est in Inferiore Germania, ideoque ibi describenda. *Galliam* vocat Claudianus: & *Silvæ Gallia maximæ* Cæsar lib. vi de bello Gallico, quod olim esset in Gallia Belgica. Gallos vero admodum deditos Religioni, atque inter primos fuisse qui Christianam Religionem amplexi sint, & semper præ reliquis eam servaverint & coluerint, non solum Veterum scripta & monumenta: sed etiam Tempia: aliaque Religioni loca destinata testantur, quæ in urbibus & pagis ubique magno numero conspiciuntur. Certe in una urbe Parisiensi LXXIX universim numerantur: inter ea augustissimū, Cathedrale D. Virginis; quod jactis ab Philippo Augusto anno CIO CXCI, fundamentis, serio ædificari cœptum CIO CCLVI, D. Ludovico regnante: ex Gallia miraculis præcipuum. Columnis CXX sustinetur, Longitudo passuum CLXXIV: latitudo LX: altitudo c. Chorus lapide cinctus: Hiltonis ex veteri Novoque Testamento insculptis In ambitu habet Sacella XLV, ferreis Clathris munita, Univerfim Portæ XI. In fronte tres biforæ, statius XXVII Regum insignes. Ad latera Turres visuntur, seu Moles verius Campanatæ, altitudine XXXIV Cubitorum. Campana Maxima, cui a b Maria Virgine cognomen, viginti Viros flagitat pulsanda: Sonitus sereno coelo per septem Leucas facile auditur. Infinitum

Infinium esset reliqua Tempa, quæ hic & aliis in locis videntur, describere. Infinium, Abbatias, Cœnobiaz, Monasteria, Xenodochia, Nosocomia, Ptochodochia, & Orphanotrophia. Quid vero dicam de Arcibus, quid de conspicuis Regum Palatiis? Quid de Magnatum & Equitum ædibus pulcherrimis? Quid de aliis tam publicis quam privatis ædificiis? De his ego tacere malo quam parum dicere. Status Galliarum hodie Monarchicus est, locusque ibi Regiæ, quæ vetustissima divinisimaque Aristoteli censetur, Gubernatio nunc, Rex nascitur, non suffragiis designatur; Sexus Masculini, volente id, ut quidam perhibent, lege Salica. Regem ita amant, ita colunt, venerantur Subditi, ut nihil supra. Penes eundem rerum omnium est arbitrium. Duo decim Virorum Collegium Caroli Magni est institutum. Alii ab Ovo Troiano repetunt. *Paris les Pairs de France* dicti, quod proxima secundum Regem & velut pari essent dignitate. His solis sacrandi Reges jus est, & in Regni possessionem mittendi. Horum sex vulgo *Luci*: reliqui dicuntur *Ecclesiastici*, vel *Clerici*. *Luci* sunt *Duces* vel *Comites*. *Duces*: *Burgundus*, *Normannus*, *Aquitanus*. *Comites*: *Flander*, *Campanus*, *Tolosus*. *Ecclesiastici*, iidem vel *Duces* sunt vel *Comites*: *Duces*; *Remensis*. *Archieps.* *Laudunensis* & *Lingonensis* *Episc.* *Comites*: *Catalaunensis*, *Noviomagensis* & *Belovacensis* *Episc.* Sunt & septem summi Senatus per Galliam, quos vulgo *Parlementa*, vocant, a quibus appellare non licet: *Parisiensis*, *Tolosanus*, *Rotomagensis*, *Divionensis*, *Burdigalensis*, *Aquensis*, *Gratianopolitana*. Et ad Statum Ecclesiasticum quod attinet. Sunt in Gallia *Archiepiscopatus* XII, *Lugdunensis* *Primas*, *Lyon*, *Aquensis*, *Aix*; *Vionnensis*; *Vienne*; *Remensis*, *Reims*, *Narbonensis*, *Narbone*, *Tolosanus*, *Tolose*, *Burdigalensis*, *Bordeaux*; *Auxitanus*, *Aux*; *Bituricensis* *Bourges*; *Turonensis*, *Tours*; *Rotomagensis*, *Roquen*; *Senensis*, *Sens*. *Academia* in regno Galliarum sunt hæc: *Parisiensis*, *Pictaviensis*, *Bituricensis*, *Tolosana*, *Burdigalensis*, *Namnetensis*, *Lugdunensis*, *Aurelianensis*, *Montispeffulana*, *Cadurcensis*, *Gratianopolitana*, *Valentina*, *Valence*, *Remensis*, *Andegavensis*, *Cadomen-*
su, *Nemavensis*, *Romana*, *Romans*, *Avenionensis*, *Dolana*, *Massiliensis* omnium antiquissima, ab Græcis orta. Ex his omnibus tanquam ex multis Equis Troianis, innumeri docti Viri, Theologi, Iurisperiti, Medici, Alii exierunt: Quos uno ductu enumerare si conarer, maximum mihi quidem conciliarem laborem, Lecturis veterum. Nobilitas sane Gallica (quæ frequentissima est) hodie tam pertinaci diligentia, ut hoc universim dicam, tamque assiduo labore Meliorum Literarum Studia persequitur, adeoque in omni Disciplinarum Artiumque genere excellit, ut nusquam terrarum magis. Videre ibi est summo loco natos illustribusque ortos familiaris noctes diesque inhærerere Chartis, & nunquam non Musarum Sacris operari. Sunt qui de quacunque rei in medium prolata expeditissime possunt, Methodo admiranda, ex tempore & absque ulla præmeditatione per horas aliquot, non sine audientium stupore differere. Bibliothecæ in hoc regno variæ, cum primis Parisius *Regis Majestatis*, & *S. Victoris*, ut alias publicas & privatas præteream optimis rarissimisque cum editis, tum Manuscriptis refertas libris. Ad Mores venio Gallos acutos ingenio, & ab Doctrina minime alienos esse, testantur Diodorus & Strab. Commendat illorum in bonis literis studia non uno in loco Symmachus. Marcus Portius Cato originum lib. I I, apud Charisium Sospitrum; *Pleraq, Gallia*, inquit, *duas res industrisissime persequitur, rem militarem & argute loqui*; ne nesciamus Veteres Gallos inter alias gentes Eloquentiæ gloriam reportasse.

Ratio gubernandi

Academia.
Bonarum artium
studii celebres
viri.

Bibliotheca.

Mores.

D d iij

Ingenium

Ingenium simplex, nullaque divinum malignitate (egregia hæc Veterum Gallorum laus) tribuit illis Strabo. Pronunciat de iis ocularis testis Iulianus, Quod adulari nesciant; sed libere ac simpliciter cum omnibus æquabiliq; jure vivere. Venetem Nuptiarum Deam & Bacchum lætitiæ datorem Conjugii, Prolisque, & Vini, quantum cuique libeat, potandi gratia tantum novisse. Quæ his aliisque talibus adorsantia nonnulli proferunt, ut convicia, & tanquam ab maligna mente manuque protecta, sunt exaudienda. Nam quis non videt, lætis Veterum Scriptorum de Gallorum Indole Monumentis, factaque cum Genio, qui iisdem hodieq; est, commissione, falsum esse quod tradit Servius, Gallos pigrioris esse ingenii; quod Iulius Firmicus, stolidos; quod Iulianus, quasi oblitus, stupidos, & rusticitatem amantes; quod Polybius, Doctrinæ & Artibus operam non dare; quod idem cum Diodoro, Athenæo & Clemente Alexandro, infidos esse, crapulæque & obrietati deditos; quod Livius Polybiusque, molles esse & effæminatos; quod Mela, Auri avidos, superbos, supersticiosos; quod Solinus, vaniloquos; quod deniq; pecuniæ insatiabiles esse, Plutarchus in Pyrrho. Fatendum nihilominus multa Gallis inflata aliorum populorum commercio, *Nemo Gallos, ait Florus lib. 111. cap. x. tantum feroces dixerit, fraudibus agunt.* Avidos Iurgiorum docet Ammianus lib. xv. Reprehendit etiam Diodorus in Gallis quandam linguæ intemperantiam, Sermone notas eos uti brevi & subobsuro; multa ex animo dubia loqui, plurima ad jactantiam in suam laudē dicere, & ad ceterorum contemptum; minaces esse ac detractores, opinioneq; inflatos. Jactantia illa ab Strabone etiam est animadversa. Atque ea Gallica ostentatio est, quæ ab Cæsare lib. vii nominatur, & multis reliquorum librorum exemplis adprobatur. Talis est lib. 1. Helvetii Diviconis clatio, dum Helvetiorum virtutem extollit, Romanæ Cladis memoriam objicit, Cæsaremq; minitendo, admonet, ne committat, ut is locus, ubi Romani constitissent, ex calamitate Populi Romani internectione exercitus nomen caperet aut memoriam proderet. Sic Vercingetorix in cōcione jactat se unum Consiliū totius Galliæ esse futurum, cujus consensui ne Orbis quidem terrarum possit obfistere. Quod ad Veterum Gallorum Religionem, Cultumq; in rebus sacris servari solitum, flocci faciendus est M. Tullius oratione pro M. Fonteio scribens, *Gallos minime ulla Religione moveri.* Audiendus potius Livius; qui, etsi in ceteris satis huic genti iniquus, negligentem tamen haud quaquam Religionis adfirmat; & Cæsar l. vii. bell. Gall. cui penitus cognita hæc natio, dicit eam *admodum deditam Religionibus.* Maxime autem Mercurium coluerunt, eodē Cæsare teste: Celtas Iovem coluisse attestatur Max. Tyrius, cujus signum altissima Quercus. Dianæ templum habuisse apud Malsilienses, Str. testis est: & apud Gallo-Græcos Dianam cultam, Polyz. lib. vii. & Plut. commemorat.

GALLIA.

Esam sive *Hesum*, *Tentatō* & *Teranem* Deos habuisse Gallos, *Lactantius*, *Lucanus* & *Minutius Felix* referunt: sed *Martem*, *Mercurium*, *Jovem*, hos plerique docti interpretantur. *Belemus* Gallorum Deus est apud *Ausonium*, qui *Belis* apud *Herodianum* in *Maximinis*; idem forsitam cum *Tibulene* *Tertulliani* in *Apologetico*, qui *Graecis* aliisq; *Apollo*, putatur fuisse. Colebatur & apud Gallos *Abellio*; de quo monumenta extrare notat in *Conventiis* *Novem* *populanz* *Vir Nobiliss.* *Iosephus Scaliger* ad *Auson.* lib. 1 cap. 1 x. *Herculem* etiam *Ogmi* nomina coluisse Gallos, auctor est *Lucia*. In *Hercule Gallico*. Galli autem *Veteres* Deos suos in *dextram* conversi adorabant, *Athenæo* scribente. *Diis* *Homicidio* aliisque rebus sacrificabant, *Marti* imprimis, teste *Cæsare*. Nullum autem *Gallis* *Veteribus* *Sacrificium* erat sine *Druidis*, inquit *Diodorus*. Fuerunt hi olim apud Gallos *clarissimi* *terdotes* sicut & *Bardi*, de quibus *Lucanus*.

*Vos quoque qui fortes animas, belloque peremptas
Laudibus in longum vates dimittitis ævum,
Plurima securi sudistis carmina Bardi.
Et vos Barbaricos ritus, moremque sinistrum
Sacrorum Druidæ positis repetistis ob armis.
Solis nosse Deos, & cæli numina vobis
Aut solis nescire datum. Nemora alta remotis*

*Incolitis lucis: vobis auctoribus, umbra
Non tacitas Erebi sedes, Diisque profundi
Pallida regna petunt: regit idem spiritus artus
Orbe alio: longa (carnis si cognita) vita
Mors media est. — Inde ruendi
In ferrum mens prona viris, animæque capaces
Mortis & ignavium est reditura parcere vite.*

Atque hæc de moribus Gallorum in *Sacris*: nunc de eorundem ritibus in *prophanis* pauca subjiciamus, Gallos ad *Concilium* armatos venire solitos, testatur *Livius*. Scribit *Strabo* id in *Gallorum* *Conciliis* usitatum fuisse, si quis orantem interpellaret, progrediens *Minister publicus* dilincto gladio adjectisque minis, silentium imperabat; quod si non adquiesceret, idem iterum tertioque faciebat: denique desago *Interpellatoris* tantum amputabat, ut reliquum inutile redderetur. *Gallorum* *subina* & *repentina* *Consilia*: (inquit *Cæsar*;) in *Consiliis* capiendis *mobilis*, & *novis* *plerumque* *rebus* student. Notat idem *Cæsar*, Gallos, ubi major atque inlustrior res incideret, eam clamore per *Agros* *Regionesque* mira celeritate significare solitos; hinc alios deinde excipere, & proximis tradere. *Liberos* suos, ut idem scribit, nisi quum adoleverint, ut munus *Militiæ* sustinere possint, palam ad se redire non patiuntur: *Filiumque* in *puerili* *ætate* in *publico* in *conspectu* *Patris* assistere turpe ducunt. *Viri* quantas pecunias, eodem memorante, ab *uxoribus* *Dotis* nomine acceperint, tantas ex suis bonis *assumatione* facta, cum *Dotibus* communicant: hujus *omnis* *pecunia* *conjunctim* *ratio* habetur, *fructusque* *servantur*. *Uter* *eorum* *vix* *superior*, ad eum *par* *utriusque* *cum* *fructibus* *superiorum* *temporum* *pervenit*. *Viri* in *uxores* *sic* *uti* in *Liberos*, *vita* *neque* *habent* *potestatem*, *Gallorum* *mulieres* *speciosas*, *magnitudine* & *robore* *Viris* *similes*, facit *Diodorus*: *fecundas* & *bonas* *educatrices*: *pariendo* *educandoque* *felices*. Fuit & *Gallis* *usitata* *more* *reli quarum* *Gentium* *Servitus*. *Plerique*, ait *Cæf.* lib. v 1, quum aut *ere* *alieno*, aut *magnitudine* *Tributorum* aut *iniuria* *Potentiorum* *premitur*, sese *servitum* *dicans* *Nobilibus*, in hos *eade* *omnino* *sunt* *jura*, que *Domini* in *Servos*. *Tractabantur* *tamen* *humanius* *liberaliusque*, quam apud *Romanos*. *Domini* *namque* *Galli* *suos* *operatos*, atque, ut *Cæsar* *voce* *Gallica*

Gallica appellat, *Ambactos*, honoris quodam loco circum se habebant, eorumque opera in bellis utebantur. Ficilia porro in usu habebant, Diodoro teste, densa ac Floribus distincta. Cenabant sedendo omnes non in *Vestibus* sed in solo, super stratis Luporum aut Canum pellibus (in Toris apud Strabonem) ministrabant eis pueri juniores, ætate tenera. Iuxta eos ignes fiebant, iisque adposita viscebantur Ollæ, & Verua Carnibus plena, maxime suillis, tam recentibus quam salitis: sed & omnis generis Carnibus: plerumque vero Cibus erat cum Lacte, ut scribit Strabo. Audiamus hic Athenæum ex Posidonio, sic fere Latine sonantem: *Cetera fano substrata Libationes propinant super ligneis mensis parum exstantibus. Panis & is paucus* (Panem hunc Fermento leviozem eos facere, adnotat Plinius) *Cibus est. Caro multa elixa in aqua vel super prunis aut in Verubus assa: hanc Leonum modo ambabus manibus Artus integros tollunt, morsuque dilaniant; & si quid ægrius avellatur, exiguo id cultello praecidunt. Adponunt in Conviviis Pisces, qui Fluviiis adcolunt, Interiorisque & exterioris Maris littoribus: & eos cum sale, Aceto & Cymino (quod etiam potioni injiciunt) assos. Et paulo post: Locupletes vinum bibunt ex Italia petiitum vel Massiliensium regione, & id merum interdum Aqua paullulum affundentes. Hactenus ille. Sed & ex fruge madida Potum ad Ebrietatem fecisse, Plin. est auctor lib. xxii. cap. ult. Ex Hordeo Potum, quem *Zythum* appellabant fecisse, & alium ex aqua, in qua favum Mellis laverint, Diodorus tradit. Quod ad Vestitum, *Saga* ferebant, notante Strab. eaque densa ex Lana texebant, *Lanas* vocantes. Hujusmodi *Saga* scribit Plin. lib. viii. cap. xlvi. *Scutulibus* dividere Gallos instituisse. Quæ Pli. *Scutula*, Diodoro sunt *πλινθία*. Per quæ nihil aliud illi intelligunt, Nobilissimo Viro Iosepho Scaligero notante; quam quas Galli hodie vocant *Lausangias*, quasi *Laurangias*, ab Lauri folio, quod habet Rhombi figuram. *Braccis* porro (quæ quod Gallorum essent, Tegmen barbarum Tacito) utebantur Galli circum *extentis* vel *laxis*. Loco Tunicarum apud Strabonem Vestem habent Galli Fissilem manicatam usque ad pudenda & nates demissam. Manet hodieque forma in isto Vestis genere, quod nobis vulgo *Pallatrock* vel contracte *Palt-rock*. Annulis dicit uti in digitis, nihil distinguens Diodorus; in medio tantum, Plin. natur. hist. lib. xxxii. cap. i. Sed de his fatis, ad specialiora Galliarum pergo.*

E e

Britannia

Regia unde dicta

Britannia, vulgo *Bretaigne*, nomen, jura, leges, incolas a Britannis, quos nunc Anglos dicimus, sortita est, qui sedibus ab Saxonibus pulsi in ea confederunt, Vortigerno regnante, a quo evocati ad defensionem adversus Scotos fuerant. Fieri etiam potest ut ante id tempus in hac Gallie parte Britannorum fuerint coloniae, quae tunc auctae exulibus Britannis, quam vim domi passim fuerant, Aremoricis (nam hi quoniam infederunt haec loca) intulerunt. Scaliger in urbibus:

*Vicit Aremoricis animosa Britannia gentes,
Et dedit imposito nomina prisca iugo.*

Situs.

Vnde & olim *Armorica* fuit appellata: praecipue qua ad Mare vergit, ubi nunc inferior est Britannia. *Armorica* enim veteribus Britannis nihil aliud, quam ad *Mare* vel *supra Mare*, teste Camdeno. Ad Orientem Normannos habet, Cenomanos & Andegaveses confiniales: ad Meridiem Pictones: reliqua latera claudit Mare Britannicum. In altum ultra reliquas Provincias omnes procurrit, Peninsulae inftar, unde non inconcinne *Cornu Gallie* dicitur; solaeque ferreae speciem refert, cujus exterior pars subrotunda Mare: interior vero concava, respicit Mediterranea. Longitudo ejus sex dierum est itineris, trium autem latitudo. Regio est amoenissima & fertilissima. Pratis abundat & Erycietis, ex quibus gratum pecori pabulum. Venas habet Argenti, Ferri, Plumbi.

Soli fertilitas.

Britanni autem in tantam repente potentiam excreverunt, ut Gothis, quo minus Galliam totam occuparent oblaculo fuerint. Certe Riothimus istorum Rex, XI millia Britannorum contra Gothos in auxilium Romanorum eduxit, ut author est Jornandes. Praelio quoque adversus Attilam interfuisse testis est Callimachus. Est & illud grave argumentum Britannorum potentiae, quod Reges Galliae totam hanc oram de qua superanda desperabant, Normannis, utpote bello magis adfuetis, olim vincendam depopulandamque concesserint. Nec caruit consilium eventu: Notico enim ense Britannica contusa est ferocia. Paruit igitur Normannis quae antea Regi Galliae paruerat, Postea propros habuit Duces. Ultimus eorum fuit Franciscus; qui anno Mccccxc vita functus, unicam filiam Britanniae haereditem reliquit. Haec Maximiliano Archiduci Austriae Romanorum Regi desponsa, quum per Franciam deducenda esse, rapta est a Carolo octavo, qui eam sibi matrimonio conjunxit. Ex eo Britannia Francie adnexa fuit. Ea hodie duplex est: *Superior & Inferior*, illa Ligeri vicinior, haec Angliae, diciturque alio nomine *Ripensis*. Superioris Metropolis est *Urbs Nannetica*, vulgo *Nantes*. Ptolemæo Κορυδαίων *Nannetum*, ut censet Iosephus Scaliger, Cognatus & alii. Sedes fuit olim Britanniae Ducum: Comitatus habens titulum, Ducisque Primogenito adscribi solita: ad Ligerim duosque alios fluviolos sita, loco peropportuno, haud procul mari, Episcopalis statio, ut & quatuor quae sequuntur. *Urbs Redonica*, vernacule *Remes*: *Condate Redonum* Ptolemæo, *Condate* Antonino. *Dolum*, opidum nunc, olim Arx: vulgo *Dol* vel *Doul*. *Fanum Bryocense*, vulgo *S. Brien*, opidum non ignobile. Rupes ibi excelsa tutam praebet navibus stationem in ea Arx urbi protegenda excitata. *Fanum Sancti*

*Urbes.**Imperium majorem.*

BRITANNIA & NORMANNIA:

NORMANNIA.

220

Sancti Machlovii, vernacule *S. Malo*. *Dinan* opidum pulchritudinis eximiae, in deliciis aliquando Britanniae Ducibus. Sunt & Britanniae Superioris alia Opida *Rieulx*, *Chasteau-briant*, *Lambellu*, *Uitray*, *Jugon*, *S. Aulbin du Cormier*, *Mont-contour*, *Plerel*, *Jocelin*, *Malestroit*, *Pontigni*, *S. Julian*, *Encenis*, denique, extremum versus Piciones, sub quo comprehendi solent ditiones, quae vulgo *Clissonis*, *Rai*, & aliae. In inferiore urbes & opida celebriora: *Vennes* hodie *Vannes*; *S. Pauli Fanum*, *S. Paul de Leon*, *Tricoriense* Opidum, vulgo *Triguier*; *Blabia* nunc *Blavet*, *Morlaix*, *Quimpebray*, *Conquerneaux*, *Quimpercorentin*, *S. Regnant des bois* & alia. Dominia sunt *Montford* Comitatus, *Rohan* Vicecomitatus, *Grello* cujus principalis locus *Chasteau Andron*. *Le Pais de Guel*: *Baignon*, *Montfort*, *Vannetais*. Flumina Britanniae sunt *Ligeris*, *Ransa*, *Ella* & alia Mare commercii aptissimum est: unde Sal extrahunt adcolae, quod ab Sole induratum Conregionalibus vendunt. Praeter autem superiores urbes & opida, commodissimos etiam Portus praestant *Brest*, *Ancreyum*, *Hanebontum*, *Pontsecrot*, ubi magna Ostrearum copia legitur. Archiepiscopus *Dolensis* in *Dol*, hos sub se habet Episcopos: *Nannetensem*, *Nantes*, *Venetensem*, *Vannes*: *Briocensem*, *S. Brien*, in his tribus Gallice & Britannice loquuntur. *Curisopitensem*, *Cornouaille*, *Leonensem*, *S. Paul de Leon*; *Tricoriensem*, *Triguier*. In quibus Britannica tantum lingua, quam vocant *Bruon*, *Britonant*, in usu est, quam veterum Trojanorum linguam esse putant. *Machloviensem*, *Sancti Malo*, *Redonensem*, *Renes*. Incole non omnes eadem animi alacritate, non omnes eadem comitate; plerique tamen cauti lucrique cupidi: gravissima negotia ad potula tractare soliti.

Flumina.
Mare.
Portus.
Mores.
Status Ecclesiasticus.

Normannia,
unde dicta.

Situs.

Solifertilitas.

Imperium majorem.

Normannia sic dicta a Populis Septentrionalibus: *Nort* enim, Idiomate Germanico, *Septentrionalis Orbis terrarum*, *plaga*: *Man*, *Viv*: *Normannia*, Terra Franciae viris eo ab Septentrionali ora vel Arctoo orbe ex *Dania* *Norwegia*que profectis ad habitandum data. Notae sunt *Normannorum* in Germaniam Galliamque excursiones. *Normannia* autem ad Occidentem *Crenone* fluvio a Britannia secernitur, a Septentrione *Oceano* terminatur, a Meridie *Cenomannis*: ad Orientem vero habet Franciam proprie dictam, (in qua est *Lutetia*) a qua flumine *Epta* distinguitur. Itaque tota non pertinet ad Galliam *Lugdunensem*, sed aliqua ejus pars ad *Belgicam* spectat. Eam sexto vix die expeditus pertranseat. Regio fertilissima, Frumenti admodum *le-rax*, *Pomis* atque *Piris* adeo referta, ut hinc potum gens sibi affatim exprimat, & ad externos copiose Fructus exportet. Estque pecoris magna copia. *Rollo* *Normannus* atrocissima excursione in pleraque Galliarum *littoralia* & inde porro in loca mediterranea & penitissima, ad tantam tandem redegit necessitatem *Carolus* *Simplex* *Francorum* Regem, ut *Rolloni*, ad Christianam pietatem invitato, filiam *Gillam* dederit uxorem, totamque dotis nomine *West-richam*, & qui super *Ligerim* *Britannos*, primusque hic factus est Dux *Normanniae*, *Vtbs* primaria est *Rotomagum* vulgo *Rouen*. Fluvius adsidet, ad Meridiem quidem *Sequania*, maximarum navium (unde ingens *Mercaturae* commoditas) capaci; ad Orientem minoribus *Rubeco* & *Auberta*; ad Septentrionem

nem latissimos pratorum habet Campos, Montesque præcellis. Sequana pontestratus est ingeniosi artificii structuræque, siquid in Galliis aliud, admirabilis; lapide quadrato, validis columnis, pulchris arcubus, qui tredecim numero: altitudinis latitudinisque insignis. Eitque urbs hæc Archiepiscopatu & Parlamemto celebris: sunt præterea *Aurences, Evreux, Bayeux, Sais, Constances, Lisieux, Alençon, Aumale, Longue-ville, Eu, Harcourt, Tancarville, Malevriar, Mortain, Mongommery, Thorigni, Gisors, Caux &c.* Normanni quibusdam statuitur duplex, *Superior & Inferior*. In Superiore Ducatus sunt tres *Alençon, Aumale, Longue-ville*. Comitatus *Eu, Harcourt, Evreux, Tancarville, Malevriar, Mortain, Mongommery*. Continet item hæc Normannia illam regionis portionem quæ vulgo *Vulx*, in qua est *Gisors* Metropolis Comit. & Ballivatus. Et Baroniam *l' Aigle*. Inferior in minores diltrahitur partes, quæ vernacule *Caulx, Bessin, Constantin, Hovivet, Royaume de Yvetot, Le Vaulx de Vire*. In Normannia Archiepiscopus *Rotomagensis Rouen*, cui subsunt Episcopi *Sacensis, Sais, Constantiensis, Constances; Lezovienfis, Lisieux; Abrucantensis, Aurences; Baiocensis Bæux; Ebroicensis, Evreux*. Gens omnis suapte natura calida, nullis exteris legibus obnoxia: Moribus suis & consuetudine, quam pertinacissime tuetur, vivit. Doli quidem & litis adprime gnara; alioqui doctrinæ & religioni dedita.

Belsia vulgo *La Beausse*, Regio siccitate aquarumque laborans penuria: fertilis nihil ominis, & Frumenti *Belsia*.

valde ferax. Ea triplex est, *Superior, Media, Inferior*. *Superior, La haulte Beausse*, initium capit ab *Vico*, qui vulgo *Soli fertilitas*.

Ablys indigetatur, petens porro *Carnutum* agos & ulteriora. Concenferatur illi *Carnutum Regio, Ducatus Andeg.* *Superior Belsia*.

gavensis, Comitatus Perchensis, Carnutum Territorium vulgo *le Pais Chartrain*, adhæter hinc *Perchensi Comitatu*, *Situs*.

inde Ducatu *Aurelianensi*. *Carnutum* solum nulli reliquæ *Galliæ* parti fertilitate vel amenitate cedit: omni *Urbes*.

genere *Frumenti, Fructuum, Pecoris* abundans: *Vino* non destitutum *Primum* *Opidum Carnutum* audit,

Antricum Prol. nunc *Chartres*, *Opidum* hodie non postremi loci. *Carnutum Territorio* solitus est adcenferi *Comitatus Druidensis & Montfortium*. *Ducatus Andegavensis, La Duché d'An-*

jou peculiarem *Tabulam* habet. *Comitatus Perchensis* dividitur in duas partes, quarum una inferior dicitur, vulgo *le Perche Gouet*, cuius *Primum* *Opidum Nogent Rotrou*. Altera superior in qua *Mortaigne* *Opidum*. Sequitur

Media, cui tribui solitum quicquid est, inde quidem ad utramque *Ligeris* ripam ab *Rosomago, Vendanium* usque: hinc autem in dextra ejusdem *Ligeris* ripa quicquid *Castelloduno* porrigitur *Belas & ad Turonensium*

usque agros. Reliquas fertilitate sua *Belsias* superat. Comprehendit partim *Comitatus, Plesensem, Dunensem & Tomoriensem*; partim *Ducatus Vindocnensem & Turonensem*. Inferior *Belsia* restat. Ea *Campeltris* omnino & plana: *Frumenti* valde ferax, totius *Galliæ* horreum: porrecta inter *Episcopatus Aurelianensem & Carnutensem*

ab *Opido Stampensi* procurrat, versus *Orientem* quidem ad *Senones* usque, versus *Meridiem* ad pontem *Aurelianensem*. In ea est *Aurelia* vulgo *Orleans* sita ad *Ligerim*. *Ducatus* titulo est nobilitata, atque ornatur *Academia*. Sunt & *Ditiones* vel *Territoria Lorriacum & Solonium*. *Archiepiscopus* hic *Turonensis, Tours*: habet sub se *Cenomanensem Le Mans, & Andegavensem Angiers*. *Episcopus Carnutensis, Chartres*, subest *Senonensi* in *Campania*, & item *Aurelianensis*.

Status Ecclesiasticus.
Vulgi mores.

Soli fertilitas.
Superior Belsia.
Situs.
Urbes.

Media Belsia.
Situs.
Soli fertilitas.
Opida.
Inferior.
Soli fertilitas.
Urbes.
Status Ecclesiasticus.

Regio unde dicta
Situs.

GALLIAM Aquitanicam, cujus pars Australior hac Tabula delineatur, nonnulli dictam volunt ab Aquis, quibus abundare fertur: alii ab opido, *Aquis, Aqs*, derivant. Hæc a Pyrenæis Montibus ad Ligerim usque juxta Ptolemæum extenditur. Nunc autem, teste Ortelio, a Garumna ad Oceanum & Pyrenæos Montes. A Circio vero Septentrionali vento Occidentem versus Oceanum habet, qui Aquiranicus Sinus dicitur, ab Occasu Hispaniam, a Septentrione Lugdunensem Provinciam, a Meridie Narbonensem. In ea Mercator quinque Ducatus, xx Comitatus, & vi Dominia enumerat. Ducatus sunt *Vasconia*, sive *Guzemæa*, *Arvernia*, *Inculismensis ager*, *Biturigum regio*, *Turonica*, *Vasconia* sive *Guienna* ad Oceanum sita inter *Bosionam* & *Burdigalam*, agrum habet Vini fertilem, quod inde in Europam reliquam devehitur. Urbs in ea primaria *Burdigala*, reliquæ enim *Nérac*, *Condom*, *Mirande*, *Nogerat*, *Orthes*, *Bazes*, *Dax*, haud magni momenti sunt. *Dax* tamen fontibus calidis, Salinis, & Metallis ferreis nobilitatur. *Burdigala*; Ptolemæo, veterum *Biturigum* *Urbis* urbs est, sita in paludibus quas exundans Garumna efficit: ornata tum Parlamento, tum Academia, in qua omnium artium & scientiarum Professores juventutem instituunt. *Arvernia*, *Le Pais & Daubé d'Auvergne* sequitur. Situs illi in locis partim planis, partim montosis. Vicinos habent Arverni ad Orientem Forenses & Lugdunenses: ad Meridiem Languedokios: ad Occidentem, Cadurces, Petrocorios & Lemovices: Septentrionem versus, Bituricenses & Borbonios. *Arvernia* duplex est *Superior* & *Inferior*. *Superior*, *Le haute pais d'Auvergne*, quæ & *Arvernia* per excellentiam, Primariam habet Urbem *Favum*, *S. Flori*, *S. Flour*, in edita rupe sitam. Reliqua Opida vulgo dicuntur *Orillac*, *Carlatum*, *Muratum*, *Bullous*, *Le Puy* &c. Territorium quoque & Baillivatus *Beauceire*. *Inferior* opima est & fertillissima: Vinis præstantissimis, Frugibus, Melle, Croco, Pecudibus, Lana, Pascuis, Nemoribus supra modum referta. Metropolis illi *Claramontium*, *Clermont* vulgo, Arce superbit, & Episcopalis est Sedes. Reliquæ urbes seu opida sunt *xiiii*, ex quibus *Rion*, *Monserrat*, *Isoire* cæteris præstant. *Inculismensis ager*, vulgo *Engoulesme* ad Septentrionem *Pictonibus* est conterminus: ad Occasum *Santonibus*: ad Meridiem *Burdigalensibus* & *Petrocoriis*, ad Orientem denique *Lemovicibus*. Fertilis Vini optimi, Frugum, Cannabis. Metropolis ejus, *Inculisma*, hodie *Engoulesme*: Urbs antiquitate insignis. Sita est in Colle qui Flumini, *Carantono* inninet, Agro devio & ab Regiis viis remotiore. Minorum gentium Opida sunt, quæ vulgo: *Marzon*, *Chasteau Neuf*, *Blaisac*, *Chabannes*, *Consollant*, *Ruffec*, *Nigres*, *Gourville*, *la Roche Foucault*, *Marveil*, *Lanzac*, *Villebois*, *Momberon*, & *Bouteville*. De *Biturigum* regione in propria quam obtinet Tabula dicemus. *Turonica* vulgo *Touraine* incipit tribus supra *Ambacientem* urbem milliariibus, versus *Blefas*: terminatur in Vicis, qui vulgo *La Chapelle Blanche*, in Spiritualibus agnoscens Episcopum *Andegavensem* & *Choufai*. Hi enim limites statuunt inter *Turonenses* & *Andegavenses*. Incredibilem Regionis amenitatem amœniorem

Vasconia.
Situs.
Soli fertilitas.
Urbes.

Arvernia.
Situs.

Urbes & Opida.

Inculismensis.
Ager.
Situs.
Soli fertilitas.
Urbes & Opida.

Turonica.
Situs.

AQVITANIA

222

ARELATENSE REGNUM.

224

Solis fertilitas.
Urbes.

amœniorem facit placidissima suave spirantis Aëris constitutio: adeo ut totius Gallie Hortus atque Pomarum vocetur. Vini Frumentique ferax est; Nemora habet venationi commoda. Metropolis Ducatus est *Casardunum*, *Turonum*: vernacule *Tours*. Vrbs opibus & Edificiorum præstantia nobilis. Vicinus illi ad Orientem Ligeris: ad Meridiem & Occidentem Idra fluit. Minorum gentium hujus Ducatus Opida sunt *Ambocæ*, *Langersum*, *Chinonum* & alia. Comitatus Aquitaniæ sunt *Tolosæ*, *Tolose*: *Narbonæ*, *Narbonne*: *Albretum* *Albret*: Ager *Arminiensis*, *Armignac*: *Bigerronum*, *Bigorre* Feudalis *Tolosano*: *Bea*; *Estrac*: *Commingeo* Feudalis *Tolosano* ut & *Foix*: *Ventadour*; *Pompadour*: *Montignac*, in *Poictou*: *Perigori*, *Perigeux*: *Esperre*: *Lymosin*, *Lymoges*: *Poisson*; *Murche*; *Frossac* *Viconté*: *Touraine*, *Tours*: *Aulnay*, *Viconté*: *Basque*. *Domina*: *Plan*.

Statu Ecclesiæ.
Sticis.

Grave, *Chaloces*, *Saintonge*, *Aubris*. Archiepiscopi v sunt: *Narbonensis*, sub quo Suffraganei *Carcaffonensis*, *Carcaffon*: *Agathensis*, *Agde*: *S. Pontu Tomeriarum*, *S. Pont de Tomieres*; *Aletensis*, *Alet*: *Magalonensis*, *Mompelie*; *Ebiensis*, *Ebi*: *Bituricensis*, *Befiers*. *Lutevonsis*, *Lodeur*: *Nemausensis*, *Nismes*: *Ucetensis*, *Usetz*. *Bituricensis*, *Bourges*; sub quo decem Episcopi, *Clermont*, *Rhodes*, *Lymoges*, *Mande*, *Alby*, *Cahors*, *Castros*, *Tulles*, *S. Flour*, *Lepuy* exemptus. *Burdigalensis*. *Bois deaux*, sub quo sunt 8. *Poictiers*, *Luçon*, *Maillezais*, *Samctes*, *Engoulesme*, *Agen*, *Codon*, *Sarlat*, *Tolosanus*, *Toulouze*, sub quo 7 Episcopi. *Pamiers*, *Mirepoys*, *Montauban*, *La Vaur*, *Rieux*, *Lombes*, *Papons*. *Auxitanus*, *Aux*, sub quo *Aquensis*, *Aqs*: *Convenarum*, *Comminge*: *Tarbensis*, *Tarbe*: *Vasatensis*, *Basas*; *Lescurensis*, *Lescure*: *Lactorensis*, *Lictore*: *Confaranensis*, *Conferans*; *Olerensis*, *Oleron*: *Baionensis* alias *Briocensis*, *Baione*. *Adurensis*, *Adure*, aliis *Ayre*.

Arelatense Regnum.

Regio.
Sabaudia.
Unde dicta.

Regnum Arelatense ab Vrbe *Arelato* nomen habet; regiones complectitur inter *Rhodanum* & *Alpes*, quæ olim Imperii erant.

Suntque in hoc tractu *Sabaudia*, *Delphinatus* & *Provincia*. *Sabaudia* unde nomen habeat varie queritur. Quidam a *Sabatius Vadis* derivant. Aliis dicitur, quasi *Sabbatorum*, qui *Sabaudienses* *Volaterrano* *Anwe*, id est, Ager, Pratum. Quibusdam quasi *Saul voie* *Via* per *Salices*; aut *Sauve Voie*, *Salva via*: quam ex mala latronibusque obsessa fecisse fingitur nescio quis ab iis qui fabulis *Lectiones* distingere solent. Coniacent *Sabaudia* a Septentrione, *Burgundia* Comitatus, turbatoribus *Limitibus*, & *Helvetia*, *Lemanno Lacu* interposito; ab Ortu, *Valesia* *Pedemontiumque*, finibus non multo certioribus, nisi quod *Montes* intercurrant editissimi; ad Meridiem & Occasum *Delphinatus* se offert, cum nonnulla *Rhodani* portione, *Sabaudos* separantis ab *Burgundia* Ducatus *Incolis*. Aër *Sabaudia* purus est. Regio valde montosa. Quod ad *Valles* & *Campeltria* loca, Solum amœnum satis & fecundum præcipue versus *Septentrionem*, secundum *Lemanni Lacus* Tractum; ubi vinum gignit generosum, quod *Ripatum* vocatur ab *Lipari*.

Situs.

Solis fertilitas.

Animalium varietas.

Pascua Antimantibus omne genus enutriendis optima; cum alibi tum qua *Mons Minor* *S. Bernardi* attollitur. Metropolis *Sabaudia* *Chamberiacum*, vulgo *Chamberi*, in qua *Parlamentum*. Vrbs in con-

valli sita Montibus undique cingitur. Cum Sabaudia tanquam partes eius explicantur *Comitatus Genevensis, Maurianensis, Tarantasiensis, Marchionatus Susse*: & aliquot Dominia: Ditiio denique *Bressanensis*. De singulis pauca. *Comitatus Genevensis* nomen ab *Geneva*, quae *Cenava* dicitur Antonino. Vrbs est mirae antiquitatis. Sita hodie ad Lacum Lemanium, bipertita in duabus Rodani ripis, conjuncta ligneo ponte, cui per interjectam Insulam firmiori, utrinque Domus impositae: Major Meridiem est versus, Minor ad Septentrionem. *Maurianensis* vulgo *la Morienne* expansus est ad Archum fluvium, ubi *S. Jean de Morienne*, Opidum non ignobile. *Tarantasiensis, Tarantasiense*, conclusus fere spectatur inter Montes Alpinos, Fluviosque Archum & Aram. Nomen habet ab Vrbe *Delphinatus*. *Tarantasia*, quae hodie *Moustier* Incolis: Germanis *Munster in Tarantaisen*, Multeriu Latine scribentibus. *Marchio- Regio unde dicta* *natus Susse* ab Opido *Susse*, haud procul Fonte Doricae flu. qui infra Turinum in Padum se exonerat. Sunt & alia *Susus*. Sabaudia opida: *Anguebelle, Mont Belial, Bellay, Nicy, Montmelan, Incilles*, &c. *Delphinatus* sequitur. Nomen illi *Urbs*. volunt ab *Castello Delphini* quod vernacule *Chasteau Dolphin*. Huic ad Meridiem adhæret Provincia: ad Septentrionem *Bressia*, interfluente Rodano: qua Occidens est *Venissa* se pandit Comitatus: qua Oriens, Congregionalia jacent *pedemontium* & Sabaudia. Vrbes hic Archiepiscopales sunt *Vienna* & *Ebrodunum*. *Vienna, Allobrogum* Metropolis Strab. eorundem *Urbs mediterranea*, Ptol. *Bienus*, Steph vulgo *Vienna*. *Ebrodunum Eborodunum* Ptol. *Caturigum* vel *Alpiem Maritimarum*, *Epebrodunum vicus* Strab. *Ebrodunum* Antonino; vernacule *Ambrun*. Episcopales Vrbes sunt quinque: *Valentia*. *Dia*, *Gratianopolis*, *Augusta*, *Vapincum*, *Valentia*; Antonino & Ptolemaeo, vulgo *Valence*; Ducatus titulo gaudens. *Dia Vocontiorum*, Antonino, *Dia* vulgo; Metropolis Agri, qui vernacule *Pais de Diois*. *Gratianopolis* olim *Claro* vocabatur, *Civitas Gratianopolitana*, *Isidoro*, vulgo *Grenoble*. Sedes amplissimi Senatus *Delphinatensis*, *Isarae* ad sita, *Austuga Tricastinorum* *Pilin*. *Tricastina* *Urbs* *Sidonio*: hodie, uti censet *V. N. Iosephus Scaliger*, *S. Antoni de Tricastin*. *Vapincum* Antonno, vel quemadmodum in quibusdam C. legitur *Vapincum*, ut & in itineraria Tab. *Gap*. hodie. *Caput Agri*, qui vernacule *Gapençois* Montibus obstiti. Ipsum Opidum, ut hodie, sic & olim celebre, ad colis *Le Col S. Digo*. Minorum gentium Opida prætereo. De Provincia Descriptione proxima agitur. Ad quam antequam transeo, pauca de Statu Ecclesiastico ex Mercatore subjiciam. Archiepiscopi hic 5 sunt. *Tarantasiensis* in Sabaudia, cui subsunt 2 *Sedunensis*, *Sitten*: & *Augustensis* in *Augusta*. *Ebrodunensis*. *Ambrun* cui subsunt 9 *Dignensis*, *Digne*: *Grassensis*, *Grasse*: *Senetensis*, *Zena*: *Nicciensis*, *Nizza*: *Glaudatensis*, *S. Glaud forte*: *Vanciensis*: *Vapincensis*, *Vap. alis Gap*: *Briancon*, *S. Pol. Viennensis*, *Vienna*, cui sunt Suffraganei 6, *Valentinensis* & *Dienensis* conjuncti, *Valence* & *Dye*: *Uvriensis*, *Uvriers*: *Mauriacensis* vel *Morionensis*, *S. Jan de Morienne*, *Gebemensis*, *Geneve*: *Gratianopolitana*, *Grenoble*: *Romans*. *Aquensis*, *Aix*, huic subsunt 5, *Aptensis*, *Aps*: *Forojulensis*, *Frejul*. *Sesturicensis*, *Sesteron*: *Rgensis*, *Eres*: *Vapincensis*, *Vapinc*. *Arelatensis* cui subsunt, *Massiliensis*, *Massilia*: *Vasensis*, *Vasison*: *Tricastinensis*, *Tricast*: *Cavallucensis*, *Cavaillon*: *Aviniensis*, *Avignon*: *Aurascensis*, *Orange*; *Carpentoracensis*, *Carpentras*, *Tolonensis*, *Tolon*. In *Lugdunensi* Provincia urbe *Lugduno*: *Lyon* Archiepiscopus & Primas Galliae residet, habens sup se 4 Suffraganeos, qui sunt *Hedunensis*, *Autun*: *Masconensis*, *Mascon*: *Cabilonensis*, *Chalon* ad *Saonam* fluvium, & *Lingonensis*, *Langres*.

F f

Hactenus

Statu Ecclesiasticus.

*Regio unde dicta**Situs.**Caeli temperies.
Soli fertilitas.**Imperium majorum.*

HACTENVS de Aquitania & Regno Arelatensi : sequitur *Provincia*. Huic præstantissimo Galliarum traçui, etiam ultra Rodanum ad Garumnam usque *Provincia* nomen inditum, quod ab Romanis in *Provincia* formam multis ante Christum natum annis redactus, quod hodieque impositæ quondam conditionis nomen mordicus in exigua sui portione in qua *Massilia* & *Aqua Sextia*, retinet per excellentiam, utque ostenderet se primam, non quidem ordine, sed dignitate inter omnes Imperii Romani fuisse Provincias. Est enim totus ille Narbonensis Ager pars totius Franciæ præstantissima. Coniacet *Provincia* ad Septentrionem Delphinatus, montium interposito Velæorum, qui vulgo *Veloye*, intercurfuque magnæ partis Druentii Fluminis: Orientale ejus Latus claudunt & Alpes, & Varus Fluvius, cujus sinistra ripæ adfidet Nicæ, Italiæ hic principium: qua Meridies est, ab Gallico pulsatur Mari: Occidentalis illi limes partim Arausiorum Principatus & Avenionensis vel Venissæ Comitatus, hujus quondam partes, Francorumq; Ditionis, nunc autem aliorum principum: partim Rodanus, integer, Lugduno Arelatem usque, ad Languedokii Parlamenti Iurisdictionem spectans. Cælum hic mite, clemens & valde purgatum. Ac provincia, de qua mihi sermo, præter Segetes, Fructus profert, non sollicita cultura, nobilissimos vuarum passerum Ficumque tanta hic copia, ut portioni Europæ sufficiat. Ros-Marinus, Myrtus, Juniperi bacca, aliaque id genus larga hic manu ab Natura proveniunt, callanæ, Mala Citria Cydonia. Granata Crocus, Oryza, familiaque pleno ibidem Cornu funduntur. Vites generosissima dant Vina. Solum denique passim gratum, ferax, Benignum. De Antiquissimis porro *Provincia Comitibus* pauca inveniuntur. Tempore Ludovici VI Francorum Regis, legimus in vetustissimis Annalibus fuisse *Raimundum Berengarium Provincia Comitem*; ejusque Filiam unicam & Hæredem *Beatricem*, uxorem fuisse ductam ab *Carolo Andium & Cenomanorum Comite*, ejusdem Ludovici Regis Filio, qui hoc matrimonio *Provincia Comitatus* est adeptus. Successit huic *Carolus Claudus* Cognomine, princeps Salernitanus, & Rex Neapolis. Hunc sequutus est Filius *Robertus*, Dux Calabriae, & Rex Neapolitanus. Robertum Avum excepit *Ioanna* cujus pater *Carolus*, Calabriae Dux, jam vitam cum morte commutatæ testamento cum Regina Neapolis, cum *Provincia Comes* facta. Hæc *Ludovicum Andegavensem*, Ioannis Francorum Regis Filium, quem explendo in aduersarios odio adoptarat, Successorem & in aliis Principatibus, & in eodem Comitatu reliquit. Post Ludovicum Comes factus est Filius ejus *Ludovicus II*; quem sequutus *Ludovicus III* Filius, quum etiam ab *Ioanna II* Neapolis Regina in Regem Siciliae, Calabriaeque Ducem esset adoptatus, improlis Successorem habuit in suis Principatibus, ex consensu ejusdem *Ioannæ II*, *Renatum Andegavensem*, Fratrem. Hic quum Regni Neapolitani *Provinciaque Comitatus* jura resignare nollet Renato Lotharingiæ Daci, ex Filio *Iolanta* Nepoti, ea transcripsisse memoratur in *Carolum* Fratrem, Cenomanorum Comitem: qui Filio *Carolo* orbatur *Ludovicum XI*, Francorum Regem, omnium Bonorum Hæredem instituisse scribitur. Alii suprema id *Renati* voluntate factum volunt: non absque gravissima iustissimaque Renati Lotharingici expostulatione. Habitant

Habitarunt hic olim *Salyi, Aquenses, Arelatenses, Sextani, Sentii, Ebroduntii, Dinienses, Vesdiantii, Sanicensis, Neracii, Vencienses, Vulgentes, Aptenses, Reienfes, Ostaviani, Communi, Foro-Julienfes, Segestoru, Albici, Oxubii, Deciani, & alii.* Sunt autem in Provincia sub Parlamento *Aquensi*, præter multa minorum gentium opida, urbes, duæ quidem Archiepiscopales, undecim autem Episcopales. Archiepiscopales sunt *Aqua Sextia & Arelate*: *Aqua Sextia Colonia*, Latinis, *Paterculo, Solino* aliisq; dicuntur: quæ *Aqua Sextia Colonia* Ptolemæo: *Sextilia* est apud *Platarch.* in *Vita C. Marii*; *Aqua Sextia* itinerariæ tabulæ. *Coloniã Iuliam Aquas* vocat *Lapis* qui hodie *Lugduni ad D. Benedicti*: item alius ad ipsas *Aquas*. *Colonia* item *Iulia Aqua Sextia, Legio xxv* vocatur in antiqua inscriptione, Nummoque *Vespasiani, Huberto Goltzio.* *Aqua* quidem, quod *Aquarum* ibi *Calidarum*. *Balnea*: unde & hodie *Aix*: *Sextia* ab *C. Sextio Calvino Cos.* anno ab *v. c. 10 cxxx*, Hic enim victa *Salyorum Genæ, Coloniã Aquas Sextias* condidit, eò consilio, ut *Romanum* illic collocaret præsidium: quo *Barbaros* ex iis reprimeret littoribus, quæ ex *Malsilia* ducunt in *Italiam*, quum *Malsiliensibus* illis coercendis non suppetere vires. *Legendus Livi. lib. 1. x. 1 ab. v. c. Iulia Augusta* vero ab *C. Iulio Cæsare Augusto*, qui eam *Coloniã* auxit, deditis eo *Legionis xxv Veteranis.* *Parlamenti Provincialis* sedes, quod inde *Aquense*. Partim ad *Aquas Sextias*, partim in *Italia*, in *Campo Raudino*, vicit *Cimbros Germaniæ* populos, qui quæ ipsi se junxerant, *Tigurnos Ambronesque Gallicas Nationes, C. Marius.* *Nota Historia.* Alibi etiam hac de re nonnulla. *Arelate* simpliciter *Orosio & Aufonio lib. de Urbibus in Egigraphe & ipso carmine vi 1*; *Arelate* eidem *Aufonio* in eodem carmine, & aliis: *Arelate Cæsari, Plin. Sucto. in Ti. Principis Vita, Melæ, & aliis: Arelate* denique *Strab.* quæ *Arelaton*. *Salyorum Colonia*, *Ptol. & Arelate, Sextanorum Plin.* *Vt Colonia* meminerunt *Lapides* de quibus paulo ante, ad *Aquas Sextias, Salyorum* quidem, ab antiquissimis *Galliæ* populis; *Sextanorum*, ab *Legione vi*, cui hic sua fuerunt *Stativa.* Hodie *Arles*, plurali voce. *Thelinen*, olim nuncupatam ab *Græcis* eam incolentibus, memoriæ prodit *Festus Avienus.* *Mamburica* cognominatur, quam ob causam nescitur, in inscriptione pulcherrima, quæ ibidem in *Columna* legitur, teste *V. N. I. Scaligero.* *Constantina* ut diceretur, quæ *Septem Provinciarum, Viennensis, utriusque Narbonensis, utriusque Aquitanæ, Novempopulanz, & Alpium maritimarum, conventus* ageretur, sanxit *Fl. Constantinus Imperator.* *Gallulam Romanam* vocat *Aufonius*, carmine, cuius memini. *Vrbs* ad *Rodanum* sita. Ad *sinistram ripam* hodie. *Itineraria Tabula* collocat ad *dextram*, ubi hodie *Languedokium.* *Aufonius Arelatum* *Rodani Fluentis* inter scindi, notat. *Vnde & duplex* eodem lib. de *Vrbi.* in extremo *Mosella & Epistola xx 1 1* ad *Paull.* quod videlicet in *duas partes* ab *Rodano* cecideretur. Hodie, mutata ibi rerum facie, *Simplex* est, tota in *ripa Rodani*, quæ *Italiam* respicit, posita, *septa* undique paludibus, in quibus præferoces aluntur *Boves.* *Putatur* hinc *major* fuisse, *creduntque* *magni viri* partem *urbis* olim *florantissimæ* alteram ab *Gothis* excisam. *Emporium* autem fuisse satis constat ex *Aufonio.* *Grata* olim *Regibus Burgundiorum* sedes fuisse legitur. *Postea Comirum Provincialium* fuit *domicilium.* *Primus* ibi *Episcopus* megisse scribitur *D. Trophimus*, *Pauli Apostoli Discipulus*, anno *Imperii Neronis* secundo in *Gallias* ab eo *destinatus*, ex cuius fontibus, ut *Sofimus Pontifex M.* scribit *universa Gallia Fidei rivulos* accepit.

Arce potens hodie, *Honorato Hilarioque*, Præfulibus quondam suis, est clara. Et hæc de Archiepiscopalibus Provincia Civitatibus; Episcopales sunt undecim, in quis, quod absque aliarum fiat indignatione, primas dabo *Massilia*. *Massiliam* Latini omnes, Græcique nominant nonnulli: quæ, *Massalia* Strab. Steph. Veteribusque Nummis: *Mafalia* Ptol. *Marseille* vulgo. *Phocænsium Græcorum* in Asia Minore est Colonia. Condita Olympiade xlv, scribente Solino; tempore Tarquinii Regis, ut notat Iustinus lib. xlviii. Plutarchus in Solone conditam scribit a *Proto*, qui *Protis* aliis dicitur. Situm petroso in loco, indicat Strabo, prope ostia Rodani amnis, in remoto sinu, velut in angulo Maris, ait ex Trogo Iustinus. Rempublicam portio Mafsilienfium tantopere laudat M. Tullius, ut, audiente populo Romano, dicere auderet in defensione Fontei, *Croitaris illius Discriptionem, atque Gravitationem non solum Græcia, sed pene cunctis Gentibus anteponendam*. Episcopos suos numerant ab D. Lazaro, quem Christus ab morte suscitavit. Hæc de Mafsilia: reliquæ urbes Episcopales sunt *Dme: Dmia* Plin. Ebroduntijs: *Dmia* Pt. in Sentiis, *Grasse* *Grassense* *Opidum*. *Glandeve* *Glannate* Viris Doctis latine scribentibus: *Glannatena* Civitas, Notitiæ provinciarum Galliæ in Viennensi iv: In aliis libris est *Glannatica*, in quibusdam *Glannatena*. Falluntur qui *Glannum* Plinii, *Melæ* & *Antonini* cum *Glannate* confundunt. *Glannum* enim Antoninus ponit inter Cabellionem & Arelatum: at quam procul inde *Glannate*? Quid *Glannum* hodie ignoratur. *Senau*, *Sanition*, Veldantiorum *Opidum* in Alpibus Maritimis, Ptol. S. *Paul de Vinces: Vintium*, Nervusorum *opidum* in Alpibus Maritimis, Ptol. *Ventia*. Dioni. *Apt: Apra Julia: Vulgientium* Plinio; *Avia Julia* & *Abricula* corrupte apud Antoninum: Nam in melioribus est *Apta Julia*: ut & in Itineraria tabula. *Ries: Rejus*, Notitiæ provinciarum Galliæ, in qua sub Viennensi iii sic legitur; *Civitas Reiusum*, id est *Reius*. In tabula itineraria, scriptum est *Reis Apollinaris*: quod nondum liquet. *Ferius*, *Forum Iulij* Planco ad Ciceronem, *Forum Iulium*, Commonorum urbs Ptol. COL. IVL. OCTAV. in Augusti Nummo apud Goltzium: *Forum Iulium Octavorum* Colonia quæ *Pacensis* appellatur & *Classica*, Plin. Hodie portus est Marinus. *Cisteron*, *Segusero* apud Antonium & in Itineraria Tabula: *Cessero*, inquit suis ad Merulam literis Iosephus Scaliger, Plin. apud quem tamen excusum est *Cessero*. Sed Merulæ semper Pliniana *Cessero* eadem cenferi solet cum ea quæ *Cessero* apud Ptol. Tolosæ & Carcaffoni connumerata, quæ hodie in Languedokio *Castres Tolon Telonum* Doctis Latine scribentibus; *Telo Martius*, Antonino, *Opidum* in interiore Maris recessu, novem leucis, Mafsilia. Hæc de Episcopalibus: sunt alia non minoris nominis & antiquitatis *Opida: Antibe, Antipolis* Deciatorum *Opidum* Ptol. *Opidum Latinum, Antipolis*, Plin. Tacitus *Antipolim Narbonensis Gallie Municipium* appellat: *Colonia* Nummus Titi Imperatoris. *Olbia* Ptol. *Melæ*que nota, *Yeres* vel *Hieres* hodie cenferi, ad Mare, tribus fere leucis Telono. Contra *Opidum* iacent nobilissimæ *Insulæ*, quæ Ptol. *Stachades. Lignustides*, Steph. Hodie, *opido* cognomines, *les Ifles* dicuntur de *Yeres* vel *Hieres*, Corallium ibi colligitur optimum, & quo non aliud præstantius in Mari Ligustico. *S Maximin*, *Tecolata* videtur Antonino in Itinerario, sex grandioribus leucis Mafsilia, versus Boream. *Tarascon* Strab. *Tarascon* Ptol. ad sinistriorem Rodani ripam: cui in dexteriore opposita visitur *Belloquadra*, vulgo *Beaucarre* fluvio tantum intercurrente. Comitatus dignitate fulgent *Opida: Sauls, S. Gullis, & alia*.

Regis.
unde dicta.

Situs.

Soli fertilitas.

Vera Picardia.

Urbes.

Picardie nomen quamvis non magnæ antiquitatis, nulla tamen ejus certa potest reddi ratio. Alii aliam augurantur. Robertus Cenalis dicit se ignorare, num *Picardia* a *Begardis* Hæreticis nomen hoc sint mutuati. Sed his illos constat multo antiquiores. Sunt qui appellatos censent picardos; quod ab his ortus primò usus Lancearum, quæ vulgo *Piques* nuncupantur. Eam hodie, ut crasse definiam, ad Occasum respicit, cum nonnulla Normanniæ portione. Oceanus Britannicus: ad Septentrionem istæ Veteris Belgicæ jacent Regiones, quæ hodie Artesia & Hannonia: ad Ortum Leuceburgum & Lotharingia sunt porrectæ: ad Meridiem denique Campania, isque nobilissimi Regni tractus, qui specialiore notione Francia vocatur, occurrunt. Regio est fertilissima, Horreumque Parisiorum, atque adeo pleræque Franciæ. Vino caret, ignava potius Incolarum socordia, quam vel Cæli vel Soli injuria. Picardia autem in tres dividitur partes. *Veram, Inferiorem, Superiorem*. De Vera hic tantum dicam. *Vera* (*La Vraye Picardie*) cæpto parisiis itinere, superatisque Bellovacorum Agris initium est ad Crepacorium. Comprehendit *Vicedamius, Ambianum, Corbiensem & Pequignam: Comitatus Veromanduorum & Reselorum: Ducatum Tira schensium. Ambianæ, Vellamie & Amiens* (nomen dedit *Ambianum*, vulgo *Amiens*: olim ut multi Docti censent, *Samarobriva*, Ptol. appellatur *Samarobriga*. Quidam Antonini Codices *Samarbarvum*, alii *Samarabrigans* præferunt. *Briga* antiqua Hispanorum lingua, & *Bria* Thracio sermone, urbs nuncupatur. Nonnulli *Somonobrigans* scribunt a *Pontæ* (Belgicæ *Brug*) quo *Somona* fluvius trajiciebatur. *Ambianum* certe urbs est ad Somonam, qui eam hic ibi findit (unde quidam *Ambianum* putant dictum ab Imperatore Gratiano, quod aquis ambiatur) munitionibus Galliarum & ab natura & ab hominum industria merito connumeranda: Fossis pulchris præaltisque vallata: clavis ea parte Regni. Templum habet speciosissimum. Fæditate sane Incolæ Fidelitateque sunt insignes, *Corbiensis* ab *Corbia*, quod opidum est ad Somonam, quo loco fluvius, cui adjacet, Somonam ingreditur: clavis itidem, qua parte jacet, Franciæ. *Curmiliaca* forte Antonini, inter *Samarobrivam, Amicus & Capromagum, Roye*, ni fallor. *Pequignya* denique a *Pequignyo* vulgo *Pequigny*. Opidum est sic dictum, si vulgo fides *Pignone*, Alexandri Magni milite. Historiographis nobilitatum, quod ibi Gulielmus Nortmanniæ Dux, cui cognomen erat *Longua-Spatha*, positus insidiis fuit obruncatus per factionem Balduini Comitis Cameracensis, qui eum pacis incundæ prætextu co pellegerat. Testantur Nortmanniæ Annales. *Comitatus Veromanduorum*, hodie vulgo *Vermandois*, retento, siqui alii Gallicæ populi, præfco nomine. Comprehendere vero sub se Comitatum nunc signant Franciæ Geographi *Suessonum, Laudunensium, Tartenorum, Ditionis*, Vrbes in *Noviomagnum & Fanum S. Quinti, Suessones*, hodie vulgo *Souessons*, vel *Soissonois. Suessonum Urbs*, quæ hodie *Soisson*, arce prædita: *Suessones* gentis voce apud Antoninum: *Augusta Suessonum* Ptol. *Laudunensium Ager, Laomois*, dictus ab *Leandino*: cujus meminit Vita Caroli Magni, hodie *Laon*. Situs illi in colle. *Tartenorum*, vernacule *Tartenois*, Metropolis est *Fera*, vulgo *La Fere*: Vrbs egregie munita, situque commodissimo, ad Oysam Servamque confluentes:

Arcem

Arcem habens satis validam. Quæ nunc Vrbs *Nojon*, Antonino *Noviomagus* nuncupatur, inter Sueffonos & Ambianos eam collocanti, decimamque octavam Legionem illi tribuenti, *Noviomagus* & *Vaducassum* est Pt. Vulgo Ecclesiasticorum *Noviomus*. Vrbs est, antiquitatis suæ notas non paucas præferens. Episcopalis Sedes, cuius Præfules Comites se *Noviomagenses* & *Franciæ Pares* scribunt. *Fano S. Quintini*, quod Comitum *Veromandorum* aliquando Domicilium & Regiunculæ caput, nomen a *Quintino*, qui Martyrium ibi passus. Olim *Augusta Veromandorum*. Hæc de *Veromanduis*. *Retelorum* (vulgo *Retelois*) ditio sita est inter *Hannonios*, *Lotharingos* & *Barros*. Metropolis *Retelum*. *Tirascha* (*La Tirasche*) primaria urbs est *Gusfa*, Arce superbicis, Propugnaculum contra *Leuceburgenses*.

Campania.

Regia.

Unde dicta.

Situs.

Cæli temperies.

Soli fertilitas.

Urbes.

Campania, quæ sequitur (*Comté de Champagne*) nomen, a Camporum latitudine longitudineque, ut notat *Gregorius Turonensis*. Est enim Campetris admodum & plana, sementique apta. Circumdant eam undique *Briensium*, *Burgundiorum*, *Carolesiorum* & *Lotharingorum* Ditiones atque Territoria. Cælum ibi serenum: Aër temperatus. Agri passim *Fumento*, *Vino*, omnique *Pecorum* genere abundant: nec defunt *Silvæ*, opimas quæ præbent venationes, jucundaque aucupia. *Campania* porro explicari solet hodie cum per se, tum per *Conjacentes ipsi Principatus*. Per se, proprieque considerata duplex est, *Inferior* & *Superior*. *Inferiori* adscenscentur *Tricastum*, Ditionesque quæ vulgo *Ivigny*, *Bassigny*, *Vallage*, *Tricastum* nominatur ab *xvi* posterioris *Scriptoribus*, quæ hodie *Trois*, Vrbs ad *Sequanam*: *Tracajis* Antonino, Legionem ibi *xxii* ponenti, *Tricastis* Ammiano: *Trecasse* *Bedæ*, *Tricastum* *Nithardo*: *Augustobona* *Trecasum* *Veteribus* monente *V. N. Iosepho Scaligero*. Episcopalis nunc sedes. Ad *Sequanam* (qui *Chartariis* hic magno est usui & commodo) in plano sita est, fertilis mercaturaque dedita: Arce potens. *Ivigni* Comitatus *Campaniam* separat a *Burgundia*: adherens *Senonibus*. Opidum primarium *Ivigny*, Iurisdictionem agnoscens *Baillivatus Trecentis Bassigny* sic nominatur, quod potiore constituit *Inferioris Campaniæ* partem. *Bis Francis Infra*. Cineta *Humilibus Matrona* & *Mosa*, exiguaque *Mosellæ* portione, aquis magis irrigata, quam hujus Ditionis reliqua. Metropolim habet cui ab *Calvo Monte* nomen: *Chaumont en Bassigny* vulgo: *Baillivatus* titulo claram, Arce antiqua, quæ in *Rupe* sita beneque munita, superbientem. Tribui solent illi (præter *Andomatunum Langonem*, vulgo *Langres*: de quo postea) *Montigny*, *Goffy*, *Nogent le Roy*, *Montclar*, *Andelot*, *Bisnay*, *Choiseul*, *Vishory*, *Clesmont*, omnia Opida non invalida, pleraque Arcibus firmata. *Vallense Territorium*, *Vallage* vulgo, nomen gerere creditur ab *Vallibus*, quas habet pulchras admodum & fertiles: *Parrensibus* hinc contiguum, inde *Bartensibus*. Opida primi facile loci *Vassènum*, *Vassy*, ad *Bloisam*, ditionis *Guizæ*. *Fanum S. Desiderii*, *S. Desier*, vel *Didier*: Arcem habet: *Jamvulla*, *Jarville*, *Familiz Guizæ* *Apanagium*, ut vocant, alius *Joineville* scribitur. Sunt & *Vallensi Ditione* *Montmandelum*, *Dontlerant*, *Le Chasteau aux forges*, *Esclaron*, & alia. *Superior Campaniam* veteri *Territorium Par-*

rense

ense, le Pais de Permois. Nomen illi a Burgo vulgo *Perte*. Regio est fertilissima, abundans Frugibus, Lignis, Cannabi. Metropolis illi *Vitriacum*, *Vitry*, ad Saltum *Matronam*que concurrentes. Continentur sub eo *Argilliers*, *Lafaucourt*, *Louvemen*, & alia Opida. Sic Campania quodammodo fit inultrata per se: Coniuncta de-signo Ducatus quidem *Remensem* & *Lingonensem*; Comitatus autem *Catalaunensem*, *Lignensem* & *Mottensem*, sui juris Campaniæque non subiectos. *Remensi Ducatu* (*Duché*, *Parie* & *Archevesché de Reims*) nomen ab Urbe, quæ Veteribus *Durocotorum*, hodie *Reims*. *Durocotorum* Ptol. *Durocortora* Strab. *Durocorteros* Steph. *Durocortum Remorum* Cæs. Urbis est inclusa, & ut ita dicam incorporata Campaniæ, sui tamen juris. Archiepiscopum habet, qui Dux Primusque Par Franciæ. Huic subiunguntur Episcopi in hoc tractu: *Suessionensis* *Soisson*, *Catalaunensis* *Chaalon*, *Ambianensis* *Amiens*, *Noviodunensis* *Noyon*, *Sylvanectensis* *Sentis*, *Bellovacensis* *Beauvois*, *Laudunensis* *Loan*, & in aliis Belgii partibus, *Cameracensis*, *Tornacensis*, *Mormensis* & *Atrebatensis*. Hic Galliarum Reges Oleo inaugurari solent. *Lingonensis Ducatus* (*Duché*, *Parie* & *Evesché de Langres*) Urbem habet quæ quondam *Andomatunum* *Lingonum*, vulgo *Langres*. *Andomatunon* Ptol. *Antemantunum* vitiose apud Antoninum, paullo melius *Andematunum* in Itineraria Peutingeri Tabula: Facito *Lingonurum Urbis*, Gregorio Turonensi, *Urbis Lingonica*. Episcopalis est, cujus Antistites Duces sunt & Pares Franciæ. Comitatus *Catalaunensi* (*Evesché*, *Conté* & *Parie de Chaalon*) nomen impositum ab urbe *Catalauno*; *Catelaunium* posterioris ævi Scriptores vocant, quæ *Chaalon* hodie, cognomine *en Champaigne*, Episcopalis civitas, ad *Matronam* planifertus, excelsis decorata Turribus, Pyramidum instar exsurgentibus. *Lignensis Comitatus* (*Conté de Ligny*) Opidum est *Lignium*; insignis vetustatis, ad Saltum fluvium. De *Mottensi* (*Conté de la Motte*) præter nomen, nihil adhuc reperimus. Cum Campania solet explicari *Briensium* (*Briensenses* appellantur *Nithardo*) Tractus, *Heurepensibus* contiguus, *la Brye*, antiquus Comitatus. Intium illi ad *Cretelum Pagum*, haud procul ponte *Charantonio*, ubi *Matrona* *Sequanæ* commiscetur: quorū ille *Campanos* fere, hic *Gallinenses* a *Briensibus* separat. Nam quicquid ferme inter duo hæc flumina est: ad *Burgundiæ* usque Ducatum, *Briensibus* adscribitur solet. Manet nomen in Opido, quod vulgo *Brye* vel *Bray* *Conte Robert*, sic dictum a *Comite Roberto Briensium* quondam Principe, cui hicerat Domicilium. *Briensium* urbes *Castellum Theodorici*, *Chasteau Thierry*: *Latinum Medorum* vel *Meldarum* urbs, ad *Matronam* fluvium Ptol. nota; hodie *Meaulx*: *Provincium*, *Provincis*, Opidum ab *Rosis* suave olentibus, *Conditis* & *Dulcians* celebre. Adscenditur etiam huic Tractu *Archiepiscopatus Senonensis*, l' *Archevesché de Sens* cum Opido *Pontio*. Huic Archiepiscopo subiunguntur *Parisiensis*, *Meldensis* *Meaulx*, *Trecensis* *Troye*, *Carnutensis* *Chartres*, *Nivernensis* *Nivers*, *Aurelianensis* *Orleans*, *Amisiodorensis* *Ausoire* vel *Auxerre*, *Senonum* urbs, olim *Agendicum*, vulgo *Sens*, ad *Icaunam*, qui vernacule *Yonne*. Præter Comitatus supra a nobis commemoratos, hi subiecti a Mercatore recensentur: *Bar sur Seine*: *Auxerre*: *Viconté Tonnerre*: *Poursuivent*, *Braine*, *Grandpré*, *Maily*, *Vertus*, *Rouffy*, *Retel*, *Luigny*, & *Baronia Jairville*.

FRANCIA SPECIALIUS

Strictiusque Sumta, Vulgo France.

Regio.

Picardiam cum Campania, qua potui fide, diligentia, brevitatemque percurri: succedit in mea distributione Francia vulgo France. Francia nomen hoc loco Limitibus quam alibi, angustioribus circumscriptur: & toti alioquin Regno proprium, pro parte tantum ejus (quam sequentia docebunt) hic accipitur. Francia autem de qua hic agimus, comprehendere sub se scribitur hodie Præfecturam & Comitatum (vel ut alii, Vicecomitatum) Parisiensem, Ducatum Valesium, ditionesque Hurepensiū & Gastinensiū. Præfectura Parisiensis, la Prévosté & Conté de Paris, in quatuor dividitur Ditiones, Parisium, Goellam, Insulam, Franciam, Vexillum Francicum. Parisium appellamus, quod vulgo le Paris. Complectebatur olim quicquid erat hinc Porta Parisiensi, de qua paullo post, usque ad Pontem Æsiam (Pontoyse) inde vero Clayam usque, versus Brienles. Nomen fere periit, nisi quod ejus etiamnum memoria servetur cum in quibusdam Pagis, Louvres, Cormelle, Escoria, & alii, qui Parisii, (en Paris) cognominantur: tum in Nummis qui vulgo Sols & Deniers Paris, & quibusdam Parlamenti Parisiensis Taxationibus. Quinetiam sunt qui Porta, quam nunc Parisiensem vocant, non aliunde nomen esse censent, quam quod ea in Parisium, de quo mihi sermo, duceret. Parisii hujus Urbis, totiusque nunc Gallie Metropolis est Lutetia. Sic Cæsari nominatur; Leucotetia Ptol. Leucetia Iuliano: Lutetia, Castellum Parisiorum Marcellino, Parisium Zosimo. Nuperis istis Lutetia Parisius; non tam barbare, ut quidam hodie putant. Hodie Paris, vulgo, ab ipsis hujus agri populis. Lutetia quibusdam a Luto, propter Paludes vicinas: aliis ab Gypsifodinis proximis quasi λευκοτερχια, quod fere tota crustario conflet opere. Lutetia multo quondam fuit, quam hodie, minor: In insula tantum quam ambit Sequana. Tenue ergo admodum tantæ Urbis fuit initium. Sed tantilla insula ad crescentem indies hominum multitudinem paullatim capere non fuit potis. Ductis in utramque Continentem quasi Colonis, additisque Locis Suburbanis, ita sensim, productis varie Pomariis, exerevit, ut jam totius Gallie sit maxima. In tres nunc secatur partes: quarum major, eaq; ad Ripam Fluminis dextram, humilior est, ad Ortum & Septentrionem vergens, Villa vulgo dicitur, la Ville: Minor ad sinistram versus Austrum & Occidentem loco altiore, & qui per colliculos suos nonnihil adsurgit, Unversitas vocatur, l'Unversité; Media est Insula, quam Crovatem antiqua appellatione, la Cité, nuncupant: Fluvio undique cincta; pontibus duobus quidem minori, tribus vero majori juncta. Architemus Poëta Anglus hinc illam versibus olim celebravit:

Urbes.

Exoritur tandem locus, altera regia Phœbi
 Parisiis, Cyrrheæ Viris, Chrysaæ Metallis,
 Græca Libris, Indis studiis, Romana Poëtis.
 Attica Philoſophis, Mundi roſa, balsamus Orbis,
 Sidonis ornata, sua mensis, & sua potu.

Dives agris, facunda mero, mansueta colonis.
 Messe ferax, Fortis Domino, Pia Legibus, aurâ
 Dulcis, amana situ, bona quolibet, omne venustum,
 Omne bonum, si sola bonis fortuna faveret.

Haud

sep ten.

**L'Isle
de France
Parisiensis
Aget.**

Miliaria Gallia
1 2

Haud procul Parisiis *Pons Charentonius* est, vulgo, *le Pont Charenton*, non ignobilis Vicus, ubi Matrona Sequana miscetur. Auditur hic *Echo*, quæ terdecies humanam reddit vocem; quaque quod admiratione dignum majore, quadrisyllabum integre & perfecte, quater quinquiesque resonat. Hæc de Parisio: sequitur *Goella*, ut quam minime potest, discedam ab vulgato nomine, *la Goelle*. Huicetiam antiqui perierunt Limites. Manet ejus tantum memoria quibusdam in locis ab Goella cognominatis. Est ibi *Comitatus Dom-Martinus*, *la Conté de Dom-Martin*, ab insigni quondam Opido *Dam-Martino*, quod nunc in Vici formam est redactum, in Collicullo collocatum. *Insula Francia*, *l'Isle de France* ex ipsorum Gallorum definitione comprehendit quidquid Terrarum est ab *Fano S. Dionysii Possiacum*, usque & *Mommorancium*, atque univrsim quidquid inter Sinus Gyrosque jacet Sequana, hinc Picardiam, inde Normanniam versus. Alii alios ipsi fines statuunt. *San-Dionysianum*, vulgo *S. Denys en France*, opidum amœnum atque elegans, quod a Dionysio Arcopagita imperiti rerum antiquarum & somniorum monasticorum creduli nomen sortitum arbitrati sunt. *Possiacum*, *Possy*, Opidum non ignobile. Arx ibi Regibus quondam in delitiis. Eo Regina se conferre solebat, antequam D. Germani arx esset, partum edituræ. Ibidem Regum liberi educabantur, ut postea Blæsis & Ambaxiæ. Inter *Possiacum* & *Lutetiam Fanum* est *D. Germano* consecratum, vulgo *S. German en Laye*. Opidum nonnullius antiquitatis. *Mommorancium*, vernacule dicitur *Mommorancy*. *Insula* succedit *Vexinum Francicum*, *Vexin*, vel ut alii, *Vulxin le François*. Continet quidquid est *Æsia* fluvio Claromontem usque, versus Picardiam. Perit & hujus memoria, nisi quod quodammodo servetur, in antiquis quibusdam Chartis & Monumentis. Hactenus de Præfecturâ Parisiensi, quatuorque ejus Ditionibus. Altera pars *Valesium*, vulgo *le Pais de Valois*; nomen habere putatur ab amœnissimis, quibus hæc ditio superbit, Vallibus. Alii aliunde derivant. Comitatus olim, hodie Ducatus. Primus Valesiorum, ut & Alenconi, Comes dictus fuit Carolus Philippi III Franciæ Regis Filius, Philippi Pulchri Frater: a quo per Philippum VI filium Regium Valesiorum Stemma in Galliis fuit propagatum. Extendit se Ducatus *Valesius* in Picardiam usque. Primarium Opidum (præter *Cressiacum Cressy*) *Silvanectum* est, *Francis Senlis*. Dicitur Latinis quidam augurantur, quod *Silvæ* necatur. Opidum est antiquum, præter Episcopatum, præfectura & baillivatu nobile. Ditavit *Silvanectensis* Præfectura *Valesium* Ducatum Dynastiis, quæ vulgo audiunt *Pierrefons*, *Bethisi* & *Verberie*, comprehensis Opidis quæ nunc *Anzy*, *le Pont S. Maxence* (paludibus hoc cinctum est, Limitemque statuit Franciæ & Picardiæ) *Pongny*, *Brenonville* &c. Complectitur eadem Præfectura *Compendium Compeigne*, sedem olim Principum; *Carolo-polino* alius appellatum, ab Carolo Calvo, qui Pomeria ejus scribitur produxisse & munisse. Transgressis *Compendium* occurrunt statim Picardiæ populi, *Suessones* & *Laudunenses*. Sub *Compendio* sunt *Magny*, *Thorette*, *Creil*. Continet quoque *Silvanectum* *Pontis Æsiae* (*Pontoise*, vulgo *Pontesium* nominat Ivo epistola c v) *Baillivatum*, *Præfecturam* & *Viccomitatum*: cui parent *Ville-Nerve le Roy* & *l'Isle Adam*. *Ponte-Æsæ* superato, se offert *Normannia*. *Silvanectensis* in super Præfecturæ Ius agnoscit *Comitatus Belmontinus ad Æsiam*, *la Conté de Beaumont sur Oyse*; antiqua Præfectura, cui subsunt *Persang* & *Metu*. *Comitatus Belmontinus* Dominos agnoscit, *Principes Regiæ stirpis*

stirpis Vendomensis. Ad hoc Opidum ultra Æliam initium capit Bellovacensis Ditiō. Sub Silvanectensi denique Præfectura, simulque sub Valesio Ducatu est Comitatus *Bellovacensis, Comté de Beauvais, Beauvoisin*. Metropolis habet *Bellovacum*: sic nomen Opidum, quod vulgo *Beauvais*. Apud Cæsarem, ut Nob. Vir Iosephus Scaliger scribit ad Merulam, *Bratuspantium*, addens sub Cæsaribus transnominatum *Casarmagum*. *Bratuspantium* tamen, ne quid dissimulemus, Carolo Bovillo Pagus hodie putatur *Granviller*, vel *Grattepance*: aliis *Clermontem Beauvoisin*; Vigenereo *Beaumont ad Æliam*. Est autem *Bellovacum* urbs situ amœnissimo, aditos habens Montes fertiles non adeo excelsos; inde Agros excipiendæ Sementi commodos. Nec desunt Vina. Incolis præsertim Fœminis, magna sunt privilegia, ab Ludovico XI Francorū Rege ipsis concessa, an. c. 1500. c. 1511, quod Carolus Burgundiæ Ducem obsidione solvere, reque infecta abire coegerint. Haud procul Bellovacum est *Claramontium, Clermont*: Opidum est arce munitum, Hæc de *Valesio*: sequitur tertia Franciæ pars *Heurepense Territorium, Heurepois*. Initium capit ad Sequanam, sub ponte Parisiensi, qui parvus cognominatur; secusque eundem fluvium procurrit Corbolum, Melodunum & Moretum, ubi Verina Amne, qui in Lonium se exonerat, se jungitur ab Gassinensium Agro. Adhæret Brienfibus, ubi respicit Fanum, cui cognomen ab S. Columba Grandi apud Senones. Continet autem Vicecomitatum & Baillivatam *Melodunensem*. Metropolis est *Melodunum*. Nomen hoc perperam apud Cæsarembis est infultum; pro quo veteres omnes scripti codices Commentariorum de Bello Gallico habent *Metisfedum*. Verum quidem est *Melodunum* & *Metisfedum* unum idemque Opidum esse: sed *Melodunum* posterius est, hodie *Melum*, in Insula Sequanæ, instar Lutetiæ Parisiorum. *Melodunum* arce validum est. Quod Opidum bonis piscibus, præcipue Cancris suavissimis, nobilitatum & celebre, nunc *Corbueil* vulgo *Corbolum* nominatur in Vita S. Petri Tarentasii. Habet & hoc cum multis aliis Arcem. *Fons Belle-Aqua*, vernacule *Fontaine-Belle-eau*: Secus Regum amœnissimus quietique aptissimus: vere palatium; Domicilium olim S. Ludovici, post Philippi, postremo Francisci Valesii. Multa ibi Singularia. Quartum in Francia locum dedi *Gassinensium Ditiōni*; vulgo *Gastinois*: que ab Heurepensi separatur Verina fluvio. Comprehendit sub se *Ducatum Stampensem & Nemurcensem*, *Comitatumque Rupis-Fortis*, & alios. *Stampa, Estampes* vulgo, Opidum medio inter Lutetiam Parisiorum & Genabum Anrelianensium itinere, ad Iunnam fluvium Cammarorū, qui delicatissimi, parentem largum, ad Corbolum in Sequanam se exonerantem. Ducatus (qui olim Comitatus fuit) claret dignitate *Nemursium, Nemours* Opidum ad Lonium fluvium, qui paullo infra Moretum Sequanæ concurrat. Inter Ducatus Franciæ etiam non postremi loci. *Rupis-Fortis, Roche fort* Gallo-Romanis dicta, Comitatus gaudet titulo. In Gassinensium quoque Ditiōne cum *Milio & Moreto* (quod Limes Gassinenses inter & Heurepenses) utroque Arce prædito, aliisque Opidis est *Montargium*, quasi *Mons-Argi*, ut quidam ratiocinantur; quod in circuitu ad spectus ejus procul extendatur. Incendio vastatum circa annum c. 1511, postea renovatum fuit. Arcem & hoc habet, in qua depicta visitur historia Canis Venatici, qui Heri sui mortem vindicavit, occiso eo, qui necem illi attulerat.

BOVLONGNE COMITATVS.

Infunt & hi Comitatus: Guines, Ardres, & Fiennes Baronatus.
Item Episcopatus Tarvannensis sive Morinorum, cui hæ Ditiones
in spiritualibus parent,

Meridiani ad rationem Paralleli 50.45 positi sunt.

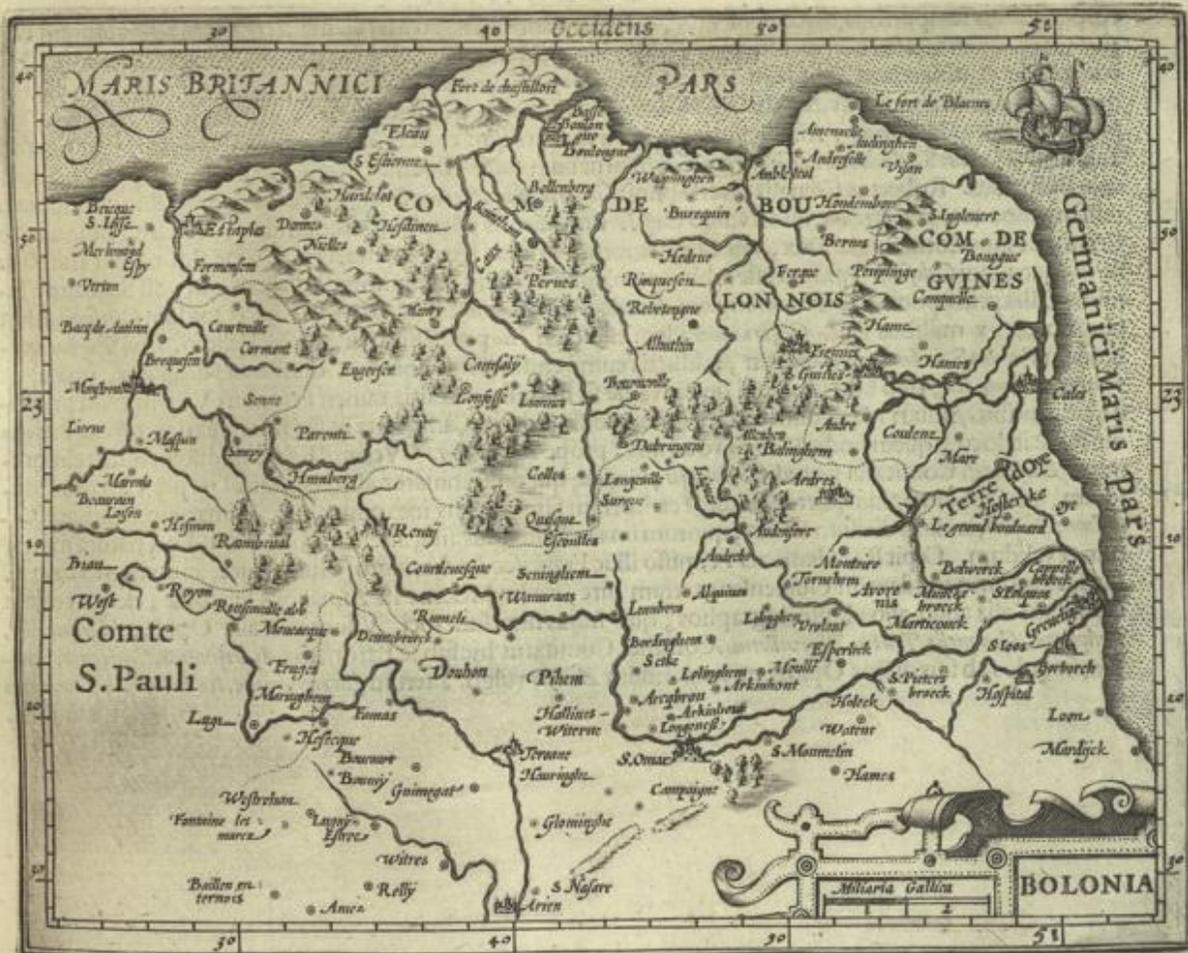
Regio unde dicta

Situs.

Urbes.

*B*oloniam, vel ut alii, *Bonomia* Comitatus (*Conté de Boulongne*) satis est amplus. Totus hic Tractus arenosus est, ejus generis arenæ, quam *Vrentem* vocant: unde & nonnulli *Boloniam* censent a *Bouillur* derivatam, quod ridiculum videtur. Nomen Comitatus a *Boloniam* Opido quod in Superius hodie & Inferius divisum. Initium *Bonomia* Comitatus ab Montibus *S. Ingelberti*: procurritque ad fluvium *Cancham*, quæ ejus Longitudo: Latitudo ad Lucum usque *Tournohensem* porrigitur. Comitatus autem titulo nobilis est *Boloniam*, quam dignitatem adeptam est tempore *Caroli Calvi* Regis Galliarum quo tempore *S. Paul, Oye, Guines & Artesia* eodem honore tituloque potitæ sunt. Multa habet Opida & pagos. Inter alia *Boloniam* Opidum, quod duplex Superius & Inferius. Illud altiore situm loco, Burgum tantum, anteaquam ab Anglis obsidione premeretur. Hoc autem planiora occupans Mare adluit. Alterum ab altero passibus distat centum aut circiter. *Bonomiam* etiam nominant hac Galliarum parte varii. *Bonomiense opidum* habet quoque Panagyricus incerti auctoris Imperatori *Constantino* dictus. *Civitas Bonomiensium* est in Notitia provinciarum inter *Belgica* Secundæ Civitates. Hodie Francorum vulgo *Boulongne*; Inferioris Germaniæ populis propius ad veterem appellationem accedentibus *Beunen*.
Antiquissimis

N
S
nnes Baro
cui haz Da

amplos. Tunc
z a 2. Inno Op
ab Moosibus
do ad Lucan
Bologna, cum
ol, Ope. Gue
ame Opium
nglis obidone
um aut cruce
z Secunda C
ocem occidit

Antiquissimis temporibus, uti censent V. N. Iosephus Scaliger suis ad Merulam litteris (nam ad Aufonium *Gessore* Opidum hoc tractu nomen retinere docet) Papirius, Massonius, Lelandus, Ortelius, & alii, *Gessoriacum*. His contestatur Peutingeria Tabula, in qua legitur *Gessoriacum* quod nunc *Bononia*. *Gessoriacum* Antonino dicitur, qui ei Legionem adscribit xv, & alibi *Gessoriacensis Portus*, item *Gessoriagensis Portus* in Maritimis: Ptolemæo *Gessoriacum navale Morinorum*. Alii *Gessoriacum* non idem volunt cum *Navali Bononiensi*: *Calesum* putat Ioannes Talbotus, *Fanum S. Audomari* alii: *Vicum Soaci* Turnebus; *Slusam* Boëtius, *Brugas* Hermolaus Barbarus, *Gandavum* Bilibaldus. Robertus Cœnalis diversa ponit *Gessoriacum Portum* & *Gessoriacum Navale*; illum Bononiam censens; hoc autem *Castellum*, quod vulgo *Cassel*. Bononiensis porro fuit Godefridus, Eustathii Bononiensis Comitis Filius Lotharingæ Dux, qui Christianorum Primus Rex Solymorum. Prope Bononiam erat *Itium Portus*; quem qui *Calesum* Opidum esse arbitrantur, nullo negotio refelluntur a Ptolemæo, qui post Sequanz Fluminis Ostia prius ponit *Icium Promontorium*, deinde *Gessoriacum navale Morinorum* a quo Opidum *Calesum* distat plus quam xx millibus Pass. *Gessoriacum* idem esse cum *Itio* persuasum videtur M. Vellero. *Itium Portus* quibusdam *Fanum S. Audomari* censetur, adductis cum vetusto Urbis nomine, quo *Sitiu* vocabatur, quasi, ut volunt, *Sinus Itii*; tum Loci situ, qui quum valde sit humilis, præaltis tamen littoribus Urbem quodammodo cingentibus, Sinum Maris olim capacissimum fuisse indicat. Camdenus in sua Britannia docet *Itium Portum* diu fuisse in loco, quem hodie *Withsam* vocamus: prope *Blanesum*. Verum hæc aliis disceptanda relinquimus. *Bononiensi* Comitatu succedit *Guinensis*, *Guisnes*; qui determinatur ab Comitatu *Oyo* per Canalem *Magnesium*, *Guisnes*, in duas divisum Partes, quorum una in Paludibus sita, altera in continenti; Loci natura munitum & validum. Cepit Rex Henricus 11, misso illic Francisco Lotharingio, Guisæ Duce, anno 1158. De Danorum quondam in Guinensem terram Iure, multa Meierus in Annalibus Flandriæ, deque eodem Comitatu alia apud alios Historiographos, quæ hujus non sunt loci. Visuntur & alia Opida, *Hartincourt*, *Peuplinge*, *Conquelle*, *Portus Nevelletius*. Continet Comitatus hic sub se Baronatus *Ardresum* & *Courtembronesem*, singulos ab suis dictos Opidis, quorum unum *Ardres* vulgo, alterum *Courtembrone*. Itæ *Fiennensis* Baronatus Duobus.

Comitatus.
Guinensis.
Opida.

BOLONIA

Duobus *Ardresio* Milliariibus versus Oceanum occurit *Calesium*, opidum natura arteque munitissimum, Galliae Clavis & Ianua semper habitum, Muris primo, ut fertur cinctum ab Philippo Bononiensi, S. Ludovici Patruo. Arcem habet cum Turri valida, quae ingressum ex mari in Portum prohibet. Captum fuit ab Eduardo v Anglorum Rege, pridie Nona Augusti, undecimo mense post horrendam Pugnam, quam contra Philippum vi Francorum Regem, ad Creliacum anno c10cccxlvii pugnatum, multis depingit Paulus Aemilius lib. ix. Possessum ab Anglis annos cccxi (nam frustra obsederat anno c10cccxxxii Philippus Bonus Burgundus, Flandris ipsum deserentibus) & tanquam Galliae Clavem in loculis. ut loqui consueverant Angli, servatum, expugnatum, Guisio Duce, Galli recuperarum anno c1010lviii, mense Februario. Aequali fere itinere versus Mediterranea *Caletio Bononiaque* distat *Teroana* & *Morinorum*, vulgo *Teroane*: nomen retinens, quanquam ab Carolo v deleta. Episcopali Sede Bononiam translata: Flandris, *Terremerberch*; *Taruanna* vel *Tarvanna* Antonino, *Tervanna* Itinerariae Tabulae, *Taruanna* Ptolemaeo. Quosdam *Tarubanum* appellare Bovillus adserit. *Terrubanorum* meminit Trithemius in Francorum Historia. *Tervana* quibusdam quasi *Terra-Vana*, ob vilitatem territorii. In Notitia Provinciarum, ubi Belgicae Secundae Civitates recensentur, nominatur etiam Civitas *Morinorum*, id est, *Ponticum*, & *Evesché de Teroane*. *Colonia*, forte *Morinorum* in antiquo, Lapide, qui superioribus annis repertus fuit in Geltria, Sugambrorum olim Principatu, dimidiato ab urbe Neomagiensi miliario. *Ditio* porro *Oyana*, *Terre de Oye*, porrigere se scribitur Duynkerkam usque, Flandriae Opidum. Sunt ibi praeter *Oyam*, aliae quaedam Opida sed ignobiliora. Ad Boloniam redeo. Ea Annibus rivulisque humectatur *Archia*, qui per Arquentse opidum Fanumque Audomari Gravelingam petit. Inde non procul *Scalense* est *Aestuarius*, ad usque Arderam Arcem aestuans. Nec defunt aequorei rivuli duo, Marquisianus scilicet & Boloniacus. Est & *Hantia* seu *Hesdam* annis *Hesdino* Opido nomen suum communicans. Sequuntur deinceps Pontivorum paludosa fluenta, & *Cauchia* flumen. Horum vero nonnulli amnes pisculenta efficiunt stagna, seu vivaria, a vicinis Opidis denominata: cujusmodi sunt quae sua lingua vocant *le Vviev d'Hames*, *d'Andre*, *d'Arbres*. *Montes*. Collibus arenariis univfersus hic Tractus secundum littus maris septus est. In interiori vero regione sunt, quos sua lingua vocant *les Monts de S. Ingelvert*, & *les Monts de neuf castel*, & *Dannes*. Silvis vero ac Lucis omnis fere *Silva*. dispersa regio, cujus partes *les Bois de Surene*, *Celles* &c. Indigenae morosi habentur, sibiipsis plus satis indulgentes. *Vulgi Moroni*

H h

Sequitur

Anjou Andegavensis Ducatus.

Anjou Ducatus habet Comitatus, Baronias, Dominia, ut Graon quae nec dum inveni, aut distinguere potui. Homagium sive fidem clientelarem illi praestant hi Comitatus *1v*, *Maine*, *Vendosme*, *Beaufort*, *la Val*.

Iurisdicctio.

Sedes Praesidialis totius Ducatus est *Angiers*, sub qua sunt particulares sedes iuridiciales *Angiers*, *Saumur*, *Bauge*, & *Beaufort en Vallée*.

Status Ecclesiasticus.

Vnum habet Episcopum *Andegavensem*, *Angiers*; *Turonensis* Archiepiscopo subiectum.

Ducatus Andegavensis.

Regio.
Situs.

Solis fertilitas.

Imperium majore.
vnto.

SEquitur in nostra Methodo Ducatus *Andegavensis*. *la Duché d'Anjou*. Hujus Provinciae populos *C. Cæf. Andes*, *Plinius Andegavos* appellat. Incipit ab *Vico Chouffay*; finemque accipit inter *Moncontour* & *Herraut*, ubi initium *Pictaviensis* Territorii, quod illi ab Meridie: versus Orientem confinia sunt *Turonensium* & *Vindocinorum*: ad Septentrionem Comitatus qui vulgo *Maine & la Val*: ad Occidentem denique *Britanniam* attingit. Regio fertilis & amœna magis quam ampla. Colles ibi Vitibus passim confiti, valles *Silvis* Saltibusque viridantes: læta Prata: *Ericeta* gratissimum pecori pabulum praestantia. *Vina* hic alba, notæ nobilissimæ, vulgo *Vins d'Anjou*. In summa quicquid huic vitæ usui esse potest, hæc Provincia suppeditat. In nonnullis etiam hujus Provinciae locis illud genus *Lapidis cœruleum* & *fissile* effoditur, quo *Temporum* ubique ædiumque tecta contra cœli iniurias muniuntur: *Ardoises* vernacule vocantur. Rex *Chilpericus*, occiso *Comite Paulo*, *Andegavensem* urbem obtinuit: suisque eam posteris reliquit, *Franciæ* Regibus: quorum *Carolus Calvus* Superiorem quidem provinciae partem *Torquato* (alii aliter vocant) dedit, reservato sibi *supremo* in eam jure: Inferiorem autem *Eudoni* *Parisiotum* *Comiti*, cujus ex fratre *Ruperto* *Comite Andegavensi* Duceque *Celticæ* *Nepos*, *Hugo Magnus* eam largitus est *Fulconem*, *Torquati* ex *Ingelgero* filio, *Nepoti*. *Fulconi* ordine successerunt *Fulco II*, *Gotefridus* vulgo dictus *Grisganella*, *Fulco III*, *Gotefridus*, *II*, *Fulco IV*, *Fulco V*; qui *Hierosolymorum* Rex fuit, post *Balduinum* cujus *Filiam* ipse *viduus* duxerat uxorem: *Gotefridus* denique *VI* *Brabantiæ*, cui sociata fuit *Machthildis*, *Henrici I* *Angliæ* *Regis* *F. Hujus* *Filii*, *Henricus* quidem Rex fuit *Angliæ*, ejus nominis *II*: *Andium* vero *comites* *Gotefridus VI* & *Gulielmus*: quos quum *paricidiali* bello victos *terris* *suis* *pepulisset* *Frater* *Rex*, *Filios* *natu* *majores* *in* *Angliæ* *Regno*, *Gotefridum* *autem* *VI* *III* *in* *Comitatu* *Andegavensi* *successores* *habuit*. *Gotefridi* *filio* *Arturo* *Comiti*, *Britanniæ* *que* *per* *matrem* *Duci*, *bellum* *movit* *Petrus* *Ioannes* *Angliæ* *Rex*. *Fecerat* *jam* *Arturus* *Homagium*, *ut* *loquuntur*, *&* *fidem* *Principatus*

ANDEGAVENSIS DVCATVS.

244

cipatus sui nomine promiserat Francorum Regi Philippo Augusto: a quo intelligatus quū Pictōnes Regi Patruo-
 ereptum properaret, cum exercitu Ligerim jam transgressus, ab eo ex improvīso superveniente captus, Roto-
 magum est abductus, ibique non multo post accusus. Id non ferendum rata *Arturi* Mater, Constantia Conani
 Britanniae Principis filia & haeres, Regem Ioannem parricidii accusavit, apud Franciae Regem, quem dixi:
 quumque vocatus se juri non sisteret, parricidii damnatus est sententia Parium Franciae, ejusque Provinciae
 quas in Galliis habebat, Fisco Regis sunt adjudicatae: quam sententiam ipse Rex exequens, Andegavenses sibi
 deditioe subjecit, Regique Francorum *Ludovico* Filio nominis ejus v 1 1 1 reliquit. Huic successit Filius *Ludovicus*
IX, *Sanctus* cognominatus, qui Provinciam hanc *Carolo* Fratri Apennagii jure concessit. Hunc sequutus
Carolus 11, qui Clementiam Filiam locans *Carolo* *Valesio* Provinciam hanc Dotis nomine largitus est. Huic suc-
 cefferunt Franciae Reges, *Philippus* *Valesius* Filius, & ex eo Nepos *Joannes*, qui nobilissimam hanc Regni protio-
 nem Ducatus titulo, anno 1100 c. l. decoratam Filio *Ludovico* Apennagii jure dedit. Hunc sequuti sunt des-
 cendente linea *Ludovicus* 11, & *Ludovicus* 111, quo sine Haerede mortuo Principatum adiit *Renatus* Frater.
 Hic defunctis Liberis, Haerem dixit sui fratris Filium *Carolus* (alii fratrem fuisse volunt) qui Haerem scripsit
Ludovicum 11 Regem. Et sic Coronae Franciae fuit adnexus, ejque unitus mansit; nisi quod *Franciscus* 1 eundem
 suae Matri *Alaisie Sabaudae* in usum fructum tradiderit. Rex *Carolus* 1x eum jure Apennagii tribuit *Henrico* Fra-
 tri, qui deinde Poloniae & Franciae Rex. Metropolis Ducatus *Andegavum* est, *Andegavensis* *Crovis* Paulo Dia-
 cono; vulgo *Angiers*. Ptolemaeo dicitur *Juliomagus Andegavorum*, ut legendum monet Merula. Sita est in utra-
 que *Meduana*, *Maine*, fluvii ripa, pontemque habet lapideum flumini injectum. Insignis ibi Politia. Episco-
 pali fulget dignitate: Senescallatu etiam & Baillivatu, Sedeq; supetbiens Praesidiali. Academiam habet celebrem
 ab *Ludovico* 11 Andegavensium Duce, anno 1100 c. 1x institutam; evocato, qui jus ibi profiteretur *Francisco*
Balduino. Habet hic Ducatus multa insignia Opida, alia aliis majora. Pauca ut vernacule sonant, dabo: *Sumar*
 ad Ligerim cum Arce; Academiam, quam apud Regem Magni Viri moliantur, brevi habiturum: *Montreuil*,
Bauge, *Beau-fort*, *Brissac*, *Monstreuil*. *Belay*, *Maleuvrier*, *Ghantocau*, *Viliers*, *Durettil*, *la Flesche*, *Chasteau*. *Gontier*, *Sept*.
 In hac Provincia multa Stagna, magnus Lacuum numerus, Rivulinon pauci, & plus quam quadraginta sunt Fl-
 mina: Sunt & Vivaria Paludisque, Fontes item infiniti. Inter amnes praecipui sunt *Ligeris*, *Loire*: *Vigenna*, *la*
Vienna, *Viane* & *Vignane*: *Meduana*, hodie *Mayne*, *Sarta* vulgo *Sarta* & *Lorius*. Extta urbem Andegavum veto-
 stae monstrantur ruinae, quae vulgo *Grohan* dicuntur. Hic quondam Theatrum ab Romanis exstructum fuisse
 perhibetur. Apparet multae parietinarum murorumque reliquiae. Estodiuntur & infinita probae notae Numismata.
 Caeterum huic Ducatui praeter alios Comitatus, Baronias & Dominia quae habet: Homagium, sive fidem dien-
 telatam praestant hi Comitatus 4: *Maine*, *Vendosme*, *Beaufort*, *la Val* de quibus ordine agemus. Comitatus *Ceno-*
manensis, vulgo *Conte de Maine* primo loco occurrit. Hunc tractum Ptolemaei tempore *Cenomani* infederunt.
 Provincia autem *Cenomano*rum inter primas Galliae habitari cepit. Olim ejus limites longius se exten-
 derunt,

Orbs & Opida.

Lacus.
Flumina.

Comitatus *Ceno-*
manensis.

derunt, quam nunc protenduntur, idque facile colligi potest ex iis quæ Livius, Polybius & Iustinus, de irruptione Cenomanorum Italiam literis mandarunt. Territorii una pars fertilis est, alia sterilis, incolisque facilis est venaticas carnes, quam panem & vinum apponere; non tamen iis omnino caret, atque enim hujus Provinciae partes tam fertiles sunt, ut eam nec Andegavensis Ditioni, nec Turonia Vini bonitate, Frugumque fertilitate superent. Solum herbosum, Pastionique Pecudum commodum. Hanc vero Provinciam sub Aquitania comprehensam, aliquando paruisse legimus Ducibus Aquitanis, donec inter Reges Franciæ, Ludovicum IX & Angliæ Henricum III pactum fuit, ut Anglus Aquitania, quam ab Septentrione Carantonus fluvius, ab Meridie Pyrenæi Montes terminarent, contentus, in perpetuum cederet Normannia, Tertisque Cenomanorum & Andegavensium; eique numerarentur CIO IO aureorum millia. Rex Franciæ Joannes Andium & Cenomanorum Comitatum Ludovico Filio Secundo-genito dedit. Donationis Diploma anni CIO CCCLX in Scrinio Regis adhuc visitur. Ludovico ordine successit Ludovicus III Filius, & Ludovicus III Nepos. Hi tres titulum Regum Neapolitanorum gesserunt. Ludovico tertio vita defuncto nullis post se relictis liberis, ei successit Renatus frater, quem Regina Neapolitana Ioanna, ejus nominis III, suum Hæredem in Regno Neapolitano & in Comitatu Provinciae instituit. Renatus ex Isabella Caroli audacis filia suscepit Joannem filium, Calabriae Ducem, cui supervixit Renatus Pater. Hic Joannes ex Maria Caroli Ducis Borboniæ filia, genuit Nicolaum Calabriae Ducem & Marchionem Pontensem, qui absque liberis decessit, avo Renato adhuc superlute. Renatus Nepoti suo Renato ex Iolanta filia, & Friderico Vadimontano, jura Regni Neapolitani & Comitatus Provinciae resignare noluisse, sed ea Carolo fratri suo, Cenomanorum Comiti, reliquisse fertur: qui cum etiam paulo post moreretur Ludovicum undecimum rerum suarum Hæredem instituit. Caterum tota hæc Regio superioribus annis in duas quasi abiit partes. *Civitas Cenomanensis*, Ditioni addita est Regis Franciæ; *Urbs autem Mænia, Maine* cum Marchionatu, nunc in Ducatus decus erecto, Guisæ gentis agnoscit Dominium. Opidum Primarium ad Sartram fluvium, vulgo *le Mons*. Ab initio sedes Baillivatus; post Henricum III Præsidialis est facta: ad quam variorum Opidorum appellationes devolvuntur. *Ducatus*, olim Comitatus, *Vindocinensis, Duché de Vendosme*, initiū capit a Baugenciaco, limite inter duas Belsias, quæ cognominantur *Solonia & Vindocina*, fines longe lateque extendens ad Santonas usque, ut quidam volunt. Dicitur ad *Vindocino* Opido, vulgo *Vendosme*. Ptol. forte *Ὀὐνδίκων* (sic enim legendum) est Aulerciorū Cenomanorum, in Gallia Lugdunensi Vrbs. Nihil hic adfirmamus. Nam *Ὀὐνδίκων* illud, certius fortean est Opidum quod hodie *le Mans*; quæ Magni Scaligeri sententia. *Vindocini* Comites originem ducunt ex Borboniorum stemmate. Primum Comitem legimus Ludovicum Brobonium, Joannis Marcæ Clermontique Comitis F. Successerunt huic recta linea Filius Joannes, Franciscus Nepos, & Carolus Pronepos, quem primum Vindocini Ducem, creavit Franciscus I Galliarum Rex. Filium Carolus habuit Antonium, Vindocini Ducem, Franciæ Parem, & per Joannam Albretam Conjugem, Navarræorum Regem, quo natus Henricus Borbonius, Gallia ejus nominis IV, Navarræq; Monarcha Potentissimus Bearnii Princeps, Dux Vindocini, &c. Sunt & *Beaufort & la Val*,

Soli qualitas.

Imperium Mælorum.

Opida.

Ducatus Vindocinensis, Duché de Vendosme. Situs.

Imperium mælorum.

Regio.
Situs.

Solifertilitas.

Imperium majorem.

Orbis.

Bituricum vel *Bituricensis Ducatus*, *Duché de Berry*, qui in nostra Methodo sequitur, ab Septentrione Soloniam Inferioris Belsiæ partem, a qua Caris fluentis determinatur; ad Ortum Hurepenfes, Nivernenses, & Borbonios respicit, constituente hic limitem Rivulo, cui nomen *la Faye*: qua Meridies est, Lemoices habitant, ubi *Cyoreflus*; qua Occidens Pictones & Turones a quibus fluviolo, qui *Clery* vulgo, separatur. Segetum est fertilissima, Vini rerumque aliarum ad vitam cultumque necessarium. Inprimis Pecore abundat, quod ab Incolis per universam distrahitur Galliam. Domicilium hic olim *Biturigibus*, quos *Celsus* scribit cognominatos Strabo, Ptolemæus, alii. *Bituriges* enim Galliarum Populi, duplices erant, cognominis distincti, *Bituriges Cubi*, quorum Metropolis *Avaricum*, Primæ Aquitaniæ; *Bituriges Vibisci* aut *Vivisci*, quibus primaria Vrbs *Burdigala*, Secundæ Aquitaniæ. Vtraque Civitas libera sub Romanis, teste Plinio, *Civitas Bituricum* vel *Betovigorum* Notitiæ Provinciarum, in Aquitania prima vel Sexta Viennenfi. De Gentis appellatione multa Ioannes Calamæus qui *Bituricum* Historiam sex libris complexus est.

Principatum apud Francos Hugone Capeto tenente, *Biturigibus* præerat nomine regio Godefridus. Ab eo originem traxisse perhibetur *Harpinus*, qui ab Rege Henrico I. emit Comitatum *Bituricum*. Hic non multo post accingens se ad expeditionem Palæstinæ cum aliis Principibus, eundem Coronæ utendum vendidit *Philippo I.* Aliquot post annis Apennagii jure Comitatum in Ducatum dignitatem tunc erectum obtinuit a Patre *Joanne Valesio* Francorum Rege *Joannes Valesius*: quo sine Prole mascula mortuo, Ducatus ad Regnum rediit. Adsignatus est postea *Joanni Caroli VI*, qui numerosa prole gravatus erat, Filio. Hic, quum *Æneas* obiisset, successorem reliquit *Carolus*, Fratrem, qui Rex Francorum inauguratus Sponsalibus, quæ inter Henricum Angliæ Regem & Catharinam ipsius Germanam contracta jam ante fuerant, insuperhabitis, quum ei major Regni pars ab Anglis esset erepta, per ludibrium *Bituricum* Rex fuit appellatus. Patri *Carolo* subrogatus est *Carolus*, Ludouici XI Francorum Regis Frater. Post eum *Margareta*, Regis Franciæ soror, nupta primo *Carolo Alençonio* Duci, deinde *Henrico Albretano* Navarræ Regi, Ducatum *Bituricum* ab Fratre in Usam fructum accepisse scribitur. *Margareta* denique, ejusdem Franciæ Regis filia, *Bituricum* accepisse traditur ab Fratre *Henrico II*, quum nuberet *Emanueli Philiberto* Allobrogum Principi. Primariam ejus urbem *Cæsar*, *Antoninus* & alii *Avaricum* vocant, quæ nunc vernacule *Bourges*. *Bituriga* *Antimiano* & aliis. Dicitur & *Biturica*, *Biturica*, *Bituriga* Vrbs, & *Biturica* civitas. *Avaricum* quidam dictum volunt ab *Eura* flumine, quo alluitur. Locata est in agro perquam amæno; qui non modo Frumentorum omnium & Leguminum, verum etiam Vinorum præstantissimorum, Pecorum, Volucrum, & quorumcunque fructuum feracissimus. Quatuor beata est Rivulis qui vulgo *Anfron*, & *Aurette* ab una; *Ture* & *Molon* ab altera fluentes parte. Quis condiderit, ut pleraque alia Opida, incertum est. Veteris paulo sequior, quam *Hodiernæ*, Vrbs fuit situs. Ad Paludes scilicet vergebat, cujus etiam nunc cum admiratione visuntur Muri, propemodum integri, solidissima materia, ut passim Veterum Romanorum Opera, constructi: Initium capiunt

capiunt ab Turri, quam *Magnam* vocant, pergentes per medium D. Stephani Templum, Plateam D. Iohannis Campestris, portamque Gordianam usque ad Novam, cui olim ab S. Andrea nomen; inde per Plateam Amphitheatri, vulgo *des Arenes*, se ad Portam Turonensem extendunt; hinc autem, porrecto ambitu versus Portam D. Pauli, paullatim Turrim, quam dixi, repetunt. Postea prolatis varie Pomœriis ita fuit hæc Vrbs amplificata ab Carolo Magno & aliis; ut jam nunc cum maximis & munitissimis Galliarum Civitatibus contendat; formam habens oblongam, amplissimam & spaciosissimam. Munita est octoginta editis crassisque *Turribus*. Inter eas principem tuetur locum quam antea *Magnam* dixi appellatam, vernacule *la Grosse Tour*, ab insolita crassitudine, Minoribus undique *Turribus* Muroque & fossis profundissimis, Philippo II, Augusto Galliarum Rege circa annum 1500 curante, cincta: Forma est rotunda, magnæ altitudinis. Aliam omnino simile fuisse ajunt, sed ditutam; a binis *Turribus* *Biturigibus* nomen inditum fabulantes. Et laudat antiqui Grammatici carmen Calameus:

Turribus a binis, inde vocor Bituris.

Hæc talia patior aliis persuasa magis, quam mihi. Septemdecim hic sunt *Ecclesie* quas *Collegiatæ* vulgo vocant: Septemdecim *Parochie*. Hæc urbs *Archiepiscopalis* fulget *Sede*: sua floret *Academia*, cui nulla per totam Galliam par; Doctissimorum Virorum genitrix & Emporium. Viget in ea maxime Iurisprudentia, quam ibi profecti sunt Professores excellentissimi. Est autem *Avarici*, summæ totius Ducatus Tribunal, cui præsidet Monarcha Biturigum, qui vulgo *le Bally de Berry*. Ad hunc devolvuntur omnes appellationes cum a Prætoribus Urbano, tum ab omnibus finitimorum aliorumque Territorii Bituricensis Locorum Magistratibus. Habet autem Præfectus Bituricensis sub se Metropolim ipsam *Avaricum* & v. Diceceses *Issoudun, Dun le Roy, Vierzon, Mehun, Concreffault*. Metropoli adhaerentur, Comitatus, *Sancerre* & *S. Aignani*, Baronia *Montfaulcon*: Castellaniaz, fere xl. *Sancerre* quidam arbitratur dictam ab *Cere*, quæ ibi culta perhibetur: tanquam *Sacrum* vel *Sacellum Cereis*. Doctiores Latine scribentes huiusmodi Etymologiam averfati *Xanthodorum* vocant. Comitatus gaudet titulo, qui anno 1157 permutatus cum *Bellocensibus*. Arctissimam sustinuit Sancerre obsidionem anno 1562: famem passam seivam, ut post devoratos a vide Canes, Feles, Equos, Glires, Mures, Talpas: post consumta, Cornua, Corum, Pergamenas & similia, ne excrementis quidem Carnibusque humanis fuerit parcitum. Parent ipsi Castellaniaz *Sancerres, Beaufeu, Chapelle d'Anguillon, le Châtel de Boncard, Jalonges, Tarensy, Verdigny, Menesme, Charvromay, Brie*, & alia. *S. Aignan* nomen habet ab S. Amano Episcopo. Baronia *Montfaulcon* Latine sonans *Montem Falconis*, complectitur Dominia *Baugy & Gron, item la Fane, Lyvron, Cony, Villabon, Sewy, Marcilly, Monnay, Farges, Avar, Saligny, Percigny, Cru, Lassax, Boisboson, Nussensent Villiers, Compoz*. Castellaniaz denique nominantur

BITURICENSIS DVCATVS.

249

minantur *Ays d'Anguillon, Sury en Vaux S. Soulange, S. Palais, la Salle du Roy, Bueil, Quantilly, Pomorigny, Francheville, la Chapelle, Nancay, Doye, Levreux, Beaulieu, Brecy, Beugy, S. Fleurant, Neufvi sur Baranion, Morthonnier, Marmaignes, Maubranche, S. Ursin, Tilloy, Brilliers, Vatan, S. Saur, Lury, Estrechies, Maulpas, Ville-neufve, S. Crapaix, Aseilly, Jussy le Chaul-tier, la Corne, les Charzes, Vauvillies, les Cloyes, Bonge.* Hæc de Metropoli latissimæ ejus Jurisdictione: reliquæ Dioceses sunt *Yssouldun Regia Civitas & Baillivatus, qui sub se habet Baronias Chasteauroux, Gracay, Ceracay, S. Severe, Lynieres, cui adnexa est Castellania Rezay: Argenton, in qua Revennis Senescallatus & Servignee Præfectura.* Castellaniæ vero numerantur *Boursiac, Chastaen, Meillant, Mareul, Nefy S. Sepulchre, Rully, Pauldy, Mussy, Cahors, Perouse, Chastellet, Masseurre, Augrande, S. Chartier, le Palletau, Bommeres, Moche, Fully, Voullon, la Ferté, Nohant, Ville Dieu, Chastre & Charroux.* *Dunum Regium, Dun le Roy, cui subsunt Castellaniæ præter alias Prædictæ Callant, Baronia: Chasteau-neuf, ad Carim, S. Julian.* Vierzon, Civitas Regia & Dicecesis sub se habens Dominia *Champre, Matte d'Aisy, Saragosse, Brvay, Mery.* *Mehun* jus dicit Castellaniis *Love & Foicy.* *Concreffault* sive *Concouffault* sub se habet *Vailly, Argeray, Clemon, Beau-jeu.* Fluminibus hæc regio partim rigatur, partim alluitur: *Ligeri, Souletra, Awrona, Cherre, Theone, Indro, Creusa,* ac nonnullis aliis ignobilioribus rivulis. Montes hic nulli celebres. Silvis hinc inde conspergitur regio, quarum præcipuæ sunt *Silva Roberti, & Lacenna Silva.* Ad Opera publica & privata venio. Avarici præter triginta quatuor Ecclesias de quibus supra dixi: sunt Cœnobîa quatuor *Ordinum Mendicantium:* duæ *Virorum Abbatia,* una *S. Sulpicii* potens & dives extramuranea: altera intra Urbem *D. Ambrosii* valde etiam dotata: tres *Mulierum.* Extructum ibi non ita pridem fuit a pio Magistratu *Prochodochium,* Pauperibus aliisque adflictis alendis consecratum. Inter splendida *Edificia,* quorum magnus semper hic fuit numerus, primum agmen ducit *Domus Jacobi Cordi,* qui vixit tempore *Caroli v i i,* superba & sumptuosa. Sunt & *Ædes Almonorum,* qui quondam Regiæ Gazæ præfuerunt, antequam Nundinæ quæ ibi maximo Peregrinorum concursu celebrari solitæ, Lugdunum transferrentur. Infinita monstrantur hic cum intra tum extra Muros Veterum *Edificiorum* elaborati operis & materiæ præstantis *Rudera:* multa & quotidie eruuntur, præsertim ex *Fossa Arenarum,* uti vocant; ubi quondam *Amphitheatrum.* *Archiepiscopus Bituricensis, de Bourges,* hos habet suffraganeos *Episcopos: Claremontensem, Clermont: Rutensem, Rodes: Lemovicensem, Lymoges: Menatensem, Mende: Albigensem, Alby: Cadurcensem, Cahors: Castrensem, Castres: Tuclensem, Tulles: S. Flori, S. Flour: Ancienfis, le Puy* est exemptus.

Flumina.

Silva.

Opera publica

I i

Pictorinus

*Regio.**Situs.**Soli fertilitas.**Animalium va-**rietas.**Imperium majo-*
rum.

Pictonium vel Pictavia, quæ sequitur, vulgo *Poitou*, spectat versus Meridiem Ecolismenses & Sanctones; ad Occidentem habet Oceanum: qua Septentrio est, Britannos respicit & Andegavenses; reliqua Turones, Bituricenses, & Lemovices claudunt. Regio est Frugum, Pecorisque, Lanæ, Linique feracissima, Vino frumentoque dives: Avium Ferarumque magnam habens copiam: quo fit ut venationes aucupiaque hic sint frequentia. Regni Titulo decorata legitur hæc Provincia ab Gothis; quos hinc, ut tota Aquitania, eiecit Francorum Rex Clodovæus. Imperator Ludovicus Pius Aquitaniam Regnum Filio Pipino dedit; cuius filios Pipinum & Carolum quum Carolus Calvus, ipsorum Patruus, Aquitania dejectos Monasteriis inclusisset, ipse Principatum invasit, donoque Consanguineo suo Arnulpho dedit; sed, abrogato Regni Titulo, Ducatus honore insignitum. Arnulpho successerunt ordine *Gulielmus Bonus*; *Eblo I*, & *II*; *Gulielmus II* & *III*; *Guido*; *Gulielmus IV*, & *V*: hujus unica Filia & Heres *Eleonora* elocata fuit *Ludovico VII*, Francorum Regi: a quo propter adulteri & Proditionis suspicionem repudiatam duxit *Henricus* Normanniæ Dux, qui defuncto Stephano Angliæ Regi successit. *Henricum* tam in Angliæ Regno, quam in Dotalibus paternisque in Francia Ditionibus sequuti sunt ipsius Filii *Richardus* & *Joannes*. Quum autem *Arthurus* Filius *Gotefredi* (qui Regis Joannis major natus fuerat) præferendum se *Joanni* diceret, persuasus ab Francorum Rege *Philippo Augusto*, ut Pictones Patruo *Joanni* eriperet, rem viribus adgressus, ab *Joanne* qui ex improvise supervenerat, fuis copiis, captus est, Rotomagumque raptus temeritatis suæ pœnas dedit. Eam ob causam *Joannes* Rex ab *Constantia* *Arthur*i Matre apud *Philippum* Regem Paricidii accusatus, damnatus fuit: ejusque bona *Philippo*, tanquam Feudorum Domino, sunt adjudicata, cum alia, tum *Pictavia*: quam mox Successor ipsius *Ludovicus VIII* *Alphonso* Filio concessit: quo Impioli defuncto, in potestatem Regis *Philippi III* venit, penesque ipsius Posteris mansit, donec, regnante *Philippo* *Valesio*, de *Eduardo III* Anglorum Rege fuerit recuperata, retentaque plenius cum tota Aquitania per sanctam inter eundem & *Joannem* Francorum Regem Pacem. Factum mox ex Aquitaniam Ducatu Principatum Rex *Eduardus* Filio concessit: qui quum Aquitanis gravissimum imperasset Tributum; magnam partem amisit, defectione ab iis facta ad *Carolus V* Francorum Regem: cujus Nepos *Carolus VII* Anglos tota Aquitania, anno *MDCCCLIII* exturbavit, Filioque Regi *Ludovico XI* reliquit. Hic eam Fratri largitus est *Carolo* *sepo* mortuo, rursus Rex *Ludovicus* receptam ad Regem *Carolus IX* Filium transmisit: a quo tempore *Aquitania*, cujus non ignobilis portio *Pictavium*, deinceps in potestate permansit Regum Franciæ. Veteres Incole fuerunt *Pictones*, *Cæsari*, *Straboni*, & *Plinio*: *Pictones* *Ptolemæo*, *Pictavi* *Ammiano* *Marcellino*. *Pictoniam* *Regionem*, appellat *Ausonius*: *Civitatem* *Pictavorum* vel *Pictavonem* *Notitia* *Provinciarum* in *Aquitania II*, vel *VII* *Viennensi*. *Hodie* *le* *Pais* *de* *Poitou*. *Pictonibus* *Populos* *Agessinates* jungam cum *Plinio*. Horum verisimile est memoriam adhuc superesse in *Pago* *Aigoumois*, haud procul *Fano* *S. Maxentii* quod *Opidum* ad *Severum* *fluvium*,

fluvium: Toto errant cælo, qui *Aginnates* cum *Aginnatibus* confundunt; quum inter utrosque minimum iter quinque dierum sit interjectum. De varii generis Principatibus, qui Pictonio concenserunt soliti, quæ habeo adscribam, si prius de Metropoli & regia ejus Civitate non nihil dixerim. Ea est *Pictavia*. Sic Latini nunc vocant, quæ a *Pyris* & *Pyris* Ptolemæo, *Augustonem* Antonino. *Pictaviam Urbem* appellat Gregorius Turonensis, Urbis amentissimi mo sita est loco clivoso tamen; nisi quod una parte, quam *Trancheam* patrio vocabulo dicunt, in planiciem abeat: omnium Galliarum urbium post Lutetiam amplissima. Eam Clavius maxima parte ambit. Academia hic studio juris civilis celebris, cui alter post Parisiensem locus solet tribui. Instituit Carolus v i i Francorum Rex, anno c i o c c c c x i. De qua Scaliger in urbibus;

*Sistudum est anima: veniunt a corpore vires,
Galliaque a meritis poscit utrumque sibi.*

*Hæc studiis, alia belli exercentur amore:
Pictavium est animus, cætera corpus erunt.*

Antiquitatem ejus testantur Theatrum, Palatium Galieni, & Fornices aquæ ductuum qui etiam hodie *la ducts* vocantur: Romanorum in hoc loco Imperii certissima Monumenta. Sunt qui Agathirsis atque Gelonis, filiorum Herculis successoribus (qui Picti a Poetis vocantur) ejus foundationem attribuunt. Hi etenim ob concitatas seditiones domesticas patria pulsæ, in Angliam devenerunt, inde numero & multitudine ausi, novis quærendis sedibus, in Galliam trajecere, ubi a suo nomine Pictones populos, hanc quoque Civitatem condidisse feruntur. Aliter alii scribunt, cum ex Pomponio Mela, & Plinio constet, ante etiam multo, quam hi ex Anglia venerint, Pictonum extitisse memoriam. Claram reddit hanc Urbem Episcopalis Sedes, cui maxima laude præfuit D. Hilarius, doctrina ac pietate singulari Antistes, qui Arrianæ factioni invictum se Antagonistam opposuit, ac præclaros illos & nunquam intermortuos de S. Trinitate libros x i i. magno tum ingenio, tum eloquentia conscripsit.

Opida

Curia Pictaviensis regitur manu Præsidis & duorum Vicariorum, quorum unus Civiles, alter Criminales cognoscit causas. Ad hanc multorum hujus Provinciæ Opidorum Tribunalia pertinent: ut præter Pictavian ipsam, de qua dixi, sunt *Niort* cum Arce: hic amplissimi Pictonum Mercatus ter anno: *Fontenay le Comte*, Arce item præditum: Mœnia hujus Opidi præterfluit Rivulus *Vendæus* (*Vendée*) qui subinde adeo excrevit, ut totum Fontenæi Territorium vicinaque loca inundet: *Lusignan*, ubi Castrum antiquum, quod vulgo *Melusine* &c. *Montmorillon*, *Chastelleraud*, *la Bassè Marche*, *Dorat*, *S. Maxent*, & alia fortean: quibus additum *Sivray* erectum in Senescallatus dignitatem, Arce potens. Est autem, ut eam nunc partem adgreditur, sub Pictonio Principatus Titulo ornata (præter *Talmonten*, *Talmont*: sic dictum quasi *Talon du Monde*, *Calcæus mundi*, ut quidam volunt) *Rupes super Jonnam*. *Roche sur-Jon*, Familiæ Regalis Borboniæ. Noverunt Avi nostri *Ludovicum Borbonium*, Joannis Vendomiæ Comitis F. *Rupis ad Jonnam* Principem, Comitem Mompensierum ejusque Filium *Carolus*. Ducatus dignitate claret *Castellum Heraldis*, *Chastelleraud*, ad Vingennam. Vicecomitatus

PICTAVIENSIS COMITATUS.

253

mitatus sunt *Touars* ad *Tovium* Fluvium, *Brosse*, *Bridieres*, *Roche-Chouart*. Baronatus Dominiique honore insignita sunt *Opida* non pauca, quæ turbato, ut in oculos veniunt & mentem, ordine ponam: *Mamlers*, ubi piscatio Salmonum, *Alosarum*, quæ Clupeæ aliis, *Balænarum* & *Afellorum* præcipue, qui arefacti vento-que & frigore indurati in varias regiones solent exportari: *Partenay*, *S. Maxent*, *Melle*, *Chizay*, *Chauvigny*, *Lussac*, *Bressuyre*, *Charron*, *Chafteneraye*, *S. Mejm*, *S. Gillis*, *Chafteaumur*, *les Sables d' Aulonne*, *S. Hermine*, *Montaigu*, *Opidum* cum *Arce*, *Salinis* nobile: *Mirebeau*, *la Motte*, *S. Beraye*, *Pouviart*, *S. Hilare*, *Mortemer*, *Luzaz*, *S. Savin*, *l'Isle Jourdain*, *S. Benoit du Sault*, *Bourg-neuff*, *Merol*, *Mervant*, *Brige*, *Vouvier*, *Villeaignaux*, & alia. Fuisse & in *Pictonibus* *Limorum* colligitur ex *Antonini* itinere quod *Burdigala* ducitur *Augultodunum*: *Limoron*, *Ptolemæo*; In *Tabula Itineraria* scribitur *Lomounum*. Illud magni *Viri* putant idem esse transnominatone *Flumina*, quædam cum *Augustoriso*, *Poitiers*. Nihil audemus hic affirmare. *Limoni* mentio in *Commentario A. Hirtii Opera publica*, ubi tamen quidam *Libri Lemovicum* contra fidem & auctoritatem *Manuscriptorum Codicum* præferunt. *Fluvii* quibus irrigatur sunt *Clanuis*, *Vigema*, nunc *Vieme*, *Vendeus*, & alii, qui *Piscium* magnam subministrant copiam. *Silentio* non est hic prætereundum *Amphitheatrum* apud *Pictones* *Pago Doveo* adjacens, manu quidem & arte humana factum, sed ita, ut videri possit a natura: totum enim excisum & excavatum est in Monte, sine externa ulla *Materiatione* *Calcis*, *Lapidis*, *Ligni*. *Montis* ipsius & *Amphitheatri* plenissima est delineatio, ex fide *Levini Kerfnakeri*, *Consulis* quondam *Zirickzai*, *Zelandiæ*que primis hujus belli *Motibus* *Gubernatoris*, apud *Iustum Lipsium* *Libello* de *Amphitheatris* quæ extra *Romanam* cap. vi: qui *Pagum Doveum* addit aliquid amplius olim fuisse, cum ex eo non *pagani Operis* argumento, tum ex *Via antiquæ publicæ*que reliquiis, quæ ex *pago* eodem pertinuit ad *Pontem Casarianum*, vulgo *Pont du Sey*, cujus *Via* *Pars* adhuc variis locis conspicitur, *Pars* autem maxima corrupta est, *Lapidibus* in ædificia varie absumtis aut avectis. *Medio* circiter ab *Urbe* *Pictavia* *milliari*, itinere, quod *Avaricum* *Biturigum* ducit, in *Via Regia* ingens spectatur *Saxum*, forma quadratum, quinque *lapidibus* fulcitum, unde vulgo *la Pierre Levée*. De eo *Diltichon* hoc exstat:

Hic Lapis ingentem superat gravitate Colossium
Ponderis, & grandi Sydera Mole petit.

Status Ecclesiasticus habet *Episcopatus* tres, qui sub sunt *Tolosano Archiepiscopo*: *Pictaviensem Poitiers*, in quo sunt *Abbatia* 27: *Lucionensem*, *Lucon*, sive *Lusson*, in quo sunt *Abbatia* decem: *Mallacensem* sive *Malsacensem*, *Mailezay*, in quo sunt *Abbatia* 4. Ad *mores* venio. *Agricolæ* non nihil habent *peculiaris Lingua*: quibus qui parum fident, sapere perhibent. *Hominum* genus, quod, *Feras* prohibitum, *Lites* venatur: contentiosum, & in *fimpulo* fluctus excitare gnatum. *Urbani* dissimilis plane *genii* & *ingenii*, *faciles*, *benefici*, *liberales*, *candidi*, *fuocos* & *imposturas* detestantes, *Eruditionis* & *Eruditorum*, qui hic non pauci, *amantes*. *Nobilitas* *provida*, *strenua* *audentior*.

I i iij

Pictavia

Lotaringie Ducatus, cujus Pars Septentrionalis hac Tab. depingitur

Regio.
Unda dicta.

Plavia succedit in mea Methodo *Lotaringie Ducatus*. *Lotaringia*, ut quidem Latine scribentes vocant, dicta ab *Lotario*, Ludovici Imperatoris, Francorumque Regis vel Filio, vel Nepote. Parum refert. Ludovico sane Pio quatuor fuerunt filii: qui moto paricidiali in Parentem bello, eoque apud Suesiones in Monasterium detruso, omnes ejus Principatus inter se diviserunt: constitutaque TeLotarius Primogenitus Imperii titulo, cum Italia, Narbonensi Gallia, iisque Ditionibus, quæ mox *Lotaringia* appellatione innotuerunt, frueretur: Ludovicus Germaniam; Carolus Franciam ab Mosâ ad Oceanum: Pipinus denique, vel ex eo Filius cognominis, Aquitaniam possideret. Lotario filius fuit, præter Ludovicum in Imperio successorem, *Lotarius* *Lotaringie* Rex. Quæ igitur initio *Lothar-rück*, vel *Los-reych* Germanis, id est *Lotarii Regnum*, Latina, quasi *Lo-regne*, concisis literis. Memoriam præstant rerum Francicarum Scriptores, *Lotaringia* quondam ampliores fuisse Limites, *Austrasiam*que olim nuncupatam vel *Austriam*, *Oost-reych*, (quum ex adverso esset *Westrasia*, vel *Westria*, *West-reych*: corrupte etiam *Neustria*, Occidentale Regnum) divisam in Superiorem & Inferiorem contentamque inter Rhenum, Scaldim, Mosamque flumina; Inferiorem hodie varia nomina obtinere, diversisque subesse Principibus: Superiorum quæ & *Mosellanica* & *Tullingia* cognominabatur, exceptis aliquot ejus portionibus, sub unjus nuuc esse Imperio, & Quotam totius partem antiquo nomine florere: adeo ut *Lotaringia* hodie conjaceant ad Orientem quidem *Alsatia*, & quæ specialiore notione *Westrasia*: ab Meridie vero *Burgundia*: qua Occidens est *Campaniam* habeat, qua Septentrio *Arduenna* Silva terminetur (occurrentibus mox *Leuceburgiis*, *Trevirensibus*, aliisque populis ibi conregionalibus) quæ olim *Lotaringie* partes fuerunt nobilissimæ. *Lotaringia* hæc nostra licet altissimis innexa Montibus Silvisque densissimis, æternæ tamen opis non indiget, per se ferax Frumenti & Vini. Metalla generat varii generis, *Argentum*, *Æs*, *Ferrum*, *Stannum*, *Plumbum*: Nec Gemmæ desunt, quarum ad *Vogesi* radices lucrosa est piscatio. Repentuntur & *Lapides*, quos ab cæruleo colore *Lazulos* nominant *Incolæ*, magnum inde lucrum facientes. Est & *Materia*, qua *Specula* & *Vitrinæ* fabricantur: qualis in reliquis *Europæ* Provinciis non invenitur. Nascentur insuper hic miræ magnitudinis *Calcidonæ*, ita ut ex frustis permagni Calices conficiantur. Animalia producit varia: imprimis *Equos* generosissimos, *Neapolitanis* *Turcicisque* subinde non impares. Decorata fuit olim *Lotaringia* Regni titulo, uti patet ex *Francicorum* *Scriptorum* Monumentis. Reges pauci admodum, & vix duo trefve, memorantur. Statim enim *Carolus Calvus*, post *Fratrueles* *Lotarii* excessum, ipsius Ditiones invasit, suisque adjecit Principatibus. Non multo post ad Ducatus dignitatem est redacta. Primi *Duces* sparsi per *Historias* & variorum *Scripta* *Henrico* quarto Imperante *Lotaringiam* tenuit *Gottfridus*, is qui postea, ducatu *Bilioneo* vendito, memorabili in terram sanctam cum *Balduino* & *Eustachio* fratribus expeditione victorica arma per *Asiam* *Syriamque* in urbem *Hierosolymam* intulit, ac Rex *Hierosolymæ*

Situs.

Soli fertilitas.

Animalium varietas.
Imperium majorem.

LOTARINGIA SEPTENTR.

253

Miliaria Altiocria

Tre
uir
eis
prou
incia
li
mit
es

Lutien
burgi
pars

LOTHARINGIA

die
8
Mert

Iolymae creatus fuit. Huic successit *Baldwinus*, *Baldwino Enstathius*. Postea tradidit Henricus quintus Caesar ducatum *Gulielmo* Comiti *Lovanienfi* a quo Lotaringici procreati Principes *Theodoricus*, *Theobaldus*, *Fridericus*, & reliqui, usque ad *Carolus* ultimum, a quo devolutus est Ducatus ad *Fridericum* Comitem *Vadimonium*, authorem stirpis Ducum, qui nunc Lotaringiam tenent. Eam Mercator duabus Tabulis luculenter exhibet, quarum altera partem Septentrionalem, altera Meridionalem depingit. Habitarunt olim Lotaringiam, quæ nobis præ manibus *Mediomatrices* & *Leuci Mediomatrices* Cæsari lib. iv, *Tacito*, *Plinio*, *Straboni* & *Ptolemæo*: *Mediomatrici* etiam Cæsari lib. vii, quorum Metropolis *Durodorum*, hodie *Metz* appellatur. Civitas *Mediomatricum*, hoc est *Metis* Notitia Provinciarum sub Belgica i: l'Évêché de Metz, & *Pais Messin*. *Leuci* Cæs. lib. i, *Lucano* lib. i & *Plinio* *Liberos* cognominanti: *Leuci* etiam *Ptolemæo*, qui *Metropolin* ipsorum facit *Tullum*. Sic in notitia Provinciarum sub Belgica i, *Civitas Leucorum*, hoc est *Tullum*, l'Évêché de Tonk; *Tullum* item *Leucor*. novit *Antonini Itinerarium*. Sunt etiam qui *Tulingos* Cæsaris ad Lotaringiam referunt. Metropolis *Lotaringia* est *Nanceium*, vulgo *Nancy*: *Opidum* non amplium, sed *Situ pulcro* commodoque, loco plano, forma quadrata, magnifico *Lotaringicorum Ducum Palatio* nobile. *Nancei Mænia* lambit *Murta*, qui tribus inde milliariibus paullo supra *Arce* *Candei Mosellam* intrat. Putant *Petrus Divæus* aliique *Nanceium* hodie esse, quod *Nasum* *Ptol. Nasum* *Antonino* in *Itinere*, quod *Durocororo* ducit *Durodorum*. Sed si quis penitus *Itineris* istius rationem consideret: facile deprehendet *Antonini Nasum* incidere non posse in locum illum, ubi hodie *Nanceium*: adeo ut *Nasum* illud sit, non quod nunc *Nanceium* dicimus, sed pagus x i inde milliariibus disitus non procul ab *Mosa* in *Barroducana* Provincia, qui vulgo *Nas* dictus, undò *Nastensis*, in *Lapide* ibi effosso. Certe *Nasum* illud amplissimam aliquando *Urbem* fuisse, satis patet ex *Ruderibus*: quod etiam testatur apud *Ortelium* *Clemens Trelæus Mosellanus*. *Nanceium* dignitate sequitur *Fanum S. Nicolai*, vulgo *S. Nicolas*, duobus inde distans versus *Orientem* milliariibus ad *Murtam* fluvium, loco plano & fertili. Hic locus advenarum frequentia in eam exerevit amplitudinem, ut jam non *Pagum*, sed *Urbem*, & quidem totius *Lotaringiæ* cultissimam, quis posset dicere, si muro clauderetur: ea est *Ædificiorum* venustate, apta *Viarum* dispositione, *Incolarum* multitudine, ut nihil requiri queat: sed op *Mercaturam* præcipue, & *omnis generis opificia* commendatur: *Mercatores* habens perquam opulentos, *Vicinis* suis ditiores. *Alia* minorum gentium *opida*, ne *Lectori* tædium pariam, prætereo, *Vno* distat milliari *Nanceio* *Fruart*: tribus *Ormes*: paullo amplius *Bayon* & *Luneville*: quatuor *le Pont à Mison* & *Gerleviller*: quinque *Charmes*: sex *Châstenois*, *Morhanges* & *Vaucoleur*: paullo plus, *Maxen sous Bresse*: septem, *Dompere*, *Deneuvre*, *Hodon Chasteau*: octo, *Ramberville*, *Raon*, *Bellefont*, *Neuff-Chasteau*, *Mugstat*, *Marchaux-Ville*: novem, *Espinal*, *Brigères*, *Darney*: decem, *Ormont*, *Waldersing*, *Beaurams*: tredecim, *Vangy*: quatuordecim, *l'Estraye*. *Comitatus* titulo & dignitate clarent, quæ vernacule *Vandemont*, quinque *Nanceio* milliariibus. *Chaligny* ad *dextram Mosellæ*, leuca semper *Nanceio*. *Amance* septem milliariibus ab *Mediomortium* urbe versus *Meridiam*: *Admentia* Latine scribentibus: *Scrinium* olim & antiqua *Lotaringiæ Cancellaria*, tellan-

testantibus Archivis ab Rosiero prolatis. *Richecourt* haud procul Lacu, qui vulgo *la Garde Lac*, unde *amnis* profluit, qui inter Fanum S. Nicolai & opidum *Rosieres* Murtæ miscetur. *Remiremont* ad sinistram *Mosellæ*, Insulam ibi facientis, in Lotaringiæ Meridionalissimis: *Rumaricum Castellum* habet hic *Aimoinus* Monachus: *Adromarici* corrupte legitur apud *Reginonem*, pro *Ad Romarici*, divisim: *Rimelsberg* Germanice nominatur *Spigelio* ad *Bartholini Aultriad*. Spectantur haud procul inde *Valles*, quæ vulgo *l' Estraye* & *Vagny*. *La Motte* ad amnem situm est, qui mox in *Mosa* se exonerat. Vistur ibi *Territorium*, cui nomen *la Sanctoy*. Sunt & *Comitatus* quidem *Imperii Salmensis*, *Kirchinganus* & *Blancoburgius*. *Blanckenburg*, *Gallis Blanc-mont* *Opidum* est non magnum, sed pulcrum & amœnum. Spectatur ibi *Caltrum Vetus*, *spaciosum* & *magnificum*, cui *Palatium Novum Ducis*, venusta *structura* insignis, est *conjunctum*. *Incolæ* *Agriculturæ* dant *operam*. *Nomenii Baronatus* est ad *dextram Sellæ fluvii*, *tribus milliariibus* ab *Vrbe Mediomatricum*, *Meridiem* versus. *Dominia* sunt *Marsal* ad *Sellæ sinistram*, haud procul *Lacu Lindero*, in quo *Insula* cum *Opido T echensul*. *Remere-ville* *tribus Nanceio milliariibus*. *S. Bellemont*, totidem *Mota*. *Rambert-Ville* ad *dextram Mortonæ*, haud procul fonte, ubi *Silva Mortanenſis*. *Rosieres* ad *Murtam*, prope *Fanum D. Nicolai*, duobus *Nanceio milliariibus*. *Homburg* grandiore *Leuca* ab *Opido Sarbruk*, ad amnem, qui mox *Saravo* concurrit. *Mariemont* ab *Monte*, cui *Opidum impositum*, uno ab *Lindero Lacu milliari*, *Meridiem* versus. *Sandacourt* medio fere itinere inter *Vaudimontem* & *Mortam*, in *Agro*, qui vulgo *Sanctoy*. *Mediomatricum Vrbe* *Henricus II*. Ea nunc dicitur vulgo *Metz*, & posterioris ævi *Scriptoribus Metz*, *Gregorio* autem *Turonensi* & aliis *Urbis Metensis: Divodurum Mediomatricum* Antiquis fuit appellatum. *Itineraria Tabula: Drvo Durimedio Matricorum: Lege, Divoduro Mediomatricorum: simpliciter Divodurum Ptol. & Divodurum Tacito lib. IV & Antonino*. Variorum *Nugas* de recentis *Nominis* ratione non lubet adscribere. *Sedes olim fuit Regni Lotaringiæ*. De ea eleganter *Petrus Divæus* in *Itinerario*. *Metensis Urbs* in *ampla sita est planicie, quam Mosella in varios di visus alveus irrigat, & pars quidem ejus muros ad levam lambit, pars & eosdem subit, ut Crvium usibus inserviat, atque sic divisim fluit ad inferiorem usque eorum ambitum, ubi recepto Sella, altero Flumine, qui dextram urbis partem adluit, ut unum denuo alveum colligitur. Sed Situs imprimis ipsius urbis delectabatur; quum enim Agrum late circumjacentem planum habeat, ejus tamen area paullum prominat, ut in eo Veterum rationem in condendis urbibus agnoscat. Ad summum siquidem templum multis gradibus ascenditur, juxta quod Forum rerum venalium altiorem totius area partem occupat, & ab eo undique versus muros paullatim descenditur, prærupio tantum in una parte cirvo, ubi Vias duas lapidibus stratas sic dispositas videas, ut altera per alterius domorum culmina excurras. Cives Mediomatrics nominantur in Inſcriptione, quæ extat Moguntiz ad S. Albanum. Quæ *Toul*, vernacule, *Tullum* olim: *Tullon* *Leucorum* *Opidum* *Ptol. Tullum Antonino: Tullum* *Itinerariæ Tabulæ*. Quæ denique *Verdun*, *Latinis* vocatur hodie *Verdunum* & *Verdurum: Vera unum Antonino* dicitur. *Civitas Verdunensium* in *Notitia Provinciarum: l' Eveſché de Verdun*. Leguntur autem tres urbes, quas commemoravi, *Comitatus etiam titulo & dignitate insignes*.*

LACUS.

FLUMINA.

Nunc ordo & methodus nostra postulat, ut Lotaringiæ suos amnes clariores demus, paucula de Lacubus præmittentes. Stagna habet piscosa & Lacus. Inter quos memoratur ille, cujus ambitus est quatuordecim milliarium, in quo Carpiones insolitæ magnitudinis, trium videlicet pedum: sapotis vero adeo grati, ut aliarum regionum carpiones suavitate multo superent. Ex hujus Lacus piscatione tertio quoque anno Dux Lotaringiæ sedecim percipit Francorum millia. Fluminibus irrigatur celeberrimis *Mosa, Mosella, Saravo, Volona, Mortana, Murta, Sella, Hida, & aliis*. De *Mosa* ad Inferiorem Germaniam. Reliqui ad hunc Ducatum proprie pertinent: *Mosella* quidem & *Saravus* potiore parte; ceteri fere integri. Oritur *Mosella* in monte *Vogeso*, haud procul *Araris* fontibus, paullo supra *Vicum*, qui vulgo *Buffan*: lapsusque ab *Vulturno* ad *Caurum*, perlustratis *Opidis*, qui vernacule *Estrait, Remiremont, Espoul, Charmes, Baton*, flexoque ab Oriente in Occidentem cursu, recta petit *Tullum*, Urbem Episcopalem, unde in Orientem resurgens, *Fruerdam* usque versus Aquilonem tendit: visisque *Mediomatricibus, Trevirensibus* aliisque *Populis*, ad *Confluentiam*, cui ab re nomen, *Rheno* confluit. Germanis *Mosel*: Gallis *Moselle, Obringos* putatur ab *Rhenano*, & aliis *Ptolemæo* dici lib. I cap. IX. *Ioannes* tamen *Heroldus* *Obringon* apud *Ptolemæum* non Fluvium esse notat, sed designati *Tractum* eum ad *Rhenum*, qui nunc temporis *Ober Rhingans* appellatur: *Clemens* etiam *Treæus* *Mosellanus* testatur ut scribit *Abrahamus Ortelius*, quendam ad *Mosellam* *Tractum* *Obringi* nomen hæcenus retinere. *Mosellam* singulari doctoque *Carmine* celebrat *Ausonius* *Eidyll. III* ab *Aquæ* limpiditate, *Navigandique* facilitate: *Villis* *Atriisque*, quibus utraque *ripa* decoratur: *Piscibus* *Capitone, Salaria, Redone, Umbra, Barbo, Salmonæ, Mustella, Perca, Tinca, Alburno, Alausa, Gobio & Silure*, quibus abundat; *Fluminibus* denique in ipsum decurrentibus *Pronæ, Nemisa, Sura, Gelbi, Erubro, Lesura, Drabono, Salmona, Saravo, Alfontia. Mosellam & Ararim*, facta inter utrumque *fossa*, connectere, *Imperatore* *Domitio Nerone*, adgressus est *L. Vetus*; ut *Copiz* ex *Italia* per *Mare*, dein *Rhodano & Arare* subvectæ per eam *fossam*, mox *fluvio Mosella* in *Rhenum*, exin in *Oceanum* decurrerent: *sublatisque* *itinerum* *difficultatibus*, *navigabilia* inter se *Occidentis* *Septentrionis*q; *littora* fierent, uti scribit *Cornelius Tacitus* lib. XI II. De hoc *Ausonius*:

*Te fontes vivique lacus, te cœrula noscent
Flumina: te veteres pogorum gloria, luci:
Te Druna, te sparsis incerta Druentia ripis,
Alpique colent Fluvii, duplitemque per urbem
Qui meat, & dextra Rhodanus dicit nomina ripa.
Te stagnis ego cœruleis, magnumque sonoris
Annibus, aquore te commendabo Garumma.*

Saravus, haud procul *Salmenibus* ortus, *Fluviorum* omnium qui in *Mosellam* exeunt est maximus: *Navigiorum* patiens, & aliorum *Annium*, quos in se recipit, *clarus* *lustratis* *urbibus* *Opidis*que, quæ vulgo *Sar-Burg*

LOTARINGIA MERIDIONA.

Sar-Burg, Feneffrange, Sar-Uberden, Sar-Alben, Guemund, Sar-Pruck, Walderfing, Sar-Brug, & aliis, tandem moenia Augustæ Treverorum Mosellam convenit, non longe a Kontherbruk. Meminit ejus Aufonius in Mosella. Nomen hodie retinet. Sar enim Accolis audit. Sarra etiam veteribus dictus, docente Inscriptione quæ Treveros translata ex Opido ad eum fluvium sito, quod hoc tempore vocatur Sar-Pruck, hoc est Sarra Pens.

CÆS. RO. EXER. IMP. P. P.
S. C. AU. TREVE. INGR.
ESSUM. H. CASTRA. SARRÆ
FLU. PRO. MIL. CUSTODIA
BIENN. POTITUS. EST

*Volois fluvius est Margaritiferus, qui ad Vicum Charmeni Mosellam ingreditur. Mortana ad Pagum cognominem Murtæ miscetur. Murtæ vel Meuria, multis in se receptis Amnibus, Mosellam loco plano inter Prata paulatim accedit; & longo tractu, æquali quasi cursu, comitatur, relicta inter utrumque ad alveum exigua admodum terra, donec tandem paulum supra Condeium Arcem, quæ a dextris in rupe est Pago sibi cognomini impendens, facta cum Mosellæ alveo angulo acutissimo, ejus & aquis miscetur. Iungit se idem ad Mediomaticum Urbem Sella, initium quasi capiens ex Lindero Lacu, qui Sale dives & Piscatura. Duplex denique Nida (Orientalior enim Germanicus, Occidentalior Gallicus dicitur) facta ad Pagum Northenium concursu, duobus infra Bossonif-Villam (Abbatia nomen est) miliaribus in Saravum exoneratur. Est in valle Deodatensi fons, ad complures morbos sanandos naturæ beneficio efficax. Sunt & Salinae in quibus sal subtilissimum, gustu suavissimum, ac Scythica nive candidius generatur, ex quibus quotannis Dux Lotaringiæ centum percipit millia Francorum. Altissimi hanc Provinciam ambiunt Montes, qui omnis generis Metallorum abundantia Pyrenæos montes longe superant; imprimis autem Argenti fodinae, supra quam dici possit fecundæ sunt, ex qua quidem Argenti ubertate haud parvus Ducatui fructus accedit. Gignit & Vogesus Mons in valle Leberia Argentum purum, sed non ita multum. Silvas habet præterea Lotaringia frequentes easque densissimas, quarum aliquot nomina lingua vernacula adponemus, quæ sunt *Walds, des Benoit, le bois de Mortaigne, Bofeyne, Bois de Mondon, le Ban-bois le Bois de la Voyge, de Heyde, & alia.* Inter opera publica, apud Pagum S. Nicolai duobus miliaribus Nanceio distantem, ad Murtam fluvium Templum est non magnæ antiquitatis, sed vultu molis, editæque structuræ, Luminosum omnino. Columnæ, quæ totum fastigium sustinent tantæ sunt, cum gracilitatis, tum altitudinis, ut tanto oneri ferendo vix pares judicentur. Turres habet duas, in quarum una Caroli Lotaringici Cardinalis, qui idem Metensis erat Episcopus, cuique hæc parebat Ecclesia sub Prioratus, ut loquuntur titulo, in summo Culmine Symbolum: obeliscus scilicet cum Hedera circumplicata, & Inscriptione TE STANTE VIREBO. Apud Pagum *Wasserbillich* ubi Sura fluvius Mosellæ confunditur, est alius *Igel* vulgo nuncupatus, ubi in loco eminenti spectatur nobilissimum illud venerandæ antiquitatis Monumentum, quo nec cis Alpes insignius aliud extare existimatur, quodque ipsa*

Mores.

Silva.

Opera publica.

Italia

Italis possit ostentari : moles est lapidea , ex quadrata basi pedum **xxi** sensim assurgens ad pedum circiter **lxxiv** altitudinem, tota ab omni parte variis imaginibus semiplanis insculpta, in fastigio Aquilæ restat fragmen- tum, globo insidentis, cui expansæ alæ, & ante pectus velum fuisse apparet. Est Nancei Ædes D. Georgii, in qua Monumentum visebatur *Caroli Audacis*, Burgundiæ Ducis, ab Helvetiis & Lotaringis Nonis Ianuarii anno **MDCCCCLXXVI** acie cæli, cujus reliquias, Caroli v Imperatoris, ipsius Pronepotis jussu, anno **MDCL** mense Octobri inde Leuceburgum solenniter transfudit Boifotus, Ordinis aurei Velleris Præco : Brugas hinc mox, Mariæ Hungariæ Reginæ mandatu, transportandas. Sunt in eadem D. Georgii Æde aliquot Lotarin- gicorum Ducum Tumuli, qui Inscriptionibus carent : ut & in aliis Templis. Posteriorum Ducum pars po- tior ad D. Francisci Ædem, sita est. Spectare ibi est superbum *Renati*, qui victoria potitus est contra Caro- lum Burgundiæ Ducem, Monumentum. Conditæ jacent ibidem Dux *Antonius*, ejusque Filius *Franciscus*, Caro- lique Ducis Vxor *Claudia Valesia*, Henrici **II** Galliarum Regis filia. Armamentarium habet Nanceium, Machi- nis Bellicis omnis generis instructissimum. Templum est in Vrbe Metensi D. Stephano sacrum & alia, de quibus Divæus. Templum D. Stephani nomen tenet, qui civitatis est Patronus, pulcherrimum, vero opus, si quod a- liud toto hoc itinere vidimus, & sua mole spectabile : quodque raro accidit, omni ex parte consummatum. Dicebatur in eo fuisse Crucifixi ligneam imaginem, totam Laminis aureis superinductam. Vidimus Labrum Porphyreticum rubei co- loris magne capacitatis, pedes x longitudinis excedens, in quo Lustrales Aquas adservant. Sunt & alia in hac eadem urbe sumptuosa Tempia, & multa erant in ejus Suburbis, inter quæ D. Arnulphi Basilica, Imp. Ludovici Pii Augusti, Caroli filii & filiarum, aliquot Pipini Regis sepultura celebris. Omnia hæc absumsit Belli rabies, ita ut suburbii ne vesti- gium quidem nunc supersit, neque ultra muros quidquam præter campestria videas. Haud procul Metis, prope Pagum *Tovy*, in Mosella antiqui Aquæ ductus sunt Vestigia. In hoc Itinere Pagus est *Jo- sey* vulgo dictus inter montium radices & Mosellam, ubi quantumque est inter montes utrosque, qui ripas ambiunt, di- stantia, Aquæ ductum antiquitus fuisse, indicant ejusdem, quæ adhuc exstant, reliquie. Arcuum adhuc restant multi, suntque ex albo Lapide in laterum formam dissecto : & nonnulli quoque ejusdem operis in adversa ripa cernuntur. Incole adseriebant in eodem loco fontem hodieque esse, quamvis hos Arcus (solita inscitia) Ponti inservisse putantes, & ab hoc Pa- go in montis ipsius jugo minores alios Arcus fuisse dicebant, qui versus urbem Metensem, quæ uno hinc distat milliari, excu- rrisse viderentur. Altitudo juxta ripam pedum est circiter **lx** : unde conjicere est, quantæ totius operis moles fuerit, quantæque altitudo Arcuum, qui in ipso erant Fluminis alveo, quorum hodie nihil superest. Referebant iidem Incola, superiorem Ar- cuum partem planam omnino esse cemento rubei coloris insculptam & in ejus medio Domunculam non ita multis abhinc annis adhuc fuisse, ab utraque parte patentem, quam nos partem Tecti fuisse, quæ Tubum tegetes suspicabamur. Mediomatri- cum Urbem, quæ olim Imperialis erat Henricum **II** Galliarum Regem in suam potestatem redegit, supra diximus. Præfider Urbis Senatui missus ab Rege Magistratus. Tribunal autem Mediomatricis urbis tres habet Episcopatus, sub Metropoli Trevirensi *Metensem*, *Tullensem*, *Vindunensem*, sic ab Locis nuncupatos, in quibus singulis sedes.

K k ij

Hæc pro

Regio.
Unde dicta.

Burgundia Du-
catus.
Situs.
Soli fertilitas.
Imperium majorem.

Urbes.

Hæc pro Methodi ratione de Lotaringia sint satis; succedit Burgundiæ Ducatus sive Inferior Burgundia. *Burgundia* nomen a *Burgundionibus*; qui Germaniæ Populi, ex Vandalorum orti sanguine, dictique a *Burgis*, i. præfidiariorum castris ab Almannis (in horum enim Agris violenter in Capellatio, ubi hodie Palatini Comitum Ditione, confederant) exturbati, sub Theodosio Arcadii Filio, Juniore, expulsi late Sequanis Eduisque, hanc Veteris Galliæ partem cum Nuithonibus (quorum Tacitus meminit) occuparunt. Petrus Sancto-Julianus *Burgundia* Etymon ab Loco quodam diducit, qui vulgo *Burg-ogne* in Agro Langrensi. Olim *Regnum*, circa annum *CIXXXIV*, bipartitum in *Ducatum & Comitatum* abiit: quorum ille, versus Occidentem, *Burgundia Inferior & Regia*; hic, ad Orientem, *Superior & Imperatoria*. De *Ducatu* hac descriptione mihi agitur: De *Comitatu* Descriptione proxima dicitur. *Ducatum* cingunt, qua Oriens est, Rhodano interfluente, Sabaudia & Burgundiæ Comitatus; qua Meridies, Lugdunense Territorium; ad Occasum lætissimi Nevernesium Borboniorumque occurrunt agri; ad Septentrionem Campania se offert. Hujus ager planus & soli fertilitate nulli cedens, hic enim certat cum Cerere Bacchus. *Richardus* Comes Augustodunensis vir strenuus, & in re bellica exercitatisimus totius Burgundiæ, cis Ararim Dux institutus fuit a Francorum Rege Odone, qui præfuit Ducatu Burgundiæ annis *XXXII*. Hic Burgundiam *Rudolfi* Filio reliquit, qui & in Regem Francorum fuit electus, ac successorem habuit in Ducatu, *Hugonem Nigrum* Fratrem. Huic *Odo* Frater aut Filius (utriusque enim sententiæ autores reperio) successit. Quem sequutus *Henricus* Frater. Quo sine liberis defuncto: *Robertus* Francorum Rex, Ducatum Burgundiæ ex testamento, ut ajunt, Henrici adeptus est. Huic successit Filius *Robertus*, Roberto *Hugo* ex Henrico Filio Nepos. Hunc sequutus est *Otho*, hunc *Hugo II*. Hugonem *II*, *Odo* Filius. Quem ordine sequuti sunt *Odo III*, *Hugo IIII*, *Robertus III*, *Hugo V*, *Endo*, *Philippus*. Quem sine liberis defunctum sequutus est *Joannes* Francorum Rex, cui successit Filius *Philippus* cognomento *Audax* a Patre Ducatu Burgundiæ donatus. Patri Philippo successit *Joannes* cognomento Intrepidus, atque huic *Philippus Bonus* seu *Mutis* Filius. Atque huic *Carolus* ob plurima bella quæ gessit, *Bellatoris* cognomen sortitus. Post cujus obitum hanc omnem ditionem occupavit *Ludovicus XI*. Metropolis Ducatus *Dravo*, *Dravonium* Gregorio Taronensi, Gallis *Dijon*. *Divisionis* Conditor habetur vulgo, nobis potius Restaurator, Pomæriique Productor, Aurelianus Imperator. Nomen ab *Dravis*, quis plurimus ibi fuit cultus, impositum putatur. Hac Urbe nihil in Burgundia pulcrius. Sitæ est in planitie amœnissima, duobus Fluminibus *Suzione & Oseara* (*Suson & l'Ouche* vernacule) utrimque muros adluentibus: Ille quidem periculosis Exundationibus Urbem intellatare consuevit, hic pisculentus admodum alveo fluit quietiore, Rerum multarum usum subministrare solitus. Muri ad justam propugnandi magnitudinem in altum sunteducti: Turribus Propugnaculisque nuper extructis muniti. Iustitiæ ibi est Tribunal & Parlamenti Sedes: unde veluti ex Sinu, patriæ Jura petuntur. Qui in *Majorem* hujus

BVRGVNDIÆ DVCATVS.

264

hujus Opidi legitur, non tam Honorem quam Onus suscipere, vel invitus & renitens, cogitur, Iulque iurandum præstare in Templo D. Virginis, præeunte verba Procuratore Regio, se Regi fidelem futurum, defensurumque sua Civitati Iura, Libertates & Privilegia, adversus quoscumque, Regem etiam, quoties flagitat necessitas. In vicinis Vrbi Montibus optima crescunt Vina. Episcopales porro Vrbes sunt *Augustodunum* & *Caballinum*: sua utrumque suspiciendum antiquitate. Priori nomen *Augustoduni* natum ab Augusto (Octaviano, an quo alio, non valde laborandum: nam qui ab *Auge*, Apollinis Coniuge derivant Fabulas narrant) qui dirutum bello, quod Cæsar contra Gallias gessit, restauravit. Hodie *Ausum* dicitur Vrbs quondam amplissima, sed multum de pristina gloria amisit. Visuntur hic etiamnum magnæ Theatri ruinæ, itemque Aqueductuum, Columnarum, Pyramidum: effodiuntur etiam cotidie Numismata antiqua, aliaque antiquæ suppellectilis Monumenta. Est & hodie Templis publicisque structuris conspicua. Adfita est Radicibus Montium, qui vulgo *les Mons de Cenis*, ad fluvium Arrousium. Hæc de *Augustoduno*: sequitur *Caballinum* vel *Caballionum* *Ednorum*: vulgo *Cballon sur Saone*. Quis condiderit, non constat. Sita est hæc Vrbs ad dextram Araris ripam: Agri uberrimi, Cœlique saluberrimi. Eximie felix, convehendisque secundo Arari Mercimoniis idonea; unde ab Cæsare Commeatui parando, Exercituique qui sæpe in plures distractus erat partes, distribuendo delecta. Hæc *Guinchamni* aliquando regia fuit. Eam Lotarius Ludouici Pii Augusti F. postea incendio totam absumpsit, ut ne vestigium quidem Civitatis apparet. Sed ob loci oportunitatem postea iterum caput exulit, estque hoc tempore Mercimoniis opulenta. Hæc de Metropoli, Urbibusque Episcopalibus: sequuntur nonnulla Ducatus hujus minorum gentium Opida. Inter *Caballinum* & *Matifconem*, medio fere itinere Opidum est, quod vulgo *Tormus*, *Timertium* Spartiano & Antonino. Solo situm est fertilissimo; ab Arari undique cinctum. Colles in Agro Suburbario Vini generosissimi feraces. Ab utraque etiam Vrbe *Matifconensi* & *Cabillonensi* itineris spatium prope æquali distat *Cysfellum*, Regiæ Ditionis, Opidum, ut Paradinus censet, *Secusianorum*, *Secusiumque* *Amniano* dictum. Situm ad radices Iuræ Montis, multis licet hodie ruinis deformatum, miram præ se ferens antiquitatem. Ab Oriente Montes habet celsos, Amnesque perennes, qui limpidas & potu suaves edunt Aquas, unde Fons saluberrimus ex Topho & vasta Rupe in Opidum longe porrigitur per ligneos tubos. Ab Occasu planities se in Sinum laxissimum pandit. Tertia fere leuca ab Vrbe *Cabillonensi* versus Septentrionem est *Beina*, vulgo *Beaulne*, ad Amnem Adcolis *Bour-soize* dictum. Sunt qui volunt *Bibractem* esse Cæsaris & Strabonis. Aliis alia mens est. Situm est hoc opidum loco uliginoso & quod, ut scribit Paradinus, nullo penè negocio, nulloque ab hostibus discrimine, posset Lacum Vrbi ab primum Lapidem offundere, quo hostes ab se submoveat. Vrbs tota valido Mœnium sepimento circumdata Propugnacula habet, quibus omnium Tormentorum vim queat excipere. *Belenensis* Ager pinguis est, & optimæ notæ. Vites habet toto Terrarum Orbe nominatissimas, & Vino non vulgari nobilissimas. In eodẽ Agro, visitur *Cistertium* ab Cisternis, Odonis Ducis opus stupendum

pendum in vastissimo Nemore extructum. Ejus Cœnobiarcham agnoscunt supra mille octoginta Virorum Cœnobia, ac totidem prope Velatarum ejusdem instituti, quod hinc *Cisterciense* dicunt. *Semurium*, vernacule *Semur*, situm est in mediotallo Territorii, quod vulgo *Auxois*, Opidum non inelegans. Inter Divionem & Belnam itinere medio *Nuthonium* est, vulgo *Nuys*. Opidum hoc semper Gladiorum opificio fuit celeberrimum. Quod Opidum hodie *Avalon*, apud Antoninum *Aballon*, ubi *Legio* xvi dicitur. Quod *Saulieu* vernacule, *Sidolucum* est Antonino, *Legionem* illi xvi tribuenti. Quod *Flavigni*, sesquileuca *Semurio* versus Orientem, *Flavia Eduorum* censetur olim dictum. Sunt & alia *Burgundia* Opida Burgique, quis delineandis; brevitati studens, superseco: ut sunt *Aufone*, Arcem habens, *Clavis Ducatus Orientalior*, Arari Mœnia lambente, *Noiers*, *Ravieres*, *Leigne*, *Mombard*, *Chastillon*, *S. Seigne*, *Seloigne*, *Crevant*, *Viteau*, *Verdun*, *Arnay*, *Seure*, *Tonnerre*, *Tronodorum* Antonino. *Burgundia Ducatus* concenseri solent alia tres Vrbes Episcopales *Nevers*, *Ausserre*, *Mascon*. Prima dignitate gaudet & honore Ducatus, cujus Ditiō (*Duché de Nivernois*) late patens tribus navigabilibus, Fluvius irrigatur, Icauna, Elavere, Ligeri. Numerantur ibi xiiii Opida clausa, quorum *Niversium* est Metropolis: iurisdictionem exercens, in xxx, ut vocant, Castellaniis. *Noviodunum* Cæsari: Opidum est omni ex parte Mœnibus cinctum firmissimis, Turribusque amplissimis, & Fossis profundissimis probe munitum. Inter præcipua *Ducatus Nivernensis* Opida sunt *Dezisa*, *Decisa* Antonino & *Deceta*: *Clamecyum*, *Douzyum*, *Milimum*, *Angilbertsum*, *Corbignium*, *Fanum D. Leonardi*, *Luzysum*, *Premecy* & alia. *Ausserre* sequitur: *Autissiodorum* Antonino, *Legionem* hic locanti xii. *Autissiodorum* Ammiano, *Evesche d' Auxerre*. Territorium hujus Vrbs, vulgo *le Pais d' Auxerrois*, Vno cognomine est nobilitatum. Vrbs quæ hodie *Mascon*, Cæsari dicitur *Matiscona*: *Matisco*, Itinerariæ Tabula; *Matisconense Castrum*, Notitiæ Provinciarum Gallia; & Antonino, qui *Legionem* ibi ponit x; *Matisco* in Veteri quodam Diplomate, ut notat Philippus Bugnonius, qui hujus Vrbs Historiam concinnavit. *Machaon Villa* videtur dici Paulo Diacono in Longobardicis. *Matiscona* est Gregorio Turonensi, & aliis, Caballino, si Situm quis Cultumque & Artes respiciat, simillima. Porrecta jacet ad Ararim, qui Ponte insigni stratus, recto longoque ad Orientem tractu; reliquis Lateribus in Arcus speciem se formantibus. In hac Burgundia ejusque confinibus hi Comitatus *Dijon*, *Austun*, *Tonnerre*, *Chalon sur Saone*, *Mascon*, *S. Martin*, *Nevers*, *Langres*, *Ausserre*, *S. Jangou*, *Charolois*, *Chargni forte Chagni*; *Montbei forte Meuit*, *Auxone*, *Rogemont*, *Mussy*, *Brestemont*, *Sees*, *Mombys*, *Senegnon*, *Gilly*, *Udenion*, *Tirecourt*, *Chevigni*, *Aineville*; *Espirey forte Epriyen*, *Tarvant*, *Brasley forte Brassé*, *Rochefort*, *Ancoirt sive Agincourt*, *Viteau*. Quibus adduntur etiam *Arley*, *Ragny*, *Chaligny*, *Mommartin*, *Langry*, *Beauchamp*, *Couches*. Episcopatus *Augustodunensis* sive *Heduenensis*, *Austun*, & *Matisconensis* *Mascon*, & *Cabilonensis* *Chalon*, & *Lingonensis* *Langres*, subiunt Archiepiscopo Lugdunenli. Flumina habet hic *Ducatus* *Saionem*, *Oscarum*, *Ararim*, *Icaunam*, *Ligerim*, *Elavere* & alia.

L1

Sequitur

Status Ecclesiasticus.

Burgundiæ Comitatus.

Regia.
Saxa.

Solè fertilitas.

Animalium va-
rietas.
Imperium majo-
rum.

Sequitur *Burgundia Comitatus*, sive *Burgundia Superior*, Francis *Franche Comté*, id est *Liber Comitatus*, Provincia namq; plane sub suo est Comite; ab omnibus, ut ajunt, Tributis & Exactionibus libera. Feudum est Imperii, sub protectione Bernensium Helvetiorum. Conregionales illi sunt ad Septentriodum Lotaringia Superiorque Germania; ad Occidentem Burgundiæ Ducatus; qua Oriens est, occurrunt Helvetii; qua Meridies, Allobroges & Segusiani. Longitudo x c, Latitudo lx est milliarium. Regio admodum fertilis, rebus omnibus ad victum necessariis instructa; Agerque Sementi faciendæ, Arboribus feracis, Vinetis Vini laudatissimi sustollendis, Pecori alendo commodissimus. Summa est ubique Tritici, Siliginis, Hordei, Avenæ, Fabarum, Milii, aliorumque Leguminum fertilitas. Arborum haud minor fecunditas. Ager passim præsertim qua umbilicus est & Regionis meditullium, Colles habet præstantissimorum, primaque nobilitatis Vinorum feraces. Apud *Arbofontes* & *Vadanos* Vasa Vinaria sunt adeo magna, ut Domos altitudine videantur æquare. Prope Regiam Veterum Burgundiæ Regum, quæ Accolis hodie *Chambrette au Roy*, ex Terra Gypsum, Materiam Calci similem, effodiunt. Erunt ibidem & in *Dolano Agro* in Magnatum sepulchris Marmor candidi coloris, quod *Alabastrus* Græcis appellatur: & aliud nigerrimum, maculis purpureis variatū. Varii etiam generis videre est ibi Animalia, magnamque Jumentorum & Pecudum copiam. *Gravelleses* Equos Gradarios, Canesque ejusdem tractus ferocissimos probant omnes. De Antiquis hujus Burgundiæ Comitibus, Stirpis etiam Imperatoriæ Francicæque, multi multa memorie produnt. Nuperi fuerunt. Comitis & Palatini Burgundici simul cum Ducatus, titulos prius gestavit *Eudo*, cui successit *Philippus* ex *Philippo* Filio Nepos, quo sine liberis defuncto, Rex Francorum *Joannes* Ducatū Burgundiæ Filio *Philippo* qui *Audax* cognominatus fuit dedit; sed *Margareta* *Philippo*, Nepoti ex Sorore *Ioanna* succedens, Comitatum adeptæ est Burgundiæ; Huic successit *Ludovicus Malanus* Filius, Huic *Margareta Malana* Filia, Hanc *Philippus* Burgundiæ Dux cognomento *Audax* uxorem duxit. Huic ordine successere *Joannes* Filius cognomento *Intrepidus*, *Philippus Bonus*, *Carolus Bellicofus*, *Maria* nupta *Maximiliano* Austriæ, *Philippus Austriacus*, *Carolus* v Imperator &c. *Philippus Hispaniarum* Rex, *Philippus* Hispaniarum Monarcha. Comitatus iste in tres Diceceses & Præfecturas, quæ Baillivatus vulgo, Iuri facilius dicundo divisus est: *Superiorem Inferiorem, Dolanam*. Primæ Sedes est *Vesulii*, Secundæ *Polichiani*, Tertiæ *Dola*. *Dola* autem, Arce potens, totius Comitatus est Metropolis, reliquarumque Urbium celeberrima: ad *Dubim* sita fluvium, qui in duo hic brachia scinditur. Putant quidam *Ptolemæo* esse *Διδάρτων* lib. 11 cap. 1 x, *Sequanorum* Urbem. Nihil ibi earum rerum, quæ ad Civitatis splendorem faciunt, desideratur. Forum hic elegantissimum & spatiosum; forma quadrata, Longitudine tamen Latitudinem non nihil superante. In parte Occidentali Prætorium est, cum Carceribus. Primarium Templum, quod pulcherrimum & admirandū operis, Dæparæ Virgini est sacratum. Sunt & multæ aliæ inter quas *Vesontio* vulgo *Besançon* urbs Imperialis, olim dicta *Chrysolis*: sita est commode fertilique territorio. *Alduas* fluvius magna ex parte ipsam interfecat, ejusque potiorem partem concludit, reliquam partem ad portam qua *Dolam* itur, fluvius non alluit.

Nocerethum

BURGUNDIÆ COMITATUS.

267

Lacus.

Flumina.

Ratio admini
strandi.

Nozerethum Noferoy, quod olim a nucibus dictum Nucillum, sed Ludovicus Cabillonensis ab expeditione Hierosolymitana reversus, muris cinxit, ac *Nazerethum* dici voluit. Hic Comes arcem habet, quæ quia plumbo infecta est, dicitur plumbea. *Salina*, amplissima Civitas, toto terrarum Orbe celebris; ab falsis denominata Fontibus, Saleque inde igne denfari solito; qui candore præstans in finitimas regiones exportatus maximum hujus Comitatus est vectigal. Reliquarum Civitatum descriptiones brevitate gratia omittimus. Lacus habet hæc *Burgundia* ingentes & mirabiles: Inter eos non postremi loci, cui ab *Uraginibus* nomen: mirum Naturæ ludentis opus. Super enim Aqua fit Limus, qui adeo durefcit, ut Continens videatur: super quo tamen Equites Currusque secure non ambulant, sed soli Pedites. Is Cælo pluvisio & nebuloso non-mergit, nisi Serenitas sit futura. Tunc per Foramina brevi tempore auetus totam Columbanam Planiciem rigat. Inter Nozerethum porro & Ripariam alius est Lacus in Bonvalli, Lupis, Parcis & aliis Piscibus abundans, qui septimo quoque anno in aliquot hebdomadas suffugiens & delitescens, iterum emergit. Quæ res in Miraculum exit, Fidemque vincit. Tractus hujus Comitatus Australior Lacubus scater: Videre ibi est qui vernacule *Maletoux* Major Minorque; *Narlay*, profunditatis vix credendæ: *Vernoy*, duo *Chamblesi*, *Frotoy*, *Ronchault* & alii. Flumina scindunt eam beantque plurimum non pauca: *Dubis*, *Lougnonius*, *Danus*, *Lupus*: *Dubis* totus ad hunc Comitatum pertinet; *Δεβίς*. Ptolemæo, *Alduabis* Casari, si proba sit conjectura Fulvii Ursini; in aliis Codicibus *Alduastubis* & *Alduastalis* vitiose legitur, Vulgo *Donx*. Oritur ex Monte Iura paullo supra Pagum amoenissimum, quique instar Opidi, Motam. *Dubis* porro cepto ab Meridie in Septentrionem cursu; per Pontium Lacum lapsus, nonnullis anfractibus prætergressus Pontarum, Mortuam & Vafum, Fanum pete S. Hippolyti; unde in Occidentem flexus ad Pagum *Chastelat* versus Africam tendens, Vesuntionemque permeans, & facta ad Dosam Insula post multas ambages receptosque Fluvios prope Verdunum Arari commiscetur. Totus etiam Burgundiæ Superioris est *Lougnonius*, vulgo *Langon*. *Danum* evomit ex sinuoso recessu Mons arduus Syrodo, grandi & celeberrimo Pago, incumbens: Sont & *Lupus* vel *Lupa*, vulgo *Loue*, *Araris* & alia. Quod ad Statum hujus Liberi Comitatus Politicum, quoties Comititia Provincialia sunt agenda, tres Status conveniunt, convocante eos nomine Comitum Principe Arariorum, Nozereti & Atæi Dynasta. Sunt autem Nobiles, Ecclesiastici, Urbes Superioris Diocesis Comitum; *Montbelliard*, *Roche* & *Varax*, *Montiviel*, *Thalancy* & *Vaulgrenans*, *Vogey*, *Rey*, *Listenois*. Abbates; *Cressant*, *Charité*, *Bitaine*, *Corneil*, *Tulley*, *Clafont*, *Luxeul*, *Bellewaulx*, *Grace-Dieu*, *Charleu*, *Trium Regum*. Piores: *Vauchuse*, *Lantenans*, *Cusance*, *Marteret*, *Jussy*, *Portus Saosne*, *Montreul ad Sagonam*, *S. Marcelli*. Canonici: *Calemostier*, & alii aliis locis. Urbes; *Grzy*, *Vesoul*, *Montboison*, *Jussy*, *Palma*, *Portus Saone*, *Cromary*, *Mont-Justin*, *Faulcogney*. Domini: *Montmorot* & *S. Loup*, *S. Martin*, *Tandens*, *Villeneuve*, *Rupt*, *Montgeville*, *Chastillon* & *Belvoye*, *Constandey*, *Montbailon*, *Vellefont*, *Dacey*, *Vgny* & *Chemilly*, *d'Ozelet*: *Cicon*, *Trafves*, *Rainconnières*, *Costebrune*, *Sombornom*, *Valle-sault*, *Bermont*, *d'Avilly*, *Mugnay*, *Verreux*, *Tourvaix*, *Citey*, *Provaichieres*, *Grand-mont*, *Velle Chevreilous*, *Voysey*, *Dampierre*, *Frotoy*, *Beutal*, *Matey*, *Noironde*, *Tromarey*, *Milley*.

lesey, Mâilleroncourt, Myon, Bennenge, Vellerot le boz, Clerc, Betoncourt, Mortaillotta, d'Amondans, & de Fraisine, Charviny, Montot, Mons S. Legier, Cuvry, Montereul, Sorans & Lambry: & alii permulti. Inferioris Comitatus sunt Ruffey, & S. Aubin: Baro, Chevreaulx: Abbates, S. Eugendi, Baumo, Balerno, Mont S. Marie, Mont-Benoist, Beyllen, Rausieres: Priores, Mainnau, Vaucluse, Bonlieu, Mente, Lonlesaubnier, Arbois, Mote, Syrodi, Vallis supra Polichnum, Mortau. Canonici, S. Mauriti, S. Anatolii, S. Michaelis, Salinis omnes: Arbostenses, Polichniensis, Nozeretenses, & aliarum Urbium Locorumque alii. Vrbes: Saline, Arbois, Poligny, Pontarlicn, Nozeret, Castrum Caroli, Monmoroti, Orgelot. Domini: Coulongnia & Andelest, Courlaou & le Pin, S. Amour, Argento, Laubespin, Poupet, S. Sorlin, Darnam & Tramelcy, Borsia, Cressia, Fuigny, Chamberia, Montena, Vecles, Rosait, Maigna, Beau-fort, Nafey, l'Aigle, Courbofon, Vertamboz, Largilla, Moiron, l'Estoil-le, Chasnet, Aresche, Coges, Bar & Jousseaul, d'Auges, Mure, Charvin, Charlin, Chaumes, Breterieres, Fonteney, Cognat, Chauix, Montuet, Vadans, Vilette, les Arbois, Aiglepiere, Chastrot, Præfectus Arcis de Joux, sive Jura Montis, Ges, Choy, Champagne, Beaulchemin, Villeneuve lèz Orgelot, Chastrot, Præfectus Arcis de Joux, sive Jura Montis, Vincelle, Vismeaulex & alii multi. Dolanæ Dicecesis: Dominus de Gyrey: Longepierre & Rahon, Clervaus. Abbates, Billon, S. Vincentii, S. Pauli Bisuntii, d'Acey. Priores: Loye, Laval, Damparis, Joubé, Monterot, Mote supra Altam Petram, Faye, Mostier in Secusia. Canonici: Dolani, Bisuntinenses, & alii aliis locis. Vrbes: Dola, Quingium, Ornans, Loya, Rocheford, Vercelle. Domini: Vaudrey, Rainnes, Rye, Monfort, Mont-Richard, Fertans, Maillot, Bermont, Cleron, Verchamps, Dossans, Port, Chasteau, Rojlaute, d'Abbas & Marchault, Reculet, Chantrons, Mont-gros-pain, Mutigney, Chassey, Paressey, Choisey, S. Ilye, Faye, Parel, Chemin, Rabus, Champdivers & Raslommieres, Rainche-court, Paintre, Montrambart, Salans, Goussans, Charvrey, Ancier & alii. Nobilitas hujus Comitatus, ut hinc videmus, valde est frequens. Quatuor autem sunt familiae, quæ a Burgundiæ Regibus & Principibus originem trahere, vel cum iis adfinitatem contraxisse commemorantur: De Vienne, cui, Nobilitatis Epitheton tribuitur: De Vergy, cui Strenue Titulus datur; De Chalon, quæ Opulenta Divitisque nomen obtinet: Arausiorumq; Principatus Titulum. De Nens Chastel, quæ Feudis est insignis. Ceterum appellationes omnes ex tribus Dicecesibus, sive Ballivatibus Dolam ad Supremum Comitatus hujus Parlamentum, referuntur. Et ad Statum Ecclesiasticum quod attinet, Archiepiscopus Bisuntinus, cui subsunt tres Episcopi, Basiliensis in Germania & Helvetia, Lausaneensis & Bellicensis, in Sabaudia, Ecclesiasticæ administrationis est caput, Princepsque Imperii. Membra hic sunt Imperii & Quinti Circuli, Archiepiscopus Bisuntinus, & Vrbs Besançon, Civitas Imperialis libera, olim maximum maximæ Sequanorum Provincia Opidum, & ejus Præsidis fixa sedes. Decimus Imperii Circulus dicitur Burgundicus, quod a domo Burgundica sit institutus: complectitur præcipuos Belgii Principes, qui sunt Dux Burgundia, H. Bergen & Waslehem, Comes Egmond & Iselstein, Comes Horne, Comes Nassau in Breda, Comes Bergen.

Lugdunensis Tractus, vulgo Lyonnais.

270

Nomina.
Sua.

Urbs Lugdunū.

Lugdunensium *Civitas*, ut in Notitia Provinciarum dicitur, *l'Archevesché de Lyon, le Pais & Seneschauce de Lyonnais*, Limites scribuntur ad Septentrionem Bressia; ad Orientem Sabaudia: qua Meridiem spectat, Delphinatus est cum Languedokia; qua Occidentem, Forenses jacent & Arverni. Sua hic olim habuerunt Domicilia *Segusiis* Plin. *Σεγυσιασσι* Ptol. *Σεγυσιασσι* Strab. Secusiani, vel, ut alii scribunt Sebusiani Cæs. Hodie *le Pais & Seneschauce de Lyonnais*. Caput hujus Tractus ad confluentem cum Rhodano, *Lugdunum* est. Sic amplissimam, ornatissimam, florentissimam Urbem nominant Tacitus, Plinius, Antoninus; & qui Latinorum Scriptorum non? *Λύγδυνον* Straboni, Ptol. aliisque Græcis: *Λύγδυνος* Stephano. Vetus nomen hodie, sed contractius, servat. Ludunt enim, qui in vulgata appellatione *Lyon, Leonem Gallicum* querunt. Nomen derivant quidam ab *Lugere*, quod illi proprium fuit post fatale Incendium; de quo post: nonnulli ab *Lucere*, quod in Monte, tanquam Specula, longe lateque Luceret: alii ab *Lugdo* Celtarum Rege. Maccis & Bucconibus sua linquenda. Vetus Itinerarium a Burdigala Hierosolymas usque, quod Pithæo debemus, in fine *Lugdunum Desideratum* Montem interpretatur, Idiomaticè proculdubio Veterum Gallorum: cujus penitiora scrutati sunt qui deducunt ab Voce *Luck*, quæ Hodieque Gallis Belgis, Germaniæque Inferioris Populis pro *Fortuna* in usum, ut *Lugdunum* fuerit, *Fortune* quasi dicitur *Mons*. Ericus Monachus lib. iv de Vita S. Germani in *Lugduno* dictionem *Lucht*, quæ Gallorum Belgarum Lingua *Lucem* sonat, agnoscere videtur:

Lugduno celebrant Gallorum *famine* nomen

Impositum quondam, quod su *Mons Lucidus*. —

Dunum sane antiquis Gallis *Montem* esse, constat. *Montis Lugdunensis* etiam meminit Petrus Arvernus Clauisensis Abbas lib. i v Epist. i i: *At postquam de Vvarensiis colle ad Lugdunensem Montem divina Dispositio te transfudit*. Sic Seneca in Ludo Claudii:

Vidi duobus imminens Fluvius Jugum.

Montem hunc Adcolis crassiorum caussari Aërem innuit apud Sidonium lib. i Epist. i i x Candidianus: *Notulas ergo mihi meorum Lugdunensium exprobras, & diem quæreris nobis matutina caligine obstructum vix meridiem ferre referari? Et tu ista hæc mihi Cæsenatis furni potius, quam Opidi Verna debiteras?* Sic etiam apud Strabo. *Λύγδυνον ἐκτισμένον ἐπὶ λόφῳ*. Quis Urbis conditor, incertum. Amplificavit & ex Monte, qui primo habitatus, in planiora Loca pomerium produxit L. Munatius Plancus; *Colonia* in eam Augusti principatu ducta; anno Urbis 1000. *Colonia* nominant Tacitus lib. i Historiar. & Plinius lib. i v cap. x i i x Natur. Histor. In vetere quadam Inscriptione Legitur COLAVG.LVG. Ab eo tempore semper cum primis Galliarum Urbibus censei solita, dignaque habita, quæ cum Vicinis Immunitate gauderet. Nam *Segusianos Liberos* vocat Plinius lib. i v cap. x i i x, & *Lugdunenses Gallos cum Viemenses* Juris Italici facit Paullus I. C. lib. L. Digestor. Tit. x v. cap. ult. Digna item, ex qua totius Gallie Itinera ab Agrippa distinguuntur; cui Ius Monetæ cudendæ tribueretur; in qua Gallorum omnium Tributa & Vestigalia colligerentur. Digna denique, ubi *Templum* ad Confluentes Ararim & Rhodanum ab omnibus Gallie Civitatibus in Honorem Augusti cum formidanda illa inepis Scriptoribus

LYONNOIS
Forest et Beaujolois

LUGDVNENSIS TRACTVS.

272

Scriptoribus *Ara* exstrueretur. De Templo sane Strabo lib. IV: Τὸ πῖ ἱερὸν τὸ ἀναδεδειγμένον ἐστὶ πάντων κοινῆ τῶν Παλαιῶν Καίσαρα τῷ Σεβαστῷ, πρὸ πάντων ἰδρῶν) πίλεως, ἐπὶ τῇ συμβολῇ τῶν ποταμῶν. Ex his *Templum* inquit *Paradinus* de Antiquo Burgundia Statu, *concreta* est illa *Summi Templi* *structura*: que *Joannis Burgundia* quondam *Regis Opus* dicitur, ut ex antiquis marmorum ruderibus Saxorumque *Inscriptionibus* conspici licet. *Ara* variis *Scriptoribus* nota. *Augusto* dedicatam, *Iulo Antonio Africano* & *Q. Fabio Maximo* *Coff.* anno ab *V. C. 1300* *XLIV*, *memoriae* prodit *Suetonius* in *Claudio* cap. 11. Sic ad ea tempora *Epitome Livii* lib. *cxxxvii*. *Ara* *Cesari* ad *confluentem Araris & Rhodani* *dedicata*. Ad eam *vivente* adhuc *Augusto*, ut *Scribit Dio* sub *finem* lib. *lii*, *Ludi* celebrabantur; addens eos sua quoque *etate* *permanisse*. *Caligulam Certamen* *ibi* quoque *institisse* *Græcæ Latinaeque* *facundia*, *scribit idem Suetonius* in *ejus vita* cap. *xx*. *Quo certamine*, inquit *pergens*, *seruis* *Victoribus* *praemia* *Victos* *contulisse*, *eorundem & Laudes componere* *coactos*; *eos autem*, qui *maxime displicissent*, *Scripta* *sua* *spongia* *Linguaeve* *deletere* *jussos*, *nisi* *serulis* *objurgari*, *aut* *Flumine* *proximo* *mergi* *maluissent*. *Respicit* *eo* *Iuvenalis*:

Palleat ut nudis pressit qui calcibus anguem:
Aut Lugdunensem Rhetor dicturus ad Aram.

De hac *Ara* *Strabo* *meminit*, *ejusque* *Sacerdotem* *edit* *Inscriptio*, *quæ* *in* *ipsa* *Vrbe* *ad* *Murum* *Templi* *vetustissimi* *Divi* *Petri*:

IOVI. O. M.
Q. ADGINNIUS. URBICI
FIL. MARTINUS. SEQ.
SACERDOS. ROMÆ. ET. AUG.
AD. ARAM. AD. CONFLVENTEM
ARARIS. ET. RHODANI
FLAMEN. II. VIR. IN CIVITATE
SEQUANORUM.

Opera publica.

Quid jam dicam de reliquis, quas *ibi* & *nunc* *est* *legere*, *Inscriptionibus*? *Superat* *omnes* *Tabula* *ærea*, *quæ* *Claudii* *Imperatoris* *Orationem* *continet* *super* *Civitate* *Gallis* *danda*. *Legitur* *cum* *apud* *alios*, *tum* *accuratissime* *descripta* *apud* *Iustum* *Lipsum*, & *in* *Commentario* *ad* *x* *I* *Analia* *Taciti*, & *in* *Auctario*, *Thefauro* *Inscriptionum* *Martini* *Smetii* *adposito*. *Priscam* *ejus* *magnificentiam* *testantur* *palsum* *Templorum*, *Arcuum* *Triumphalium*,

phalium, Aqueductum, & alia Antiquitatis Monumenta. Fov Veneris memoriam servari ajunt in Forviere. Ab ea Vrbe nobilissima Gallia Pars in quinque distincta quondam est *Lugdunense* I, II, III, IV, V; uti in Notitia Provinciarum Gallia, est videre. Igne Fatali miserandum in modum suo tempore exustam conqueritur; Clademque inde acceptam deplorat epistola ad Lucilium x c i i Seneca. Accidit centesimo anno ab Colonia deducta, eodem Seneca observante. Solatium isti calamitati adhibitum ab Nerone, septimo post Incendium anno. Legendus Tacitus lib. xvi Annal. Quum ejus Mœnibus se continuisset Albini exercitus, ab Imperatore Severo obsessa, brevi post capta, direpta, iterumque incensa fuit: uti refert Herodian. lib. III. *Lugdunum* Philippus Pulcher Francorum Rex Pontificis jussu Ditioni suæ adjecit, scribente in Annalib. Papirio Massonio. Vrbs hæc hodie amœno commodoque sita loco; natura fere inexpugnabilis; ab una parte duobus munita Collibus iisque fructiferis, ab altera totidem beata Fluvii, Arari, Rhodanoque; Templorum Edificiorumque, cum publicorum, tum privatorum magnificentia superbiens; opibus & mercatura supra modum florens: ut celeberrimum facile sit hodie totius Gallia Emporium, Regniq; Cor & Clavis instar, qua Aditus recluduntur in Italiam, Germaniam, aliasque Provincias: confluentibus eo ad publicas Nundinas solenniter, & ex condito quasi, quater singulis annis undique variarum Gentium Mercatoribus. Regnante Carolo I x, quum tota arderet Bellis Civilibus Gallia, Arcem futuris motibus averruncandis, invita satis, accepit: Sedes est cum Archiepiscopalis, cujus Præsules Belleforestius recenset c i i, qui que Primates se gerunt Cleri Gallicani; tum Præsidualis & antiquus Seneschallatus, cui subsunt *Territoria Lugdunense, Forense, Matisconense & Bellojolezium*; quæ postea nonnihil mutata. *Ecclesiam Lugdunensem* Bernardus Abbas Clarevallensis hoc celebrat Elogio: *Intus Ecclesias Gallia constat profecto Lugdunensem anteire, sicut dignitate Sedis, sic honestis Studiis & Laudabilibus Institutis. Ubi enim aequè viguit Disciplina Censura? Morum Gravitas? Maturitas Consiliorum? Auctoritatis Ponsus? Antiquitatis Insigne? Præsertim in Officiis Ecclesiasticis haud facile unquam visa est repentinis Novitatibus acquiescere, nec se aliquando juvenilis passa est decolorari Levitate.* Atque hæc de Tractu Lugdunensi dicta sufficiant: ad Helvetiam transeo.

M m

Lugdunensi